वृ.म.वसंत वाणिज्य, ज.म.ठाकर कला एवं ज.जी.पटेल विज्ञान महाविद्यालय

वर्धमान नगर, नागपुर - ४४० ००८

दूरभाष : २७६४३९१, २७३३९४१, २७३३९३२

E-mail - vmvnagpur@gmail.com website : www.vmvcollege.ac.in

शब्दांगण

॥ मुख्य संपादक ॥

डॉ.एम.जी. चांदेकर
प्राचार्य

॥ संपादक ॥

डॉ. रश्मी जाधव

संपादक मंडळ

डॉ. अमर बोंदरे (सहसमन्वयक)
प्रा. इला शुक्ला (गुजराती)
डॉ. आभा सिंग (हिंदी)
डॉ. भावेश भुपतानी (गुजराती)
डॉ. पुजा पंडया (इंग्रजी)
डॉ. निरव पंडया (खेळविभाग)
प्रा. सरिता बाभरे (मराठी)
डॉ. सुरुची डबीर (इंग्रजी)
प्रा. माया पहाडे (हिंदी)
प्रा. निखिल जोशी (इंग्रजी)
डॉ. मुरलीधर हेडाऊ
कु. प्रियंका श्रावणे

विद्यार्थी संपादक मंडळ

यज्ञ भारव्दाज - बी.ए. भाग-३ (मराठी)
अंकिता मोंदेकर - बी.ए.भाग-२ (मराठी)
संजना प्रजापती - बी.ए.भाग-१ (हिंदी)
अश्विन उईके - बी.ए.भाग-२ (हिंदी)
भक्ती ठकरानी - बी.बी.ए. भाग-१
करण अस्ती - बी.बी.ए. भाग -२
अतुल सोनवणे - बी.एस.सी. - १
मोहीत साहू - बी.सी.ए. भाग-३
काजल साहू - बी.एस.सी.ए. भाग-३

* Contents *

1. Editorial Board I

2. Vice-Chancellor's Message II

3. Message of Adv. Chandrakantbhai Thakar III

4. Message of Shri Yogeshbhai Patel IV

5. Message of the Principal: Dr. M. G. Chandekar V

6. Editorial : Dr. Rakhi M. Jadhao VI

7. Office Bearers of Shri Nagpur Gujarati Mandal VII

8. College Development Committee VIII

9. Sports & Other Activities IX

10. Dept./Committee Activities Photographs X

11. Support facilities for Academic Development XI

12. Department of Gujarati G1 to G 29

13. Department of Marathi M1 to M 18

14. Department of Hindi H1 to H 16

15. Department of English E1 to E 9

16. Dept. Committee Reports & Activities

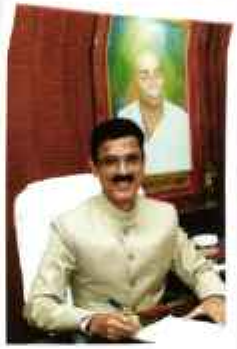

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

"Established by Government of Central Provinces Education Department by Notification No.513 dated the 1st of August, 1923 & presently a State University governed by Maharashtra Public Universities Act, 2016 (Mah. Act No. VI of 2017)"

Dr. Subhash R. Chaudhari
Vice-Chancellor

Website : www.nagpuruniversity.ac.in
E-mail : vc@nagpuruniversity.nic.in

Mobile : 9322638418

Jamnalal Bajaj Administrative Building, Mahatma Jyotiba Phule Educational Premises, Campus Square to Ambazari T-Point Road, Nagpur - 33.

MESSAGE

I am happy to know that VMV Commerce JMT Arts & JJP Science College, Nagpur is bringing out Annual College Magazine "Shabdangan 2021".

The main objective of publishing the magazine is to motivate the students to disseminate the useful and innovative thoughts. This is a very welcome move and it would give rise to new studies and enhancement of knowledge.

I am sure this venture will go a long way in shaping the young minds & sharpening their creative talents and an opportunity has been provided to harness the genuine talent amongst the students.

I congratulate the Editorial Board for bringing out the magazine.

Nagpur/August 6, 2021

(S.R. Chaudhari)

Message

I congratulate the students and teachers for bringing out the annual college magazine "Shabdangan."

This turbulent time of pandemic has raged for more than a year. It has kept people all over the world on guard. There were casualties, but the quintessential characteristic of man with his intuitiveness and technology enabled him to cope and adapt and overcome the situation. Throughout the history of mankind, man, it is evident, has adapted to the environment and sustained himself in adversities. Hopefully, this time also, we have learnt lessons, and will march ahead with the instruments of reason and science and technology.

Now, with the onset of the semblance of normalcy after the pandemic, I am happy that the students have brought out the annual college magazine, Shabdangan. I am sure they have captured in their creative endeavor, the vagaries of the recent past along with the mixed emotions of the normal times. I have always been a witness to students' contributions to the magazine with insightful fictions, non-fictions and anecdotal narrations.

Sharing your knowledge and insights, your life stories, with flair and elegance will always inspire readers. I urge students to continue writing, sharpen skills and be inspirers and role-models.
With best wishes to students and the staff.

Adv. C. J. Thakar
Chairman
Shri Nagpur Gujarati Trustee Mandal, Nagpur.

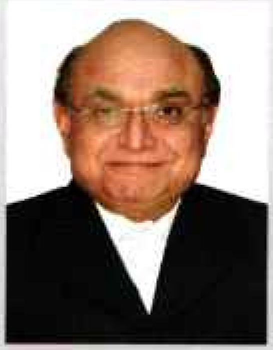

Message

I commend students and the editorial team for the Annual College Magazine "Shabdangan."

Language earned man his position as the most intelligent species among the living entities. The way he communicates, thinks, negotiates, reasons and strategizes by virtue of his faculty of language is unparalleled in the universe. Language got him to the top rung of the evolutionary ladder. He dominates the world with language.

With spoken language, the written language has helped him communicate and develop Culture, Art and Science. Writing as such plays a very important role in the life of man. It gives order and clarity to his thoughts; it stimulates and expands his intellectual horizons. It has the power to make difference not only in his life but in the life of others.

I am delighted to find students realizing the importance of writing and giving expression to their creative ideas in the annual college magazine "Shabdangan". I am sure they will read a lot, form their views independently and communicate them effectively through their writing.

My best wishes to all the students and teachers.

Yogeshbhai Patel

President

Shri Nagpur Gujarati Mandal, Nagpur

From Principal's Desk......

The year 2020 began on a devastating note due to the COVID-19 Pandemic that hit the world. However, the year ended on a happy note. The dawn of the new year led to a dramatic loss of human life, resources and opportunities. The Economic and social disruption is beyond measures. In such difficult times, fear and anxiety have gripped our lives. Of course, this too shall pass. It is rightly said that "every cloud has a silver lining". And yes, "Adversity is the mother of all invention" that has been aptly justified by the sportspersons of India in Tokyo Olympic. India's extraordinarily stupendous performance in Tokyo Olympics is the best in last 40 years. The players' unflinching faith in themselves, their consistently painstaking efforts, their passion to see India in Medal Tally, made it possible. Mirabai Chanu, who opened India's medal account, is the best example of Women Empowerment. (Don't forget, she is a weightlifter. *Pun intended). To name a few, P.V. Sindhu, Ravi Kumar Dahiya, Neeraj Chopra, Sushil Kumar, made us feel proud when India adorned the 48th position in Medal Tally.

Well, Corona Pandemic has infused some very important human values in us. We have started prioritizing our families. While observing social distancing religiously, we have seen the changing face of Education; from traditional Teaching-Learning to blended virtual class-rooms, a major, much awaited paradigmatic shift. It's almost two years by now, we have accepted this 'New Normal' in an amazingly fruitful manner. Our volunteers through NSS, NCC have successfully reached out to the needy, showing the society the true meaning of being the warriors of COVID-19 as well as the strong pillars of tomorrow's India. Their courage, spirit and determination need special accolades.

When cut off from the society, we get time to explore self. Exploring self through creativity, certainly lessens the weight of uncertainty. Remember Walt Disney, the creator of 'Micky Mouse' had failed in his maiden attempt in cartooning. He became bankrupt. But that did not deter him. See now, Disney is a name, a big name.

Dear students, during these unprecedented challenging times, the undaunting courage you have shown, the boldness to accept new challenges and turning them into opportunities that you have reflected, is commendable and heart- warming. You all are our proud possession. If I fail to acknowledge your worth, I may have nothing to pass on to the posterity. You are the trend-setters. We look up to you as our infinite source of energy, enthusiasm and liveliness. I promise you, your hidden talents would be showcased through 'Shabdangan'. Together we can and we will.

On this occasion of College Magazine Shabdangan's release, I congratulate all the Editorial team members and all those who made it possible to have Shabdangan' see the light of the day in such tough times!!

Keep reading, keep writing and keep inspiring self and society!!

Dr. M. G. Chandekar

Principal

संपादकीय

महाविद्यालयाचा 'वार्षिकांक' शब्दांगण कोरोनामय परिस्थितीतही प्रकाशित होत आहे याचा विशेष आनंद होत आहे.

आपणा सर्वांना माहित आहेच की २०२०-२१ हया कालावधीत आपण कोरोनाच्या भयावह विळख्यात सापडलो होतो. सगळं स्थिर झाल्यासारखं वाटत होत. प्रत्येकजण स्वतःची काळजी घेत ज्ञानदानाचे कार्य आभासी पध्दतीने करीत होते. विद्यार्थ्यांनीही आपले लेख भ्रमणध्वनीव्दारे आमच्यापर्यंत पोहचवले.

महाविद्यालयाचा वार्षिकांक शब्दांगण हा आपल्या सर्वांसाठी अभिमानाची बाब आहे. यामधून आपले विद्यार्थी साकारत असतात. महाविद्यालयाचा केंद्र बिंदू असणारा विद्यार्थी आपल्या भावना, विचार हळूवारपणे शब्दांच्या माध्यमातून मांडत असतात. दरवर्षी प्रकाशित होणाऱ्या शब्दांगणाच्या माध्यमातून प्रत्येक काळातील नव्या पिढीच्या नव्या दमाचे वाङ्‌मयीन सांस्कृतिक हूंकार वार्षिकांकातून उमटत असतात. कथा, कविता, सुविचार, विनोद या माध्यमातून 'शब्दांगण' मध्ये विद्यार्थी व्यक्त होतांना दिसतात.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. सुभाष चौधरी सरांनी 'शब्दांगण' वार्षिकांकासाठी ज्या शुभेच्छा पाठविल्या त्याबद्दल सरांना मनःपुर्वक धन्यवाद देते. श्री नागपूर गुजराती विश्वस्त मंडळाध्यक्ष आदरणीय श्री अधि. चंद्रकांतभाई ठाकररार तसेच मंडळाध्यक्ष आदरणीय श्री योगेशभाई पटेल सर यांनी ही आर्शीर्वादासोबत ज्या शुभेच्छा दिल्या त्यांचेही मनःपुर्वक आभार मानते.

'शब्दांगण' वार्षिकांक सजवितांना त्यात प्रकाश निर्माण करतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एम. जी. चांदेकर सरांचे वेळोवेळी मौलीक मार्गदर्शन लाभले. सरांना मनःपुर्वक धन्यवाद देते आणि आभार मानते.

समितीतील सहसमन्वयक डॉ.अमर बोंदरे आणि इतर सदस्य यांनीही शब्दांगण पूर्णत्वास नेण्यास वेळोवेळी सहकार्य केले त्यांच्याप्रती मी कृतज्ञता व्यक्त करते आणि आपणासर्वांचा 'शब्दांगण' वार्षिकांक आपणास सादर करते.

डॉ.राखी जाधव

शब्दांगण समिति समन्वयक

OFFICE BEARERS OF SHRI NAGPUR GUJARATI MANDAL

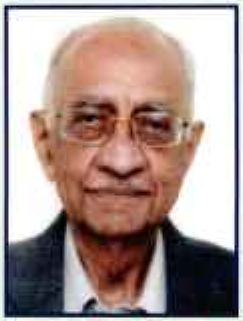

Adv. C.J. Thakar
Chairman
Shri Nagpur Gujarati Trustee Mandal

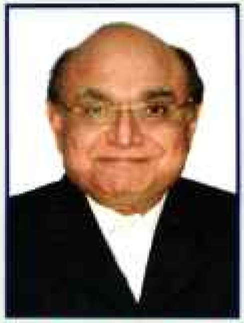

Shri Yogeshbhai Patel
President
Shri Nagpur Gujarati Mandal

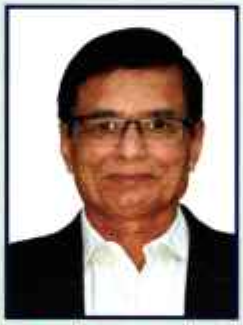

Adv. N. K. Jha
1st Vice-President

Shri Mahendrabhai Patel
2nd Vice-President

Adv. Sanjaybhai Thakar
General Secretary

Shri Chandreshbhai Badani
Joint Secretary

Shri Sundarbhai Patel
Joint Secretary

Shri Satishbhai Patel
Treasurer

Shri Nagpur Gujrati Mandal's

V.M.V.Commerce, J.M.T. Arts & J.J.P. Science College

Wardhaman Nagar, Nagpur- 440008

COLLEGE DEVELOPMENT COMMITTEE

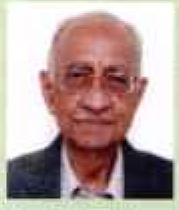

Adv. C. J. Thakar
Chairman

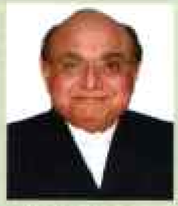

Shri Y. H. Patel
Managements' Representative

Adv. N. K. Jha
Managements' Representative

Adv. S. C. Thakar
Managements' Representative

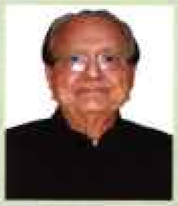

Dr. P. C. Thakkar
Managements' Representative

Shri Sundarbhai Patel
Managements' Representative

Dr. K. P. Kariya
Ex-Offcio Secretary

Dr. Shuchismita Mishra
IQAC Coordinator

Prof. N. H. Gaikwad
HOD- Nominated

Dr. G. R. Mehta
Teachers' Representative

Dr. Manish Vyas
Teachers' Representative

Dr. (Mrs.) Shraddha Gawande
Teachers' Representative

Mr. Amol Madne
Non-Teachers' Representative

STUDENTS ACHIEVEMENTS

M.A. in Economics

Rashida Taher Makati
M.A.(Economics)
2nd Merit

Guddi Parveen Nisar Ahmad
M.A.(Economics)
4th Merit

Zainab Shoeb Dhuliawala
M.A.(Economics)
7th Merit

M. A. in Hindi

कल्पना वनकर
एम.ए.(हिंदी)
मेरिट क्र.४ सत्र - २०२०

लता वर्मा
एम.ए.(हिंदी)
मेरिट क्र.७ सत्र - २०२०

आशा वर्मा
एम.ए.(हिंदी)
मेरिट क्र.८ सत्र - २०२०

सुरज शाहू
एम.ए.(हिंदी)
मेरिट क्र.१० सत्र - २०२०

Post Graduate In Master of Commerce

Vimla Babalu Shahu
Post Graduate In Master of Commerce
3rd Merit

Madhuri Jadhav Nirgule
Post Graduate In Master of Commerce
4th Merit

Aartiben K. Patel
Post Graduate In Master of Commerce
6th Merit

Kalyani Bisen
Post Graduate In Master of Commerce
9th Merit

STUDENTS ACHIEVEMENTS

JUNIOR COLLEGE TOPPERS H.S.S.C. BOARD EXAM-2019-20

COMMERCE ENGLISH

Ku. Tank Hetal
92.95%

Ku. Lanjewar Janhavi
92.00%

Mr. Pahuja Ankit
91.85%

Mr. Jain Aman
91.38%

Mr. Rahangdale Devendra
90.92%

Ku. Keswani Leena
90.77 %

Ku. Bisen Shraddha
90.62%

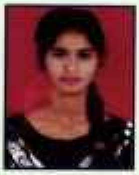
Ku. Shahu Durga
90.15%

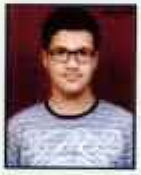
Mr. Jham Hariom
89.85%

Ku. Sugandh Purvi
89.69 %

Ku. Sakhare Pragti
89.23 %

Mr. Inhwarkar Nishank
89.23 %

COMMERCE (HINDI & MARATHI)

Ku. Bawankar Jaya
81.38 %

Mr. Sahu Comesh
80.76 %

Mr. Sahu Yogesh
79.84 %

Ku. Sahu Sunita
78.15 %

Ku. Raikwad Khushbu
77.84 %

Ku. Gaikwad Payal
77.69 %

ARTS

Mr. Sahu Aman
88.31 %

Mr. Gupta Tanu
87.69 %

Mr. Jain Rushil
84.00 %

Ku. Watti Lata
78.15 %

Ku. Thakral Manavi
78.15 %

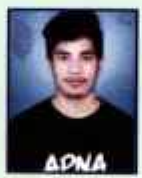

Mr. Prasad Rahul
75.54 %

SCIENCE

Mr. Pandey Aniket
88.46 %

Ku. Patel Yukti
87.54 %

Mr. Agrawal Aman
86.92 %

Mr. Jaiswal Gaurav
86.31 %

Mr. Shahare Jems
86.15 %

Ku. Khandwani Himakshi
85.85 %

DEPARTMENTS

HISTORY DEPARTMENTS

शहीद दिवस दि. २३ मार्च २०२१

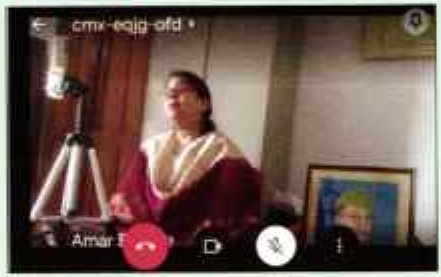

सुभाषचंद्र बोस जयंती दि. २५ जानेवारी २०२१

POLITICAL SCIENCE DEPARTMENTS

"Constitution Day" Dt. 26th November 2020

"Subhashchandra Bose Jayanti"
Dt. 25th January 2021

ECONOMICS DEPARTMENTS

Corona Awareness & Mask distribution Dt. 20 January 202

MARATHI DEPARTMENTS

मराठी भाषा दिवस

Counseling cell Virtual Guest lecture By
Dr. Suruchi Dabir(Counsellor)
Topic - Emotional Awareness & Management.

ACTIVITIES

कोरोना काळात प्रा. गौरव गुलाबराव नाल्हे यांचे योगदान

कामासाठी देशातील विविध भागात पसरलेले आपले कामगार बंधू जेव्हा पहिल्या लॉकडाऊनच्या दरम्यान आपल्या मायदेशी म्हणजेच एम.पी., यु.पी. आणि छत्तीसगढ कडे पायी किंवा सायकलने निघाले होते त्यादरम्यान काही संस्थांनी त्यांच्यासाठी निवारा शिबीर (लेबर कॅम्प) ची व्यवस्था केली. यामध्ये त्यांना जेवण आणि पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था तसेच चप्पल किंवा इतर काही जीवनावश्यक वस्तू व वैद्यकिय सेवा उपलब्ध करून देण्यात आल्या.

हे शिबीर ४० दिवस चालविले गेले. या सेवाकार्यामध्ये सतत ९ दिवस मला आणि काही मित्र मंडळींना सेवा देण्याची संधी प्राप्त झाली.

तसेच या दरम्यान रा.स्व.संघ लोककल्याण समितीतर्फे रेशन किट चे वितरण करण्यात आले.

तेव्हासुध्दा किट पॅकिंग करणे आणि वितरण करणे यात सहभागी होत आले.

Late Shri J. M. Thakar Memorial
Inter-Collegiate Debate Competition

DEPARTMENTS

HOME ECONOMICS DEPARTMENTS

दि. १८ मे २०२० ला महाविद्यालतील गृह अर्थशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थिनींना सोबत घेऊन डॉ. सीमा पांडे यांनी क्वारंटाईन काळातील टीप्स 'चार्ट उपक्रमाद्वारे' सोशल साईट्स वर अपलोड करुन समाजप्रबोधन करण्यात आले.

NCC DEPARTMENTS

SUPPORT FACILITIES FOR ACADEMIC DEVELOPMENT

डॉ. कुमुदबेन पीयुषभाई ठक्कर सभागृह

SUPPORT FACILITIES FOR ACADEMIC DEVELOPMENT

Make-Up Room (B.Voc.)

Library (UGC Plan)

Seminar Hall

Auditorium

Gymnasium

Recording Room (B.Voc.)

SUPPORT FACILITIES FOR ACADEMIC DEVELOPMENT

Fire Safety

Solar Panels

M.Sc. Physics Lab

M.Sc. Chemistry Lab

Network Resource Centre

Electronics Lab

ગુજરાતી વિભાગ

गुजराती विभाग

અનુક્રમણિકા

• જીવનમાં શેની અપેક્ષા છે ?	G1
• ગુજરાત અને ગુજરાતી	G5
• હસવાના લાભ	G7
• પ્રેમપત્ર	G10
• ટૂંકા અને સગવડિયા રસ્તા.....	G12
• હસતાં રહો – કણમાં જાણ	G14
• મારી જ પાસે છે, મારી જ નિયતિની ચાવી	G17
• શબ્દો જ મારૂં ઝવેરાત	G19
• બસ ! એક મિત્ર જોઈએ	G21
• હું તો બસ ફરવા આવ્યો છું	G22
• હકારાત્મક દષ્ટિ	G24
• માણસ ધારે તે કરી શકે ખરો ?	G27

જીવનમાં શેની અપેક્ષા છે ?

દરિયા પર જતા વહાણના કમાનને, " આ વહાણ ક્યાં જાય છે ?" અને જો એ જવાબ આપે, " જાય છે કોઈક ઠેકાણે. યુરોપ, અમેરિકા, આફ્રિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા, કોઈક ખંડમાં પહોંચાડશે ખરૂં, " તો આપણને એ કમાન પર હસવું આવશે. પરંતુ, દુનિયાના લાખો ને કરોડો મનુષ્યોનાં માનસ આનાથી ચડિયાતાં નથી. જીવનનાં ધ્યેય વિશે એમણે કદી વિચાર કર્યો નથી.

સંજોગો એમને જ્યાં ઘસડી જાય ત્યાં જવા માટે તેઓ તૈયાર છે.

એમનાં જીવનમાં નથી પૂર્વ તૈયારી, નથી માર્ગદર્શન, નથી લક્ષ્યબિંદુ.

સોળથી અઢાર વર્ષની વયના મૅટ્રિકના વિદ્યાર્થી પૂછીએ કે, 'ભવિષ્યમાં તમારે શું કરવુ છે ?' તો તેઓનો જવાબ ઘણી વાર આવો મળશે, ' મને કશી ખબર નથી. પહેલાં ભણવાનું પૂરૂં કરી લેવા દો.'

ઘણા વિદ્યાર્થીઓને એક-બે સિવાયના બીજા ધંધાઓ વિશે માહિતી હોતી નથી. અને પોતે ક્યા ધંધાને માટે લાયક છે તેનું જ્ઞાન પણ હોતું નથી, હમણાં થોડાં વર્ષોથી ધંધાઓ વિશે માહિતી ને માર્ગદર્શન આપવા માટે પ્રયત્નો થયા છે. હવે સરકારે પણ આ બાબતમાં લક્ષ આપવા માંડ્યું છે.

દરેક માણસે પોતાની કેળવણી, પોતાની શક્તિ, પોતાનું વલણ અને પોતાના સંજોગોનો ઊંડો અભ્યાસ કરીને પોતાનું ધ્યેય પસંદ કરવું જોઈએ. કેટલાક ભાગ્યશાળી લોકો આ પ્રમાણે બરોબર પોતાને યોગ્ય એવો ધંધો પસંદ કરી શકે છે. ઘણું કરીને ભૂલાભાઈ દેસાઈ પહેલાં પ્રોફેસર હતા. પણ એમણે જોયું કે પોતાની બુદ્ધિ કાયદામાં વધારે સારી રીતે ચાલશે એટલે એ કાયદાશાસ્ત્રી થયા, અને આઝાદ હિંદ ફોજનો પ્રખ્યાત કેસ લડીને સુકીર્તિ પ્રાપ્ત કરી.

લોર્ડ રેડિંગે જીવનની શરૂઆત શેરબજારમાં કરી હતી, પણ પછી એ કાયદાશાસ્ત્રી થયા અને એમણે હિંદના વાઈસરોયનું પદ પ્રાપ્ત કર્યું.

અમેરિકાના પ્રસિડંટ રૂઝવેલ્ટે જીવનની શરૂઆતમાં કયું કામ કરવું હતું તે પસંદ કર્યું હતું; એટલું જ નહિ, પણ કઈ ઑફિસમાં કામ શરૂ કરવુ તે પણ નક્કી કર્યું હતું.

અભ્યાસ પૂરો કર્યા પછી રૂઝવેલ્ટ ઑફિસમાં મૅનેજરને મળવા ગયા. મૅનેજર કહ્યું કે, 'એમને લાયક કોઈ જગ્યા ખાલી નથી. માત્ર એક ટાઈપીસ્ટની જગ્યા ખાલી છે. ' તરત રૂઝવેલ્ટે એ જગ્યા સ્વીકારી લીધી. અને ચાર દિવસ પછી નોકરી પર જોડાવાનું નક્કી થયું. એ ચાર દિવસ દરમિયાન રૂઝવેલ્ટે ટાઈપ કેમ કરવું તે શીખી લીધું ને એ ઑફિસમાં જોડાયા.

કાયદાનો અભ્યાસ પૂરો કરીને એલ.એલ.બી. ની ડિગ્રી તરત જ મેળવીને બે વિદ્યાર્થીઓ પોતાના જીવનના ધ્યેય વિશે વાત કરતા હતા. બન્ને ને દેશસેવા કરવાની ધગશ

હતી. પણ એક વ્યવહારકુશળ હતો અને બીજો આદર્શવાદી હતો.

પહેલાએ કહ્યું, 'પહેલાં ધંધામાં સફળતા મેળવવી જોઈએ. તેમાં સારું કમાયા પછી દેશસેવા થઈ રહેશે.''

બીજાએ કહ્યું : '' ના, મારે તો દેશસેવામાં જ મારું જીવન અર્પણ કરવું છે.' બંનેએ પોતની માન્યતા પ્રમાણે આચરણ કર્યું. એ બંનેનાં નામ ગુજરાતમાં જાણીતાં છે, વ્યવહારકુશળ વ્યક્તિએ મધ્યસ્થ સરકારમાં ખોરાકમંત્રીનું પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. એમનું નામ હતું કનૈયાલાલ મુનશી.

આદર્શવાદી વ્યક્તિનું નામ હતું ઈન્દુલાલ કનૈયાલાલ યાજ્ઞિક.

ધ્યેય બે પ્રકારનાં છે : તરતનું ને દૂરનું. વિદ્યાર્થીને તરતનું ધ્યેય એની પરીક્ષા પાસ કરવાનું હોય છે અને દૂરનું ધ્યેય એનો ધંધો કે જીવનનું બીજું કોઈ કાર્ય હોય છે. સ્વરાજ્ય મળ્યા પહેલાં લોકલાડીલા પંડિત જવાહરલાલનું તરતનું ધ્યેય સ્વરાજ્ય મેળવવાનું હતું, દૂરનું ધ્યેય હિંદુસ્તાનને આદર્શ દેશ બનાવવાનું હતું. વળી, તરતના ધ્યેયમાં તેમજ દૂરના ધ્યેયમાં પણ અનેક પ્રકારો હોય છે. કોઈ વિદ્યાર્થીનું તરતનું ધ્યેય પરીક્ષા પાસ કરવાનું હોય, પણ પરીક્ષા પાસ કરવા માટે ભાષા સુધારવાની જરૂર હોય અને ભાષા સુધારવા માટે જોડણી સુધારવાની જરૂર હોય તો એ બધાં પણ તરતનાં ધ્યેય ગણાય. લોન્ગફેલોની કવિતામાં કહ્યું છે કે, આજના કરતાં આવતી કાલે આપણી કંઈક વધુ પ્રગતિ થવી જોઈએ. આ બધાં ધ્યેયો લક્ષમાં રાખીને આપણું આચરણ હોવું જોઈએ.

''તમને જીવનમાં શેની અપેક્ષા છે ?'' એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવો અઘરો નથી. સામાન્ય રીતે બધાંને જ તંદુરસ્તી, લક્ષ્મી, કુટુંબસુખ, મનગમતો ધંધો વગેરે પ્રાપ્ત કરવાની અપેક્ષા હોય છે. પણ 'ઝાંખી ઈચ્છા' ને 'અપેક્ષા' વચ્ચેનો ભેદ યાદ રાખવા જેવો છે. જે અપેક્ષા પ્રાપ્ત કરવા માટે મનુષ્ય પૂરતો યત્ન ન કરે તે અપેક્ષા નથી પણ ઝાંખી ઈચ્છા છે. કોઈ કહેશે કે, મારે તંદુરસ્ત રહેવું છે, પણ તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરવા માટે રોજની પંદર મિનિટની કસરતની જરૂર હોય છે તે ન કરે તો તંદુરસ્તી માટે એને અપેક્ષા છે એમ ન કહેવાય, પણ માત્ર ઝાંખી ઈચ્છા છે એમ કહેવાય.કોઈ વિદ્યાર્થીને પરીક્ષા પાસ કરવાની હોય ત્યારે વાંચવાને બદલે ક્રિકેટની મેચ જોવા જાય તો એને પાસ થવાની ઝંખના છે એમ ન કહેવાય, પણ માત્ર ઝાંખી ઈચ્છા છે એમ કહેવાય. જે ઈચ્છા ન થાય તે ' ઝાંખી ઈચ્છા' છે. જીવનસાફલ્ય માટે પ્રબળ ઈચ્છા, ઝંખના ને ધગશની જરૂર છે.

જ્યારે માદામ ક્યુરીએ પોતના પ્રયોગો શરૂ કર્યા ત્યારે એને રેડિયમ શોધવાની માત્ર ઈચ્છા હતી એમ નહિ, પણ તમન્ના હતી. પોતાના પ્રયોગો માટે કેટલું બધું શરીરકષ્ટ એ પતિ-પત્નીએ સહન કર્યું ! એમણે કેટલા પૈસા ખર્ચ્યા ને કેટલાય વર્ષો એ શોધખોળમાં ગાળ્યાં ! અર્થં સાધયામિ વા દેહં પાતયામિ (કાં તો હેતુ સિદ્ધ કરીશ યા દેહ પાડીશ) એના જેવું એમનું તપ હતું.

સદ્‌ભાગ્યે આપણા દૈનિક જીવનમાં આટલા તપની જરૂર પડતી નથી. આપણી મહત્વાકાંક્ષાઓ પણ આટલી મોટી હોતી નથી. પણ આપણી અપેક્ષાનાં મહત્વ પ્રમાણે એ અપેક્ષા સિદ્ધ કરવા અમુક પ્રમાણમાં તપની જરૂર રહે છે. એ તપ કરવા જે તૈયાર નથી તે જીવનમાં નિષ્ફળ નીવડે છે.

અમારી ઓળખાણને લીધે એક ટાઈપીસ્ટને નોકરી મળી હતી, પણ એની અંગ્રેજી જોડણીઓ કાચી હતી. અમે એમને કહ્યું કે, તમે તમારા નવરાશના વખતમાં તમારી જોડણીઓ સુધારો અને લઘુલિપિ શીખી જાઓ તો તમને ફાયદો થશે. પણ એવી તસ્દી લેવાની એમને જરાય ઈચ્છા નહોતી. પરિણામે એમની પ્રગતિ રોકાઈ ગઈ. એનાથી ઊલટું દૃષ્ટાંત સેન્ટ્રલ બૅંક ઑફ ઈંડિયાના સ્થાપનાર શ્રી પોચખાનાવાળાનું છે. એમણે બૅંકના કારકુન તરીકે પોતાની કારકિર્દી શરૂ કરી. પણ ધીમે ધીમે એમણે એટલો અનુભવ મેળવ્યો અને એટલી શક્તિ કેળવી હતી કે એ એક મોટી બૅંક સ્થાપી શક્યા.

કદાચ કોઈક કહે કે જીવનનો ઘણો આધાર નસીબ પર હોય છે. ત્યાં આ ધ્યેય નક્કી કરવાથી કે ધ્યેયને પહોંચવાનો માર્ગ નક્કી કરવાથી શો ફાયદો ? અત્યારે પ્રારબ્ધ વધારે બળવાન છે કે પુરૂષાર્થ તે નક્કી કરવાની જરૂર નથી. જેટલે અંશે જીવનમાં પુરૂષાર્થને સ્થાન છે તેટલે અંશે જીવન પર આપણો કાબૂ છે. ધ્યેય નક્કી કરવાથી જીવનમાં રસ ઉત્પન્ન થાય છે. ફૂટબોલ રમનારાઓની વચ્ચે ફૂટબોલ મૂકો અને કહો કે જે દિશામાં ફાવે ત્યાં બોલ ઉડાડો તો એ રમત રમવામાં કોઈને મજા નહિ આવે, પણ એક નિશ્ચિત સ્થાન પર બોલ લઈ જવાનું એમને કહો તો જ એમને રમતમાં રસ પડશે. શિકારીને એમ ને એમ ઘોડા દોડાવવામાં મજા નહિ આવે, પણ અમુક નિશ્ચિત શિકારની પાછળ એને દોડવાનું હશે તો જ એને રસ પડશે. જીવન એ પણ આવા પ્રકારની રમત છે. એમાં તરેહ તરેહના શિકારની પાછળ દોડવાનું છે. કેટલાકને પોતાના ધ્યેયમાં એટલો રસ હોય છે કે એ પ્રાપ્ત કરવા માટે બધાં સુખનો ભોગ આપવા એ તૈયાર હોય છે. "દુ:ખ-ડૂબ્યાં જગ જન" ને તારવાનું એકમાત્ર ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા બુદ્ધ ભગવાને કેટલું સહન કર્યુ ? એમણે સુખ, સંપત્તિ, પુત્ર, પત્ની સર્વસ્વનો ત્યાગ કર્યો અને ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા માટે તીવ્ર તપ શરૂ કર્યું.

ધ્યેય નિશ્ચિત કરવાથી આપણી પ્રગતિનું માપ કાઢી શકીએ છીએ. ડુંગરની તળેટીમાં સવારે ઊભા રહીને વિચાર કરીએ કે જેટલું ચઢાશે તેટલું ચઢીશું તો, હજી કેટલું ચઢવાનું બાકી છે તેનો ખ્યાલ નહિ રહે. બપોર સુધીમાં અર્ધું ચડ્યા હોઈશું તો ત્યાં આરામ લઈ લેવાનું મન થઈ જશે, અને કદાચ પાછા ઉતરવાનું મન પણ થઈ જાય. એને બદલે પહેલેથી જ ડુંગરની ટોચ સુધી પહોંચવાનો નિશ્ચય કર્યો હોય તો બપોરે અડધે સુધી પહોંચ્યા પછી એમ ખ્યાલ રહે કે હજી બીજો અડધો રસ્તો કાપવાનો બાકી છે. તેટલા વખત સુધીમાં કરેલી પ્રગતિ માટે સંતોષ પામવાને બદલે, હજી કેટલું ચઢવાનું બાકી છે તે પર ખ્યાલ જવાથી, પ્રગતિ કરવાની વૃત્તિ વધારે થાય.

ધ્યેય કેવી રીતે નિશ્ચિત કરવું ? અને કયું ધ્યેય નિશ્ચિત કરવું ? આ પ્રશ્નો દરેક વ્યક્તિએ પોતાની જાતને પૂછીને પોતાની મેળે તેનો જવાબ મેળવવાનો છે. બધાંની બુદ્ધિ, કેળવણી અને સંજોગો એકસરખાં હોતાં નથી. દરેકે પોતાની વૃત્તિઓનો અને સંજોગોનો સૂક્ષ્મ રીત અભ્યાસ કરવો જોઈએ. અને તે પરથી ધ્યેય નક્કી કરવું જોઈએ. ધ્યેય બહુ ઊંચુ રાખવામાં એક ભય એ છે કે, કદાચ જીવનમાં નિરાશા ઊપજે. બીજી તરફથી ફાયદો એ છે કે, અંગ્રેજીમાં કહ્યું છે તેમ, જેઓ તારાને તાકવાનો પ્રયત્ન કરશે તેઓ ઝાડની ટોચ સુધી તાકી શકશે. સાધારણ રીતે પોતાની શક્તિથી પ્રાપ્ત હોય એટલું જ ધ્યેય રાખવું જોઈએ. ધ્યેય રાખ્યા પછી તે પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરીએ તેમાં નિષ્ફળતા મળે તો ? ભર્તુહરિ કહે છે, 'યત્ને કૃતે યદિ ન સિધ્યતિ, તત્ર કો દોષઃ?'

''યત્નો કર્યેય ન મળે, પછી દોષ કોનો ?'

ગીતાજીમાં પણ કહ્યું છે કે, કર્મ કરવાનો મનુષ્યનો અધિકાર છે, ફળપ્રાપ્તિ માટે તેનો અધિકાર નથી. આ પ્રમાણે અનાસક્તિથી કર્મ કરીને ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

નરસિંહરાવ દીવેટિયાએ બ્રહ્માંડને વિશે લખ્યું છે :

યંત્ર આ બ્રહ્માંડનું ગૂઢ નિયમે ચાલતું,
એક લક્ષ્યસ્થળ ભણી જાતું વિકાસે મ્હાલતું.

તે જ પ્રમાણે દરેક વ્યક્તિએ પોતાનું લક્ષ્ય નક્કી કરીને તે પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

સંકલન - શિતલ રાજેશ આનંદપરા
M.Com.IInd Year

ગુજરાત અને ગુજરાતી

ગુજરાતી નરસિંહ મહેતાની ભાષા છે. ગુજરાતી મીરાંબાઈના કૃષ્ણપ્રેમમાં છલકે છે, પ્રેમાનંદની ભાષા છે, આખાબોલા અખાનું ઘરેણું છે, નર્મદની નહીં બાંધેલી પાઘડીની પ્રતિજ્ઞામાં છે, ઉમાશંકરની આગવી શૈલીમાં સોહાતી દીસતી ભાષા છે, સુન્દરમનું અલકમલથી આવેલું ઝાંઝર છે, અવિનાશ વ્યાસના સંગીતની છટાદાર આબરૂ છે, નિરંજન ભગતની અસ્ખલિત જ્ઞાનસભર-ભાવવિભોર મર્દાનગી છે.

ગુજરાતી વિક્રમ સારાભાઈએ સર્જેલો ચમત્કાર છે. તાનારીરી ગુજરાતી છે....સુનિતા વિલિયમ્સના જિન્સમાં ગુજરાતી છે....ફાંકડો ગાયક પાર્થિવ ગોહિલ ગુજરાતી છે. છોટે ઉસ્તાદ ઐશ્વર્યા મજમુદાર સુધી ગુજરાતી સંગીતની સફરમાં ભાષા પ્રત્યેની લગન અને લાગણી છલકાય છે.

ગુજરાતને વારેઘડીએ ગાઈ દેવાની ફૅશન હવે આઉટડેટેડ થઈ જવી જોઈએ.....ગુજરાતના લોહીમાં ભારતનું પ્રતિભાવના પ્રારબ્ધ છે. ગુજરાત બધું જ જાણે છે, બધું જ સમજે છે.....બધાને 'ઓળખે' છે, પણ અમારા સંસ્કારોમાં 'વિવેક' નામની એક ચીજ છે, જે એમને રોકે છે.

ગુજરાતી એટલે કે ગુજ્જુ એટલે કે હસવામાં વાપરવાના શબ્દોની ડિક્ષનરી નથી. આ એ ભાષાની ઓલાદ છે, જે માતાના ધાવણમાં ચાખેલા દૂધને આજીવન રોમેરોમમાં સાચવીને રાખે છે.

ગાંધીજીની સૌમ્યતા છે જુગરાત અને સરદાર પટેલની અખંડિતતા છે ગુજરાત. અંદરોઅંદરના ઝઘડાને બહાર લાવવાની મૂર્ખામી ગુજરાત ન કરી શકે. ગુજરાત અને ગુજરાતી અનન્વય અલંકાર છે. આ ગુજરાત હેમુ ગઢવીના ઘેઘૂર કંઠમાં કસુંબીનો રંગ પી પીને જુવાન થયું છે. ગુજરાતીઓ લાગણીના હેવાયા છે. ગુજરાત દુનિયાના નક્શામાં પોતાની ઓળખ ખેલદિલીથી બતાવી શકે છે. દુનિયાના નક્શામાં ગુજરાતને શોધવું પડતું નથી, એ જડી જાય છે.

આ લેખ ગુજરાત અને ગુજરાતીઓ પર હસી નાખનારા કેટલાક ઈર્ષાપતિઓ માટે છે. જેમની નપુંસકતા વારેઘડીએ તેઓ ચૂપ રહીને દેખાડતા હોય છે. ગુજરાત અને ગુજરાતીઓ એક છે. કોઈ પણ ખૂણામાં વસનારો ગુજરાતી એનું પોતાનું ગુજરાત શોધી જ કાઢે છે.

આ ભાષાની મીઠપ અનુવાદને ઓળંગી ગઈ છે. તમે નરસિંહ મહેતાનાં પદોનો અનુવાદ કઈ રીતે કરશો? 'જાગને જાદવા' માં જાદવાને અંગ્રેજીમાં કઈ રીતે મૂલવશો? આનો મતલબ અંગ્રેજીમાં અનુવાદ ન કરવો એવો નથી, પણ એક લેખકે કહેલી વાત જ યાદ આવે છે કે જે અનુવાદમાં ખોવાઈ

જાય છે તે કવિતા છે. ગુજરાતી ખુમારીની દૂધભાષા છે. ગુજરાતી ઘર પાસે ઓટલો છે, ચોકડી છે, ફળિયું છે, ઓસરી છે. ગુજરાતી સહનશીલ પણ છે અને ગુજરાતી વખત આવ્યે લાયકાત અને તાકાત બંને દેખાડી શકે છે.

ગુજરાત ભારતનું હૃદય છે. ગુજરાતી ભાષા હોઠ પરથી બોલવાની ભાષા નથી. હૃદયથી બોલવાની ભાષા છે. ગુજરાતી ભાષા નથી આવડતી એવું કહેનારા ગુજરાતીનું લોહી ચૅક કરાવવું...એના રક્તકણમાં નપુંસક લોહીનો મારો વધી ગયો હોય એવું બની શકે છે. ગુજરાતી સ્વમાન અને સૌજન્યની ભાષા છે. ગુજરાતીઓ માટે લાગણી જ સાચી કોમ છે. માણસાઈ સાચો ધર્મ છે. ગુજરાતીનો પરિવાર આખું વિશ્વ છે પણ, ગુજરાતીને હસી કાઢનારાઓ સાનમાં સમજે તો સારું. બાકી સાન ઠેકાણે લાવવામાં ગુજરાત મોખરે છે. ગુજરાતના મૂળમાં અહિંસા છે, પણ આ અહિંસા માયકાંગલી નથી.

સંકલન – ભક્તી સુરેશ ઠાકરાણી
BBA I[st] Year

હસવાના લાભ

હાસ્યનો ચમત્કાર એ છે કે તમે દવાઓ ખાતાં હશો તો તે છૂટવા લાગશે ; તમને ઊંઘ નહિ આવતી હોય તો તે આવવા લાગશે; તનાવ, ચિંતા અને નિરાશા મૂળથી જ જતાં રહેશે; ચહેરા પર વિશેષ ચમક આવશે; આંખો પવિત્ર પ્રેમથી છલકાવા લાગશે;આક્રમક કામો અને વિધ્વંસાત્મક પ્રવૃત્તિઓમાં જે શક્તિ વેડફાય છે એ સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિઓમાં પરોવાશે. પ્રસન્નચિત્ત માણસે આજ સુધી દુનિયામાં કોઈનું કંઈ ખરાબ કર્યું હોય એવું સાંભળ્યું નથી. તમારાં મન અને હૃદયની અભૂતપૂર્વ માલિશ થશે. શરીરમાં લોહીનું પરિભ્રમણ સારી રીતે થવા લાગશે. ઘડપણ આવશે તોપણ યૌવનથી ભરપૂર હશે. તમારું વ્યક્તિત્વ કૃત્રિમ પ્રદર્શન વિના બીજાને આકર્ષિત કરશે.તમારી હસવાની ક્ષમતા એટલી વિકસિત કરો કે તમને જોઈને ઉદાસ વ્યક્તિ પણ પોતાની ઉદાસી ત્યાગવા પ્રેરાય. ઘણો વખત ઉદાસી ભોગવી, કંઈ હાથમાં ન આવ્યું. હવે આ ટેવ છોડો. હાસ્યને જીવન બનાવી દો.

દિવસની શરૂઆત મધુર સ્મિતથી કરો. તમારો આખો દિવસ આનંદસભર બની રહેશે. 'મૂડ' હંમેશા સંતુલિત રહેશે. આજની ઉદાસીની ભીડમાં હસવું આવશ્યક છે, એટલું જ નહિ, તે ઔષધી પણ છે. આજ સુધી હાસ્યથી વધુ અસરકારક બીજી કોઈ ઔષધિ દુનિયામાં આવિષ્કૃત નથી થઈ. આપણે આ ઔષધિનો ઉપયોગ નથી કરતાં એટલે બીજી ઔષધિઓ લેવી પડે છે. મારો અનુભવ છે કે હસવાથી શરીર સ્વસ્થ રહે છે, ચિત્ત પ્રસન્ન રહે છે, ભાવ આશ્વસ્ત રહે છે અને આત્મા પ્રશસ્ત બને છે. દુનિયામા બધા જ મહાપુરૂષોને પ્રસન્નતાને સર્વોપરિ મૂલ્ય આપ્યું છે.

ગીતા કહે છે : પ્રસન્ન વ્યક્તિની બુદ્ધિ સ્થિર થાય છે. ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે : 'અપ્પાણં વિપ્પસાયે ! સ્વયં ને સદા પ્રસન્ન રાખો. બુદ્ધ કહે છે : 'પ્રસન્નતા સંતુષ્ટ મનનું પરિણામ છે.' શેક્સપિયરના અનુભવ પ્રમાણે પ્રસન્નતા આરોગ્યનો અને દીર્ઘજીવનનો આધારસ્તંભ છે. બર્કલી વિશ્વવિદ્યાલયના સંશોધન મુજબ હસતા મનથી કામ કરો અને કામ કરતી વખતે હસો. હસવા અને હસાવવાથી શરીરમાં રોગમુક્ત રાખનાર રસાયણ પેદા થાય છે.

જાપાની લોકોનું માનવું છે કે જે વ્યક્તિ જીવનમાં જય-પરાજય, સફળતા-નિષ્ફળતા, સુખ-દુઃખ વગેરે કોઈ પણ સંજોગોમાં પ્રસન્ન રહી શકે છે એનું મન સ્વયં કાબૂમાં રહે છે. મહાત્મા ગાંધી તનાવની સ્થિતિમાં ખૂબ મજાક કરતા.તેઓ સ્પષ્ટપણે માનતા : 'જો હું હસવાનું ન શીખ્યો હોત તો ક્યારનોય પાગલ થઈ ગયો હોત.' અર્થાત્ હાસ્ય માણસને પાગલપનથી બચાવે છે. શ્રી રજનીશજી કહેતા :'જો વ્યક્તિ દરેક પરિસ્થિતમાં હસતાં શીખી જાય, કોઈ પણ પરિસ્થિતી તેના હાસ્યને ઝૂંટવી ન લે, તો પછી એને બીજું કંઈ કરવાનું રહેતું નથી. ' જેને હસતાં આવડે છે એનાં આંસુ પણ હસે છે જેને હસતાં નથી આવડતું એનું હાસ્ય પણ રૂદન છે.

હસતો ચહેરો સૌને પસંદ હોય છે. ચહેરા પરનું સહેજ સ્મિત અને પ્રેમભર્યા બે શબ્દો એટલી બધી શાંતિ આપે છે કે જે હજારો રૂપિયાથી પણ ન મળે. લોકો વિચારતા હોય છે કે આપણે સ્વસ્થ હોઈશું તો પ્રસન્ન રહી શકીશું. પરંતુ સત્ય એ છે કે તમે પ્રસન્ન હશો તો જ સ્વસ્થ રહી શકશો. પ્રસન્નતામાંથી જ સ્વાસ્થ્ય પ્રગટે છે. નોર્મન કઝિન્સના મતે ભરપૂર હાસ્ય શરીરનું આંતરિક 'જૉગિંગ ' છે.

એક સ્મિત હજારો લોકોને પોતાનાં બનાવી શકે છે, દુનિયાના હજારો ગમોનો નાશ કરી શકે છે. ઘણી ઉદાસી ભોગવી, કંઈ લાભ નથી થયો. હવે જરા હસીને જુઓ. વૈજ્ઞાનિક નિરીક્ષણ પ્રમાણે બાળક દિવસમાં ૪૦૦ વાર હસે છે અને પુખ્તવયનો માનવી દિવસમાં ૧૦-૧૫ વાર હસે છે. ઉંમર વધતી જાય તેમ હસવાનું ઘટતું જાય છે અને હસવાનું ઘટવાથી જીંદગી ટૂંકી થઈ જાય છે.

હું અમેરિકા ગયો ત્યારે અમે ત્યાં હસવાનો પ્રયોગ લોકોને શીખવેલ. ટીવી પર એ હાસ્યપ્રયોગનું પ્રસારણ પણ કરવામાં આવ્યું હતું. હાસ્ય પર Ph.D. કરેલ એક અમેરિકન ભાઈ પોતાની થીસિસ લઈ મારી પાસે આવ્યા અને કહ્યું : 'મેં હાસ્ય પર Ph.D. માટે સંશોધન કર્યું છે. આ જુઓ મારી થીસિસ. મેં એમની થીસિસ જોઈ. ઘણી જ સુંદર અને કામની ઘણીબધી વાતો તેમાં હતી. હસવાના ફાયદા વિશે એમણે ઘણુંબધું લખ્યું હતું. મેં એમને કહ્યું : 'એક વાર હસીને બતાવો તો !' એમણે કહ્યું : 'મને હસતાં નથી આવડતું.' હાસ્ય પર Ph.D. કરવી સહેલી છે, પણ હસવું અઘરૂં છે.

છેલ્લે ગાલિબની એક વાત. કોઈને ગાલિબને પૂછ્યું : ' તમારો ધંધો શો છે ?' જવાબમાં ગાલિબે કહ્યું, ' मैं मुस्कान बाँटता हूँ ।' શું તમે પણ ગાલિબની આ સાત્વિક પરંપરાના ભાગીદાર બનશો ? આજથી જ જીવનન; હાસ્યથી ભરી દો. પોતે હસો અને બીજાને પણ હસાવો. તમને ખબર પણ નહિ પડે અને તમારો કાયાકલ્પ થઈ જશે. હસનાર દરિદ્ર પણ અમીર છે અને ન હસનાર અમીર પણ ભિખારી છે – પછી જેવી તમારી મરજી !

આ પ્રકરણ વાંચ્યા પછી હસવાનું કેટલું મહત્વ છે તે સમજાઈ ગયું હશે. ટૂંકમાં આટલી વાત યાદ રાખજો :

- જીવનમાં કોઈપણ સ્થિતિ આવે, હસવાનું ચૂકતાં નહિ, હસવાનું ભૂલી જશો તો તમે ભટકી જશો. જીવનમાં મુશ્કેલીઓ તો રહેવાની જ છે. હસવાથી કદાચ મુશ્કેલીઓનો ભાર મગજ પરથી ઊતરી જશે.

- જીવનમાં કોઈપણ સ્થિતિ આવે, હસવાનું ચૂકતાં નહિ, હસવાનું ભૂલી જશો તો તમે ભટકી જશો. જીવનમાં મુશ્કેલીઓ તો રહેવાની જ છે. હસવાથી કદાચ મુશ્કેલીઓનો ભાર મગજ પરથી ઊતરી જશે.

- હજારો ઉપદેશો આપવા કે સાંભળવા કરતાં હસવાનું, ખુશ રહેવાનું મૂલ્ય વધારે છે. અનુકૂળ પરિસ્થિતિઓમાં હસવું એ સ્વાભાવિક છે, પણ પ્રતિકૂળ સંજોગોમાં પણ હસી શકો તો એ તમારી ઉપલબ્ધિ છે.

- હંમેશા ખુશ રહેનાર માનવીને હૃદયરોગ, અનિદ્રા, માનસિક તનાવ, ડાયાબિટીસ જેવા ઘાતક રોગો થતા નથી અને થયા હોય તો હસવાથી કાબૂમાં આવી જાય છે.

- જે વર્તમાનમાં જીવે, ઈશ્વર પર આસ્થા રાખે, પ્રાપ્તમાં સંતોષ માને એ જ હંમેશા ખુશ રહી શકે છે.

- સફળતાં અને પ્રસન્નતા આ બેમાંથી પસંદગી કરવાનું આવે તો શેની પસંદગી કરશો? પ્રસન્નતા-શૂન્ય સફળતાં કરતાં પ્રસન્નતા-સભર નિષ્ફળતા વધુ સારી. ટૂંકમાં, પ્રસન્નતા ત્યાગીને સફળ થવાની માથાકૂટ ન કરશો.

- હસતાં જરૂર રહેજો, પરંતુ તમારૂં હાસ્ય કોઈના દુઃખનું કારણ ન બને એટલી કાળજી જરૂર રાખજો.

- પ્રસન્નતા વિના જીંદગીનું અંતર કાપવું ઘણું કઠિન બનશે, માટે હંમેશા ખુશ રહેવું છે એવું ઊઠતાંની સાથે જ નક્કી કરો.

સંકલન - ભાવેશ શિવશંકર દેસાઈ
M.Com.I[st] Year

પ્રેમપત્ર
પ્રેમનો જન્મદિવસ ઊજવવાની ક્ષણો

પત્ર લખવાનો વૈભવ ઈ-મેઈલમાં ખોવાઈ ગયો. જોકે ઈ-મેઈલમાં અક્ષરો સિવાય બધું જ સચવાતું હોય છે, પણ પત્ર લખવાની એક મજા હોય છે. પોતાની ઉંમર પ્રમાણે જુવાન થયેલો અને પ્રેમમાં પડેલો એક પણ માણસ પત્ર લખ્યા વગરનો નહીં હોય. પત્રના કાલાઘેલા અક્ષરોમાં લાગણીનો દરિયો ઉછાળા મારતો હોય છે. ગમતી વ્યક્તિની દૂરતા અતિશય નિકટતાનો અનુભવ કરાવે છે. પત્રમાં લખાયેલા અક્ષરોમાં ભાષાવૈભવ નથી છલકાતો, છતાંય કવિતાની ક્ષણોની નજીકનો અનુભવ હોય છે. આવો પત્ર વર્ષો પછી વાંચવાની પણ મજા હોય છે અને તેમાંય બીજાનો લખેલો પત્ર ખાનગીમાં વાંચવાની મજા કંઈક ઓર જ છે. પત્ર પાસે સચ્ચાઈનો રણકો હોય છે. આવા પત્રને વાંચવો એટલે પ્રેમનો જન્મદિવસ ઊજવવો !

પ્રિય

આપણું મળવું એ શહેરના બદલાઈ ગયેલા રસ્તા જેવું લાગે છે. થોડાક દિવસો પછી મળીશું ત્યારે એના પર ઓવરબ્રિજ બંધાઈ ગયો હશે. તું આવે છે ખુલ્લો વરસાદ લઈને અને જાય છે ત્યારે ઉઘાડ પણ વરસતો હોય છે. વરસાદ વરસી જાય પછી ઝાડ ટપકતું હોય એવી તારા ગયા પછીની સ્થિતિ હોય છે.

આજે પત્રમાં વિરહની વાત નથી કરવી. તારી વાત કરવી છે. તારી વાતો જ્યારે મારા ક્યારામાં ઊગેલા ગુલાબને કરૂં છું ત્યારે એને થોડીક પાંખડીઓ વધારે આવે છે. તારે વિશે અરીસાએ પણ પૂછવાનું મૂકી દીધું છે. એને ખબર છે કે એનામાં એક જણ વધારે દેખાવાનું છે. ઘરની ભીંતો પણ એક નવા પડછાયાની રાહ જુએ છે.

ફકરો તો પાડવો પડે છે, બાકી મારો પ્રેમ સાવ નફકરો થઈ ગયો છે. કોરા કાગળમાં નહીં લખાયેલી કવિતા જેવો સંબંધ છે આપણો ! મને ખબર છે તને મારી રાહ જોવી ગમે છે...ગમે છે મારા ફોનને ઈગ્નોર કરીને થોડી વાર પછી સામેથી સૉરી કહેવું તે....! તારી પાસે હોઉં એવું લાગે છે. હા, ક્યારેક તું માળી મટીને કઠિયારા જેવું વર્તન કરે છે એ તો દરેક વૃક્ષે સહન કર્યે જ છૂટકો ! સાચી વાત તો આપણામાંથી 'હું' ને શોધવાના રસ્તા તરફ આગળ વધવાની છે. બધું કહેવાઈ જાય કે પછીબાકી રહી જાય છે તેની છે. કેટલાક સંબંધો મોબાઈલ ટુ મોબાઈલ જેવા હોય છે.

તો જ સસ્તા પડે ! અને કેટલાક સંબંધો મોબાઈલ ટુ લૅન્ડલાઈન જેવા હોય છે. કાયમ મોંઘા જ પડે ! આપણો સંબંધ ના ફોનના નેટવર્ક જેવો નહીં, વ્હાલની વેવલેન્થ પ્રમાણેનો હશે. નામ વગરનું ફૂલ ઊગે છે તો ધરતી જાકારો નથી આપતી

તને પ્રેમ કરૂં છું એટલે કહું છું કે પ્રેમના રસ્તા પર ડિવાઈડર નથી હોતું ! કારણ કે ત્યાં સામેથી આવનારા વાહનો છે જ નહીં ! આપણી સાથે ચાલનારા કે આપણી ગાડીમાં બેસનારા જ છે. પ્રેમ બેમાંથી એક થવાનો મોકો છે.

બાકી સરનામું હાથમાં હોય એટલે ઘર મળી જ જાય એવું નથી. ક્યારેક ઘર મળી ગયું હોય છે અને સરનામું હાથમાં જ રહી જાય છે.....

લિ. વિશ્વાસ

સંકલન -
નિખીલ ધર્મેન્દ્ર દેસાઈ
M.A.(Eco) Ist Year

ટૂંકા અને સગવડીયા રસ્તાની શોધમાં બધા જ નીકળી પડ્યા છે.

એકવીસમી સદીમાં એક પ્રશ્ન પુછાશે :
વસીમી સદીનો મોટામાં મોટો રોગ ક્યો ?
આપણી પાસે એક જ જવાબ છે આનો ;

દરેકને રાતોરાત ધનવાન થવું છે. કોઈને ખાનદાન થવામાં રસ નથી. ધનવાન અને ખાનદાન એ હંમેશા એકમેકનો છેદ ઉડાડે એવા શબ્દો નથી. પણ રાતોરાત ધનવાન થવા માટે માણસે ઘણુંબધું અભરાઈએ ચડાવવું પડે. મૂલ્યો પર ચોકડી મૂકવી પડે ને એની વહેલીમોડી કિંમત ચૂકવવી પડે. કોઈને પસીનો પાડવો નથી. પુરૂષાર્થ કરવો નથી. ટૂંકા અને સગવડિયા રસ્તાની શોધમાં બધા જ નીકળી પડ્યા છે. અભ્યાસ કર્યા વિના કોઈકને નિષ્ણાત થવું છે. સૌને કંઈક થવું છે, પણ સાધના કર્યા વિના.રાતોરાત લાઈમલાઈટમાં આવવું છે. કેટલીયે રિયાજ કર્યા પછી લતા, લતા મંગેશકર થઈ શકે છે. તમે આપોઆપ આખા ને આખા ધરબાઈ જાઓ પછી જ છાંયો અને ફળ આપતું વૃક્ષ પ્રકટે. માબાપને પણ એમ હોય છે કે એમનો દીકરો નામ કાઢે, કુળ ઉજાળે.કોઈકને ધન જોઈએ છે. કોઈકને કીર્તિ. વાસ્તવિકતાથી કોઈને સંતોષ નથી. બધા જ ખ્વાબી થઈ ગયા છે. દરેકની નજર સામે અત્તરના ફુવારા ઊડતા હોય છે. એક કથા સાંભળેલી. બે મિત્રો છે. વરસો પછી અકમેકને મળે છે.મૈત્રી સાચી છે એટલે સમયનું અંતર કોઈને નડતું નથી. વાતમાંથી વાત નીકળતી જાય છે. એકમેકનાં સુખદુ:ખની, સંસારની, કઠિનાઈની...તરેહ તરેહની વાત ચાલે છે.

મિત્ર પૂછે છે : 'તારે કેટલા દીકરા?' 'ત્રણ' ' શું કરે છે ?' ' અરે, મારા મોટા દીકરાની તો વાત જ જવા દે. બહુ મોટો વિજ્ઞાની છે. કોઈ પણ ક્ષણે નોબેલ પ્રાઈઝ મળે એવું એનું કામ છે. ચારે બાજુ એની વાહ વાહ! લોકો મને પણ મારા દીકરાને નામે ઓળખે. હું કોણ તો કહે કે પ્રસિધ્ધ વિજ્ઞાનીનો પિતા. બીજો દીકરો રાજકારણમાં ગળાડૂબ. એને દેશ જ બહુ વ્હાલો. કોઈ દીવાલ એવી નહીં હોય જ્યાં એના પોસ્ટર્સ ન લાગ્યાં હોય. છાપામાં ઠેરઠેર એની મુલાકાતો, ફોટાઓ. ચૂંટણીમાં જીતે તો અમારાં એકોતેર કુળ તરી જાય. દુ:ખ માત્ર ત્રીજા દીકરાનું છે. કશું જ ઠેકાણું નથી. એને નથી કોઈ ઝંખના, નથી કોઈ મનોરથ. એ ભલો ને એનું કામ ભલું. જે છે એનાથી જ રાજી. દરજીનું કામ કર્યા કરે. લોકોનાં મોંઘાંદાટ કપડાં સીવ્યા કરે. મરે ત્યાં લગી દરજી જ રહેવાની મરજી. જોકે અત્યારે તો કુટુંબનો ખર્ચ નિભાવે છે એ.

જે માણસ કુટુંબનો બોજો ઉપાડી શકે છે, લોકાનાં શરીર ઢાંકે છે અને કુટુંબની આબરૂ ચીંથરેહાલ કરતો નથી અને પોતાની પરિસ્થિતીથી જેને સંતોષ છે એનું પિતાને ગૌરવ નથી.

જે છોકરાઓ સાથે વર્તમાન નહીં પણ ખ્વાબી, શેખચલ્લીમય આવતી કાલ સંકળાઈ છે એનાં વખાણ થયા કરે છે.

થોડાક સમય પહેલાં દિનકર પારેખ નામના સેવાભાવી મિત્ર પ્રખર જૈન મુનિ પંન્યાસ રત્નસુંદરવિજયને મળવા લઈ ગયા હતા.એમણે એક-બે વરસ વાત કરી તે યાદ રહી ગઈ છે. કહે કે વાસ્તવમાં ઓછું હોતું નથી, પણ માણસને ઓછું લાગ્યા કરે છે. પછી એમણે સતયુગ અને કળિયુગની વ્યાખ્યા આપી. 'સતયુગ' એટલે એમાં સજ્જનો વધારે, દુર્જન ઓછા ; અને એ પણ એવા કે સજ્જન થઈ શકે. કળિયુગમાં દુર્જન ચિક્કાર, સજ્જન અત્યંત ઓછા ; પણ એવા સજ્જનો કે કોઈ પણ ક્ષણે દુર્જન થઈ શકે.

વીસમી સદીનો અંત આવો છે તો એકવીસમી સદીનો ઉઘાડ કેવો હશે ?

કેવળ સપનાંથી જીવાય નહીં. કેવળ સપનામાં રાચીએ તો શું ને શુંય થઈ જાય ! એ માટે વેણીભાઈ પુરોહિતની પંક્તિ પણ સાથે સાથે વાંચીએ :

'ગુલછડીના ખ્યાલમાં બાવળ બની ગઈ જીંદગી.'

સંકલન -હર્ષ જગદિશ પટેલ
M.A.(Eco) Ist Year

હસતાં રહો

પત્ની ઝગડીને પિયર ચાલી ગઈ. પતિએ સાસરે ફોન કર્યો : ક્યારે પાછી આવીશ ?

સાસુમા ગુસ્સામાં : ' તમને કેટલી વાર કહ્યું છે હવે એ નહિ આવે–શું કામ રોજ સવારે ફોન કર્યા કરો છો ?

પતિ : બસ આ સાંભળવાની મજા આવે છે....!

* * * * *

પતિની કબર પર ફૂલ ચડાવવા ગયેલી વિધવા રડતા રડતા બોલી : ! નાનો દીકરો લેપટોપ માંગે છે હવે શું કરું ? દીકરીને નવો મોબાઈલ જોઈએ છે. મારે નવાં કપડા લેવાના છે. ત્યાંજ કબરમાંથી અવાજ આવ્યો : હું દબાઈ ગયો છું. દુબઈ નથી ગયો. અહીં તો સુવા દે......!

* * * * *

પત્ની : ક્યાં છો તમે ?

પતિ : કામ પર છું બોલતે શું થયું ?

પત્ની : તો ઠીક, ઓલી પાડોશણ ભાગી ગઈ કોક હારે એટલે પુછ્યું......!

* * * * *

ટીચર : ભગવાન રામ વનવાસ માટે કેટલા વાગે નિકળ્યા હતા ?

ભૂરો : ૯.૧૫

ટીચર : તને કેવી રીતે ખબર પડી ?

ભૂરો : વનવાસ શબ્દને ઊંધો વાંચો....(ટીચર ભણાવવાનું છોડી દીધું.)

વાંચો ને હસો....

કચ્છમાં બળદિયા ગામ છે, કંડક્ટર બિન્દાસ બોલે બળદિયા ઉતરો...ને બધા બળદિયા ઉતરી જાય.

* * * * *

તુલસીશ્યામથી ધારી જતા રસ્તામાં આવે છે 'દોઢી નેસડો' લોકલ બસના કંડક્ટરો બિન્દાસ જોરથી બોલે, ''હાલો.....દોઢીના હોય ઈ ઉતરી જાય'' અને ઉતરવા વાળા પણ પ્રેમથી હસતા હસતા બસમાંથી ઉતરી જાય.

* * * * *

જૂનાગઢની બાજુમાં ભૂતડી ગામ છે. કંડક્ટર બસમાં પડકારો મારે કે ભૂતડીના ઉતરી જાય.

* * * * *

પોરબંદરની બાજુમાં હર્ષદગામની બાજુમાં ગાંગડીનું પાટીયુ આવેલ છે. કંડક્ટર બિન્દાસ બોલે ''હાલો, ગાંગડીના ઉતરો'' એટલે મુસાફર હસતા હસતા ઉતરી જાય.

* * * * *

નવી દવા

ડાયબિટીસની તકલીફ હોય તો પત્નીને 'સ્વીટી' કે 'હની' કહેવાને બદલે 'કારેલી' કે 'મેથી' કહીને બોલાવવાથી સુગર લેવલ કાબુમાં આવે.....!

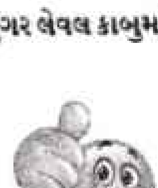

હસતાં રહો

'ગાંડીનો', 'નવરીનો', 'વાંદરીનો', 'ડોબીનો' આ શબ્દો ગુજરાતીઓ ગુસ્સાને પ્રદર્શિત કરવા માટે બોલતા હોય છે જ્યારે આ બધાજ શબ્દો વિદેશમાં ફેમસ 'બ્રાન્ડ' છે.

* * * * *

સ્ત્રી હંમેશા પતિને પોતાના બાળકો કરતા વધુ પ્રેમ કરતી હોય છે.

સાવિત્રી રૂપે ઉદાહરણ છે. સ્ત્રી તેના એકના એક બાળક ને પાડોશન પાસે આખો દિવસ એકલુ મુકી જશે. પણ પતિને ક્યારેય નહિ.

* * * * *

પુરૂષ જ પુરૂષને સમજી શકે છે.

ગ્રાહક : એક લેડીજ ડ્રેસ જોઈએ છે.

દુકાનદાર : પત્ની માટે જોઈએ છે ?

કે પછી ભારેમાં બતાવું....?

* * * * *

રાખડીઓથી ભરેલો આખો હાથ જોઈને..

પત્ની : આ શું ?

પતિ : હજી બહાર સોસાયટીની બૈરાઓ પાસે બોલ 'તમારા ભાઈ, તમારા ભાઈ...!''

* * * * *

ઈન્ટરવ્યુ લેનાર : આપકો કિતને સાલો કા એક્સપીરીયન્સ હૈ ?

સરદાર : સર મૈને કભી સાલો કો ટ્રાય નહિ કિયા : લેકિન મુઝે ' દો સાલીઓ કા એક્સપીરીયન્સ હૈ.

ભગવાને પરણેલા માણસોને ગજબની હિંમત આપી છે.

જો પત્ની કહે 'ભાડમાં જાવ' તો બિચારો ઑફિસે જતો રહે છે અને ઓફિસમાં બોસ 'ગો ટૂ હેલ' તો બિચારો ઘરે આવી જાય છે.....!

* * * * *

એક ભારતીય નારી એક સાથે ૧૦ પરિવારના ટેન્શન લઈને જીવતી હોય છે એક પોતાના ખુદનું, બીજુ પિયરનું બાકી ૧ ટીવી સીરિયલનું અને ૨ પાડોશીઓનું....!

* * * * *

આંખના ડૉક્ટર : ભાઈ તમે થોડીવાર નર્સ સામે એકધારા જુઓ.

પતિ : કેમ ?

ડૉક્ટર : તમારા વાઈફની આંખમાં ટીપા નાખવા છે પણ તે આંખ ખોલતી નથી...!

* * * * *

આઈ આસ્ક સ્ટોક બ્રોકર '' અબ ક્યા લેના ચાહિયે ?''

હી રિપલાઈડ '' ભગવાન કા નામ ''

સંકલન – નિકિતા શિવશંકર દેસાઈ
M.Com.I[st] Year

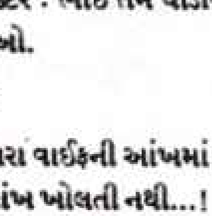

હસતાં રહો

ગોવિંદજી : અલ્પા, કેમ દેખાતો ન હોતો ? ક્યાં હતો આટલા દિવસ ?

દામોદર : પવિત્ર શ્રાવણ માસમાં શકુની વૃતિ વશ કૌરવ-પાંડવ ધર્મકર્મ અનુસરણમાં મગ્ન હતો. ત્યાં અચાનક કૃષ્ણ યાદ આવતા થોડા દિવસ કૃષ્ણ જન્મ સ્થળની યાત્રા તેમજ નિસમાં રહેવાનું સદ્ભાગય સાંપડ્યુ હતું...!!

ગોવિંદજી : અલ્પા, ડાહ્યા ટૂંકમાં કહેને કે જુગાર રમતા પકડાયો અને જેલમાં જઈ આવ્યો. મુઆ ખુલાસો કરને.

* * * * *

હાય રે ઈંગ્લીશ......

પડોશણ : અલી, કાલે દેખાણી નહીં ક્યાં ગઈ હતી.

અરે, કાલે મારા માવકામાં 'બ્યુટીફુલ ટ્રેજેડી' હતી ! એના ચક્કરમાં આવી ન શકી.

પડોશણ : બ્યુટીફુલ ટ્રેજેડી ? આ તે વળી શું ?

મતલબ 'સુંદર કાન્ડ' ના પાઠ હતા. (પાડોશણ હજી પણ સદમામાં છે.)

* * * * *

પુત્ર : એડમિશન વખતે, મદર ટંગ માં શું લખું ?

પિતા : વેરી સ્ટ્રોંગ એન્ડ આઉટ ઓફ કન્ટ્રોલ.

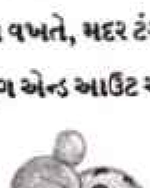

'કણમાં મણ'

* જવાબદાર વ્યક્તિની પરિસ્થિતી એક 'ખીલી' જેવી હોય છે. ભાર પણ ઉંચકવાનો અને હથોડીના ઘા પણ સહન કરવાના.

* દુનિયામાં જો કોઈ સમયસર આવતું હોય તો તે ખુદ 'સમય' છે. પછી તે સારો કે ખરાબ હોઈ શકે.

* ખોવાઈ ગયેલી વ્યક્તિ મળી શકે પણ બદલાઈ ગયેલી વ્યક્તિ ક્યારેય મળતી નથી.

* હીરા પારખુ કરતા પીડાપાર ખુનું સ્થાન ઉંચું છે.

* દીવા ને (દીપક) પોતાનું ઘર હોતું નથી. જ્યાં મૂકો ત્યાં અજવાળુ કરે છે.

* જેની માન્યતા મેલી હોય અને વિરોધ વઢકણો હોય એની સાથે સમાધાનની શક્યતા કરવી સહેલી નથી.

* વૃદ્ધ-અતીત ભુતકાળમાં જીવે છે. એટલે નિરાશ રહે છે.

* યુવા-ભવિષ્યમાં જીવે છે. એટલે પરેશાન રહે છે.

* બાળક-વર્તમાનમાં જીવે છે એટલે સદૈવ પ્રસન્ન રહે છે. માટે સદા વર્તમાનમાં જીવો અને સદૈવ પ્રસન્ન રહો.

* ધર્મ અને અધ્યાત્મની યશોગાથા ગાવા કરતા તે માણસ તરીકે આપણને બદલી શક્યો છે કે કેમ – તેનું આત્મ નિરીક્ષણ જરૂરી છે.

મારી જ પાસે છે, મારી જ નિયતિની ચાવી.

– ઈલેની મેકસવેલ

શક્તિશાળી સ્ત્રીની આ ઉક્તિ છે. આ ઉક્તિ પહેલાં એણે કહ્યું છે : 'હું જ છું મારી ભાગ્યવિધાતા. હું સફળ થાઉં કે નિષ્ફળ થાઉં – કંઈ પણ થાઉં, પણ એ કોઈ પુરૂષને કારણે નહીં, પણ મારે જ કારણે. હું સ્વયં એક શક્તિ છું. હું છું સ્વયંસિદ્ધા. આ બાબતમાં હું સ્પષ્ટ છું કે, મારા અંતરાયો હું જ દૂર કરીશ અથવા કોઈ ઝાડી-ઝાંખરામાં અટવાઉં તોપણ વાંધો નથી. મારી જ પસંદગી અને મારી જ ના-પસંદગી, મારી જ જીત અને મારી જ હાર.

આપણે નારીને 'અબળા' કહીકહીને વગોવી. પુરૂષો પોતાની છત્રીની બહાર સ્ત્રીને નીકળવા દેતા જ નથી અને સ્ત્રી એ. છત્રીના વર્તુળમાં પોતાનો ગરબો ઘૂમ્યા કરે એ તો ગઈ કાલની વાત છે એમ આપણે શહેરીઓ કહ્યા કરીએ છીએ.

હજી પણ શહેરમાં ઘણા ગામડિયાઓ છે, જે સ્ત્રીને હિટલરની અદાથી કોઈ પણ પ્રકારની અદબ વિના કે લાજશરમ વિના કનડે છે – કચડે છે.

કેટલીયે સ્ત્રીઓનો કંઠ ઘૂમટામાં જ ગૂંગળાઈ ગયો છે. આ ઘૂમટા કેવળ વસ્ત્રના નથી હોતા, ચાર દીવાલના હોય છે. એને ક્યાંક જવું હોય તો પરવાનગી લઈને ચાર દીવાલની બહાર ક્યાં જાય છે, કોની સાથે જાય છે, પોતે પાછી ક્યારે આવશે એનો હિસાબ આપવો પડતો હોય છે. સ્ત્રી ધારે તો પુરૂષને અતિક્રમી શકે ; કારણ કે, ફિમેલમાં મેઈલ છે, વુમનમાં મેન છે ને મેડમમાં આદમ છે.

બધો જ દોષ કેવળ પુરૂષ પર પણ ઢોળવાનો નથી હોતો. કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતેય પુરૂષની છત્રીના વર્તુળમાંથી બહાર આવવા માગતી નથી.

એને માટે પુરૂષ એ મની મેઈકિંગ મશીન છે. એની ઢાલ છે. એનું સંરક્ષણ છે. એની સલામતી છે. પુરૂષની સેવામાં હાજરાહજૂર રહીને એ પુરૂષને બગાડે છે. પરવશ ને પાંગળો કરી મૂકે છે, અને....આ સેવાની પણ એક આદત પડી જાય છે. વાતવાતમાં પુરૂષને રોકવો, ટોકવો, એને કાનમાં ઈન્જેક્શન આપવાં, વહેવાર શું છે એ સમજાવવો અને આમ એ સ્વયં ઘણી વાર પોતાના અને પુરૂષના વિકાસમાં અંતરાય થાય છે. સ્ત્રી અને પુરૂષે, પતિ અને પત્નીએ સ્વ-તંત્રપણે વિકસવું જોઈએ પુરૂષનો વિકાસ થાય અને સ્ત્રી ત્યાંની ત્યાં જ રહે તો બંને વચ્ચે બૌદ્ધિક અંતર રહેવાનું. રસ લેવાને બહાને, પ્રેમને નામે બંને જણા એકમેક પર સ્થૂળ કે સૂક્ષ્મ અત્યાચાર આચરતાં હોય છે.

સ્ત્રી હોય કે પુરૂષ હોય કે પત્ની હોય, બન્નેનો વિકાસ પોતપોતાની રીતે થવો જોઈએ. એકમેક પર દોષ ઢોળવાને બદલે, એકમેક પર ચોકીપહેરો ભરવાને બદલે, એકમેકને હૃદયપૂર્વક સમજવાં જોઈએ. પ્રેમનો એ જ પર્યાય છે અને તે સમજણપૂર્વકની સક્રિયતા અને સક્રિયતાપૂર્વકની સમજણ.

માત્ર ચાહવું પૂરતું નથી. સમજણપૂર્વક ચાહવું એનો જ આનંદ છે. લાગણી એ લબાચો નથી. એનું તો દર્શન હોય, એનું પ્રદર્શન ન હોય લાગણી એ રેશમી રૂમાલ છે.

સરસ રીતે ગડી કરીને આપણા ભીતરના ગજવામાં એને મૂકી રાખવાની હોય. સમજનો સૂર્ય જયાં સુધી આકાશમાં નહીં ઊગે ત્યાં સુધી રહેવાનું. સ્ત્રીની ગુલામી એક અંતિમ છે અને વીમેન્સ. લિબ એય એક અંતિમ છે. બન્નેની વચ્ચે સમતુલા નહીં જળવાય તો રહેશે કેવળ વિષમતુલા.

સંકલન – જીગર મહેશ પટેલ
M.A.(Eco) I[st] Year

શબ્દો મારી પાસે કેવળ ! એ જ ઝવેરાત સાચું રે !!

– તુકારામ

માત્ર મરાઠીના જ નહીં, ભારતના મધ્યકાલીન સંતકવિની વાત કરીએ ત્યારે તુકારામ યાદ ન આવે તો એ સ્મૃતિનો દોષ છે. નરસિંહનાં પ્રભાતિયાં તેમ તુકારામના અભંગ. મરાઠી કવિતાની એ શ્રી અને સમૃદ્ધિ. આ કવિને ઉદાહરણ પણ જીવ અને જીભવગાં. આ ઉદાહરણો સામાન્ય અનૂભવમાંથી કવિએ તારવેલાં.

ચંદનનાં ઝાડમાં એમને પરિમલના પહાડ દેખાય. કેટલું બધું મિથ્યા પણ જણાય. કાગડાને કંઠે મોતીની માળા હોય. હાથી કે ગર્દભને કસ્તૂરીનો લેપ કર્યો હોય એનો કોઈ અર્થ હોતોનથી. દગડાને દૂધમાં ઉકાળો તોય પથ્થર એ પથ્થર જ રહેવાનો. ચોરને ચાંદનીનો ખપ નથી હોતો ને બજારુ બાઈને પાડોશનો ડર નથી હોતો. નળિયાને પારસમણિની કોઈ કિંમત નથી હોતી ને કુતરાને પંચામૃતનો કદી આનંદ નથી હોતો. સાપને દૂધ આપો કે ખીર આપો યા વાનરને રેશમી તળાઈ કે રજાઈ આપો, બધું જ વ્યર્થ છે. આવા સંતકવિની આ એક પંકિત છે.

રજનીશજીએ એક ઠેકાણે નિરીક્ષણ કર્યુ કર્યુ છે કે આ શબ્દ છે એટલે તો સમાજ છે ; કારણ કે શબ્દ એ મનુષ્યની અને મનુષ્ય સમાજની અનિવાર્યતા છે.

પશુઓને સમાજ નથી હોતો; કારણ કે, પશુ પાસે શબ્દ નથી. એટલે જ સિંહોએ પણ લાયન્સ ક્લબની સ્થાપના નથી કરી.

કોઈ પણ ક્લબ એ સામાજીક અનિવાર્યતા છે. પહેલાં ન્યાતજાતના મેળાવડા થતા. હવે આ બધી નવી ન્યાતો આવી. આમાં કોઈ ટીકા નથી, માત્ર નોંધ છે. શબ્દ બહુ મોટી વસ્તુ છે. શબ્દને કારણે માણસ ક્યાં ને ક્યાં પહોંચી શકે છે ! કાલિદાસ કે ટાગોર આજે પણ આપણા જ લાગે છે; કારણ કે, એમનો શબ્દ હજી રણકે છે. કોઈક સાંજ વર્ડ્ઝવર્થ, કાન્ત કે મિલ્ટન સાથે ગાળી શકાય છે..

તુકારામ કહે છે કે શબ્દ એ અદ્‌ભુત વસ્તુ છે. મનુષ્ય સમાજનું સાચું ઝવેરાત એ હીરા–મોતી નહીં પણ આ શબ્દો છે. શબ્દો એ મનુષ્યના મૌનના જરકશી જામા છે.

મનોજ ખંડેરિયાનો એક શેર યાદ આવે છે :

'મને સદ્‌ભાગય કે શબ્દો મળ્યા તારે નગર જાવા
ચરણ લઈ દોડવા બેસું તો વરસોનાં વરસ લાગે.'

શબ્દને એટલે જ 'બ્રમ્હ' કહ્યો છે. જે ફેલાય તે 'બ્રમ્હ'. શબ્દમાં ફેલાવાની તાકાત છે. આપણી લાગણીઓનું જતન અને પોષણ પણ શબ્દો જ કરે છે.

તુકારામ કહે છે કે શબ્દોનું સાક્ષીભાવે દર્શન કરો. શબ્દ છે તો ભજનકીર્તન છે ભજનકીર્તન છે તો કિરતાર છે. પણ તુકારામ શબ્દની મર્યાદા પણ જાણે છે.

એ કહે છે કે, શબ્દો બોલવા ઠીક છે, પણ આચરણ એ જ અધિક છે. શબ્દ ચિત્રો પણ આપે છે. એટલે તો શબ્દચિત્રનો મહિમા છે. એમણે શબ્દો દ્વારા સંસારમાં ફસાયેલા મનુષ્યોનું ઠઠ્ઠાચિત્ર રજૂ કર્યું છે : બળદની પીઠ પર સાકરની ગૂણ, તોય એને ઘાસ, કેવું કરૂણ ! ગોળ તો બધે જ ગળ્યો હોય, ઈશ્વરનો આ સંસાર ઈશ્વર હોય તો જ ગળ્યો લાગે. શબ્દનો મહિમા ગાતા છેવટે કહે છે, ;

'શબ્દો મારી કેવળ શ્રી, લોકોમાં હું વહેંતું જી'.

સંકલન - ગાયત્રી હસમુખ પટેલ
BBA I[st] Year

બસ ! એક મિત્ર જોઈએ

– થૉરો (હેન્રી ડેવિડ)

મૈત્રીની ઊંચાઈ વિશે અને મિત્રોની બેવફાઈ વિશે ઘણું લખાયું છે.

મનુષ્યની સફળતાનો આંક સામાન્ય રીતે બેન્કબેલન્સ પરથી કાઢીએ છીએ. આ તો સંસારિક સફળતા થઈ. આવા શ્રીમંતોની આસપાસ ખુશામતિયાઓ હોય છે. મિત્રો નથી હોતા. ઓળખાણો અને સંબંધો અનેક હોય, પણ મિત્ર તો કાંઈક જ હોય.

મિત્ર એટલે જેની સાથે વાતના વિષય શોધવા ન પડે. પણ વાત આપમેળે ઊઘડતી આવે. મિત્રના સાન્નિધ્યમાં માત્ર વાતનો જ મહિમા નથી હોતો.

શબ્દ ન હોય ત્યારે મૌન પણ આપમેળે બોલતું હોય છે. જેની સાથે સાચા થવાનું અને રહેવાનું મન થાય એ મિત્ર. જેને વારે વારે ખુલાસા ના કરવા પડે એ મિત્ર. જેની આગળ તમે કોઈ પણ એકરાર કરો અને જેને કહેવું ન પડે કે આ વાત નું કોઈને કહેતો નહીં એ મિત્ર.

જેના સાન્નિધ્યમાં સુખની પરાકાષ્ઠા અનુભવાય અને જેને કારણે તમારૂં પહાડ જેવું દુઃખ પીંછા– જેવું હળવું થઈ જાય એ મિત્ર.

મિત્રોનું ટોળું ન હોય; મિત્ર તો એકાદ–બે હોય તો ય બસ. માણસની સફળતાનો આંક એને પડખે એકાદ–બે મિત્ર છે કે નહીં, એના પરથી નીકળી શકે.

જન્મ અને મરણ સુધીમાં – આયુષ્યની સળંગ યાત્રામાં જો એકાદ વ્યક્તિને તમે મિત્ર ન બનાવી શકો તો તમારે સમજી લેવું કે, તમારામાં જ કંઈક ખૂટે છે. મિત્ર મોસમની જેમ બદલાતા નથી હોતા. નેપોલિયન બોનાપાર્ટે તો એટલે સુધી કહ્યું કે, વફાદાર મિત્ર એ ઈશ્વરનું સાચું પ્રતિબિંબ છે. કેવળ મળવું અને સતત મળતાં કહેવું એ મૈત્રી નથી. પણ મિત્ર સાથે ન હોય ત્યારે, એની સ્મૃતિ શિયાળાના તડકાની જેમ ઊઘડે અને કોઈ ન આપી શકે એવી હૂંફ આપે એ મૈત્રી છે.

કૃષ્ણ–સુદામા અને કૃષ્ણ–અર્જુનની મૈત્રી એ વિરલ મૈત્રી છે.

જે માણસ પોતાનો મિત્ર હોય તે અન્યનો મિત્ર પણ થઈ શકે.

સંકલન – હિરલ પ્રશાંત શાહ
B.Com.IIIrd Year

' હું તો બસ ફરવા આવ્યો છું !'

- નિરંજન ભગત

નિરંજન ભગત એટલે એક હાલતીચાલતી યુનિવર્સિટી. આ યુનિવર્સિટીના વાઈસ-ચાન્સેલર પણ પોતે ને એના વિદ્યાર્થી પોતે જ. લખે ઓછું. બોલે ઝાઝું અને જીવે કોઈ અજબ રીતે.

એ બોલે ત્યારે કાન-ધ્યાન બધું એમને સોંપી દેવાનું સહજભાવે મન થાય. કવિની આ નાની અમથી કાવ્યપંક્તિ એમના કાવ્યના ઉપાડની અને જીવનદષ્ટિના ઉઘાડની રત્નકણિકા છે.

આ જગતમાં દરેકને કંઈક થવું છે, કંઈક કરવું છે. કોઈકને સત્તા જોઈએ છે, કોઈકને મહત્તા જોઈએ છે. પાંચમાં પુછાય અને પાંચમાં પૂજાય-એવી ઝંખના સૌને હોય છે. 'કંઈક થવું છે' નો અર્થ જ એટલો કે, પોતાની જે પરિસ્થિતિ છે એનાથી તેને કોઈ સંતોષ નથી. અમર થવા માટેની અનંત કતારમાં કેટલાય લોકો ઊભા છે. છાપામાં રોજ ફોટો જોઈને નક્કી કરનારા એવા કેટલાય માણસો છે કે પોતાનો ફોટો જુએ તો જ નક્કી કરી શકે કે પોતે જીવે છે.

મોટા ભાગના માણસોનાં નામ જીવનમાં બે જ વાર છપાય છે – એક બાપને પૈસે કંકોતરીમાં અને એક વગર પૈસે ઉઠમણાની નોંધમાં. પોતાનું નામ છપાવવાનો ચસકો એટલી હદે છે કે જ્યાં ને ત્યાં પોતાનું નામ પ્રકટ કરવા માટે માણસો ફાંફાં, હવાતિયાં મારે. ચપટીક દાન કરે અને મોટા અક્ષરે છપાયેલું નામ જોયા કરે. અરીસા સામે ઊભા રહીને પોતે જ પોતાનાં ઓવારણાં લીધા કરે.

કવિને અહીં કોઈ જુદી જ વાત અભિપ્રેત છે. જિપ્સી, ઓલિયા, ફકીરની જેમ જીવવાની વાત નથી. હું આ પૃથ્વી પર માત્ર ફરવા આવ્યો છું. હું તમારાં કે મારાં નાનાં-મોટાં કામ કરીને કશું કરી બતાવવા માગતો નથી. નથી જોઈતી ધજા કે નથી કરવો ધજાગરો. આ પૃથ્વી પર હોવું એ જ પૂરતું છે. મારૂં નામ જ્યાં ને ત્યાં લટકે નહીં. આપણી નામના કે આપણા નામના પણ રસ્તા નહીં.

કેવળ જીવવું છે. આશા, અપેક્ષા વિના કેવળ ફરવું છે. આ અભિગમને લીધે પૃથ્વીનો પ્રવાસ યાત્રા થઈ જાય. આ યાત્રાની પણ વાસના નહીં. સ્વાર્થની શરણાઈ નહીં ને પરમાર્થનાં ઢોલનગારાં નહીં. હોવું એ જ એકમાત્ર પ્રયોજન. આટલી હળવાશથી જીવીએ તો જ વહેતી હવાનો સંસ્પર્શ અનુભવાય. પ્રત્યેક ચહેરો સતત નિત્યનૂતન લાગે.

કશું જ ઝાંખું નહીં : પ્રત્યેક ચહેરા પર અજવાળું ઊઘડતું લાગે. આ પૃથ્વી આપણને તો એટલી ગમી ગઈ છે કે અહીંથી પાછા જવાની વાત નહીં. આ પૃથ્વી જ આપણું વ્રજ અને આ પૃથ્વી જ આપણું વૈકુંઠ. જાત જોડે કે જગત જોડે જ મારી સમપદી. મારી અને જગતની મૈત્રી. આ જ સોબત, આ જ સંગાથ. હિત નહીં, હેતુ નહીં, પ્રયોજન નહીં. આ જ મારો સ્વપ્નલોક, જેમાં સમણું કદીયે નંદવાય નહીં.

જીવનની મોટામાં મોટી વાત કોઈને પણ કારણ વિના પળ–બે–પળ સચ્ચાઈથી ચાહવાની .' માનવતાનો મજનૂ' હોય એ જ આ વાત કરી શકે.

યુગયુગના પ્રેમની વાતો તો ડંફાસ લાગે. કોઈને પણ હૃદયથી સ્વાર્થ વિના ચાહી શકો અને બે–ચાર કડી પ્રેમની ગાઈ શકો તો જીવન ભર્યો ભર્યો.

નિરંજન ભગતની આવા મિજાજની બે–ચાર પંક્તિઓ રજૂ કરૂં છું.

'ચાલ ફરીએ,

માર્ગમાં જે જે મળે તેને હૃદયનું વ્હાલ ધરીએ;

કે

'કાળની કેડીએ ઘડીક સંગ, રે ભાઈ, આપણો ઘડીક સંગ,

આતમને તોય જનમોજનમ લાગી જશે એનો રંગ.

– રે ભાઈ, આપણો ઘડીક સંગ.'

સંકલન – અયન અમિત રાજા
B.Com.IIIrd Year

હકારાત્મક દષ્ટિ

જેવી દષ્ટિ એવી સૃષ્ટિ :

હું એક રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યો હતો. મેં જોયું કે ત્યાં એક મંદિર બની રહ્યું હતું. ઘણા મજૂરો મંદિર બનાવવામાં લાગેલા હતા. મંદિરનું ઘણુંખરું કામ થઈ ચૂક્યૂં હતું. શિખર બની રહ્યું હતું. મને થયું કે આમને પૂછું કે તેઓ શું કરી રહ્યા છે. મેં એક મજૂરને પૂછ્યૂં : 'ભાઈ, તું શું કરે છે ?' એણે ગુસ્સામાં જવાબ આપયો : 'આંખો નથી ? દેખાતું નથી ? હું પથ્થર તોડી રહ્યો છું !'

હું બે ડગલાં આગળ વધ્યો, બીજા મજૂર પાસે ગયો. એ પણ પથ્થર તોડી રહ્યો હતો, ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો હતો. મેં પૂછ્યું : 'ભાઈ, તું શું કરી રહ્યો છે ?' તેણે કહ્યું : 'હું રોજી-રોટી મેળવી રહ્યો છું.'

હું ત્રીજા મજૂર પાસે ગયો. એ પણ પથ્થર તોડી રહ્યો હતો, ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો હતો. મે તેને પણ પૂછ્યું : 'ભાઈ, તું શું કરી રહ્યો છે ?' તેણે હસતા ચહેરે કહ્યું : ' હું ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો છું.'

ત્રણેય મજૂરનું કામ એકસરખું છે, મજૂરી સમાન છે, પરિસ્થિતિ પણ એકસરખી જ છે, પણ ત્રણેયની દષ્ટિ જુદીજુદી છે. એકે ગુસ્સામાં આવીને કહ્યું : 'પથ્થર તોડી રહ્યો છું.' બીજાને ઉદાસ થઈને કહ્યું : ' હું રોજી-રોટી મેળવી રહ્યો છું.' ત્રીજાએ પ્રસન્નતાથી કહ્યું : 'હું ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો છું.'

સમસ્યા કોઈ પરિસ્થિતિઓમાં કેકોઈ ઘટનાઓમાં નથી. જીવનની પરેશાનીઓ બીજી વ્યક્તિઓ દ્વારા નથી સર્જાતી. બધી પરેશાનીઓ અને સમસ્યાઓ આપણી દષ્ટિમાં જ છે. વ્યક્તિ ની દષ્ટિ જેવી હોય છે એવી જ રીતે તે બહારની પરિસ્થિતિઓમાં વર્તે છે.

જે વ્યક્તિ જીવનમાં માત્ર પથ્થર તોડવાનું જ કામ કરે છે એનો સ્વભાવ ચીડિયો હોય છે. જેનું જીવન માત્ર રોજી-રોટી મેળવવા માટે છે, તે ઉદાસી સિવાય બીજું શું પ્રામ કરવાનો ?

પથ્થર તો ત્રીજી વ્યક્તિ પણ તોડી રહી હતી, પરંતુ તેણે શો જવાબ આપ્યો? તેણે એમ ન કહ્યું કે હું પથ્થર તોડી રહ્યો છું કે રોજી-રોટી કમાઈ રહ્યો છું. તેણે જવાબ આપ્યો : 'હું ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો છું. ' અહીં દષ્ટિનો ભેદ છે.

દષ્ટિ ક્યાં હોવી જોઈએ ? ભગવાન તરફ. દામની પૂજા કરતાં-કરતાં રામને ભૂલી જશો તો દામની પૂજા ખતરનાક બની રહેશે. દામ-ચામ-ધામ આ ત્રણેય વસ્તુઓની આરાધનામાં રામને ભૂલી ગયા તો આ ત્રણેય ભટકાવશે. રામને ભૂલીને કોઈ કામ ન કરો. કબીરજી કપડાં સીવતા હતા, પણ જ્યારે એમની પાસે કોઈ કપડાં ખરીદવા આવતું ત્યારે તેઓ પોતે ઊભા થઈને એને ચાદર ઓઢાડતા અને કહેતા : 'ભાઈ ! ધ્યાન રાખજો, આ ચાદર પર ડાઘ ન લાગે. ' કેવો ડાઘ ? બહારની ગંદકીનો ડાઘ નહિ. કબીરજીના કહેવાનો મર્મ આમ હતો : 'ધ્યાન રાખજો, તમારા ચારિત્ર પર ડાઘ ન લાગે, નહિતર ભક્તિભાવથી રામનું નામ લઈ મે જે ચાદર બનાવી છે, એના પર કલંક લાગશે.'

કબીરજી એવા ભક્તિભાવથી ચાદર બનાવતા કે જે ઓઢતા તે પણ પુણ્યશાળી થઈ જતા. કબીરજી ગૃહસ્થ હતા, પણ સંત હતા. એમના મનમાં સંસારની માયાજાળ નહોતી. ઘરમાં રહીને પણ સંત બની શકાય છે. મહારાષ્ટ્રના સંત એકનાથ ગૃહસ્થ હતા. સંત તુકારામ પણ ગૃહસ્થ હતા. સંત થવું એ મોટી સાધના છે. આપણી દૃષ્ટિ હકારાત્મક હોવી જોઈએ. આપણે માત્ર પથ્થર જ ન તોડીએ, રોજી-રોટી જ ન મેળવીએ, પરંતુ આ કામ કરતાં-કરતાં કોઈ પૂછે તો કહીએ : 'ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો છું.' જો પરમાત્માને ભૂલીને બહારનાં મોહ-માયામાં ફસાઈ ગયા તો આપણો આત્મા મલિન થઈ જશે. કબીરજીએ કહ્યું છે :

जब तुम आए जगत में, जगत हसत तुम रोय ।
अब करनी ऐसी कर चलो, तुम हसो जग रोय ।।

જ્યારે તમે આ જગતમાં આવ્યા ત્યારે જગત હસતું હતું, તમે રડતા હતા. પણ જીવનમાં કરણી એવી કરો કે જ્યારે તમે જાઓ ત્યારે તમે હસો ને જગત રડે. જો આવું જીવન જીવશો તો જીવન સાર્થક થશે, નહિતર જ્યારે આપણો જન્મ થયો ત્યારે આપણે રડયા જ હતા. પણ જીવન એવું જીવીએ કે મરતી વેળાએ આપણે હસીએ અને દુનિયા રડે. પણ એવું ક્યારેય થાય છે ખરું ? કોનું જીવન સફળ થાય છે ? મરતી વેળાએ જે હસે એનું જીવન સફળ થાય છે.

તમે કહેશો : 'ઠીક છે, હું પ્રયત્ન કરીશ.' પણ અંતિમ સમયે તમે એમ નથી કરી શકતા. અંતિમ સમયે એ જ હસી શકે છે જેને જીવનભર હસવાનો અભ્યાસ હોય. ઘણા એમ માને છે : ' હજી તો ઘણાં વર્ષો બાકી છે, અંતિમ સમયે ભગવાનનું નામ લઈશું.' જેમણે જીવનભર કામ-કામ જ કર્યું છે તેઓ અંતિમ સમયમાં રામ-રામ કેવી રીતે કરી શકે ? જીવનભરની બધી પ્રવૃત્તિઓનું પરિણામ મૃત્યુના સમયે આવીને ઊભું રહી જાય છે. મૃત્યુ તો જ સુધરે જો આપણું જીવન સુધરે.

સંસાર અસાર નથી :

સારા સ્વભાવનો ત્રીજો નિયમ છે - આપણી દૃષ્ટિ વિધાયક હોય, આપણી વિચારણા હકારાત્મક હોય. નકારાત્મક દૃષ્ટિકોણથી ન વિચારો. હું પથ્થર તોડી રહ્યો છું - એ નકારાત્મક વિચાર છે. હું રોજી-રોટી મેળવી રહ્યો છું - એ પણ નકારાત્મક વિચાર છે હું ભગવાનનું મંદિર બનાવી રહ્યો છું - એ હકારાત્મક વિચાર છે. આપણી દૃષ્ટિ હકારાત્મક હોવી જોઈએ. સંસારમાં આપણને દુ:ખ અને પરેશાનીઓ જ કેમ દેખાય છે ? સંસારથી મન કેમ થાય છે ? કારણ કે આપણે સંસારને શત્રુ માન્યો છે.

બહેનોને પૂછો : 'સંસાર કેવો છે?' જવાબ મળશે : 'સંસાર અસાર છે. તેમાં કોઈ સાર નથી. સંસાર સ્વાર્થી છે, છોડવા જેવો છે.' આ તમને કોણે શિખવાડ્યું કે સંસાર અસાર છે ? સંસાર અસાર નથી. આપણે અસાર છીએ, એટલે સંસાર અસાર લાગે છે. આપણી દૃષ્ટિ પૉઝિટિવ હોય તો સંસારમાં પણ

પરમાત્મા છે અને દષ્ટિ નેગેટિવ હોય તો પરમાત્માના મંદિરમાં પણ સંસાર જ છે. બધો ખેલ આપણી દષ્ટિનો છે. કોણે કહ્યું કે સંસાર અસાર છે ? આપણે પણ સંસારમાં રહીએ છીએ. સંસારથી છૂટીને જઈશું ક્યાં ?

અમે પણ આપની વચ્ચે જ રહીયે છીએ, આપની રોટી ખાઈએ છીએ, આપનાં જ કપડાં પહેરીએ છીએ. અમેય સંસારમાં જ રહીએ છીએ. ફરક માત્ર એટલો જ છે કે અમે જવાબદારીઓથી મોં થોડું ફેરવી લીધું છે, પરંતુ રહેવાનું તો અહીં જ છે ને ! સંસારથી ભાગીને ક્યાં જશો ? જો ચિત્તની અંદર સંસાર છે, તો તમે જ્યાં પણ જશો, સાધુ પણ બનશો, તો સંસાર સાથે જ હશે. આથી સંસારને નહિ, ચિત્તને બદલવાની જરૂર છે. જરૂર છે દષ્ટિ કેળવવાની.

જીવનનું ગૌરવ કરો :

જીવનનું ગૌરવ કરતાં શખો. તમને જીવનમાં આનંદ આવશે. જીવનને તિરસ્કારપૂર્વક જોશો તો જીવનથી ભાગવાનું મન થશે. આજ સુધી તમને કોઈએ નથી શિખવાડ્યું કે જીવનનું ગૌરવ કરો. જે તમને મનુષ્યયોનિ મળી છે એનાથી વધુ સારી બીજી કોઈ યોનિ છે ? તો પછી કેમ આપણે સંસારને વખોડીએ છીએ ? ખરાબી સંસારમાં નથી, આપણા ચિત્તમાં છે એટલે આપણને સંસાર ખરાબ દેખાય છે.

જેવી દષ્ટિ એવી સૃષ્ટિ :

આપણી દષ્ટિ વિધાયક – હકારાત્મક હોવી જોઈએ. આ પહેલી વાત. જે માણસની દષ્ટિ હકારાત્મક છે, તે જીવનમાં ક્યારેય દુઃખી નહિ થાય. એનો અર્થ એ નથી કે દુઃખની પરિસ્થિતિઓ નહિ આવે કે એને બધેય અનુકૂળતાઓ જ મળશે. જીવનમાં ગમે તેટલી પરેશાનીઓ હોય, હકારાત્મક દષ્ટિવાળા ક્યારેય દુઃખી થતા નથી. કારણ કે આપણી જેવી દષ્ટિ છે તેવું જ બહાર દેખાય છે. એનો અર્થ એ કે સંસાર આપણી આંખનું પ્રતિબિંબ છે.

સંકલન – બ્રિજેશ પ્રવિણ પટેલ
BBA IIIrd Year

માણસ ધારે તે કરી શકે ખરો ?

માણસ ધારે તે કરી શકે ? આપણાં શાસ્ત્રોમાં તો કહ્યું છે કે, 'અહં બ્રહ્માસ્મિ, ' 'હું બ્રહ્મ છું'. બ્રહ્મની શક્તિને કંઈ અવધિ હોય ? તો પછી મનુષ્યની શક્તિને શા માટે સીમા હોય ?

પણ, વ્યવહારમાં આપણે જોઈએ છીએ કે પરમેશ્વરની શક્તિની સાથે મનુષ્યની શક્તિની સરખામણી થઈ શકતી નથી. પરમેશ્વરની શક્તિ અગાધ છે, અનંત છે. આકાશના સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, ગ્રહો, ઉપગ્રહો બધા એના નિયમો પાળે છે ; જ્યારે મનુષ્ય પાસેનાં ગ્રહો કે ઉપગ્રહ પર વસી શક્યો નથી. પરમેશ્વર અનેક ચમત્કાર કરી શકે છે. માણસ એવું કરી શકતો નથી.

વળી, મારે ઈંગ્લંડના રાજા થવું હોય કે રશિયાના સરમુખત્યાર થવું હોય તે કંઈ મારાથી થઈ શકવાનું છે ?

આવી રીતે મનુષ્યની શક્તિને અનેક મર્યાદાઓ છે.

મનુષ્યની શક્તિ મર્યાદિત છે એ હકીકત નવાઈ જેવી નથી, પણ એ શકિતઓ કેટલી પ્રચંડ છે એ નવાઈ જેવું છે. આ મર્યાદાઓની અંદર મનુષ્ય કેટલું બધું કરી શકવાની શક્તિ ધરાવે છે એ આપણને વિસ્મય પમાડે છે.

એટલી બધી વસ્તુઓ મનુષ્યને માટે શક્ય છે કે, નેપોલિયન કહેતો હતો કે ''અશક્ય એ શબ્દ મૂર્ખાઓના શબ્દકોશમાં નજરે પડે છે.''

એક વખત નેપોલિયન સેનાપતિઓની સાથે લડાઈની યોજનાઓ ઘડતો હતો. વાતચીત દરમિયાન નેપોલિયને સૂચવ્યું કે અમુક માર્ગે જવું જોઈએ. તરત એક સેનાપતિ બોલી ઊઠયો, 'એ નહિ બની શકે ; ત્યાં તો આલ્પ્સ પર્વત છે.'

એ વખતે નેપોલિયને જે જવાબ આપ્યો તે ખરેખર એની મહત્તા બતાવે છે. તેણે કહ્યું : 'આલ્પ્સ ખસી જશે.' અને સાચે જ યુરોપના ઊંચામાં ઊંચા પર્વત પર તેણે રસ્તો કર્યો અને ત્યાંથી તે પોનાં લશ્કર લઈ ગયો.

કલ્યાણજી મહેતાની એક પ્રેરક કવિતામાં લખ્યુય છે કે :

તમારા માર્ગમાં ઊભા પહાડોયે ખસી જાશે,

બિચારા માર્ગ દઈ દેશે, તમારી આત્મશ્રદ્ધા તો.

આલ્પ્સ પર્વતના પ્રમાણમાં આપણી મુશ્કેલીઓ તો સાવ નજીવી હોય. આલ્પ્સ ઓળંગી શકાય તો નાની–નાની મુશ્કેલીઓ ન ઓળંગી શકાય ત્યારે આપણે એવું કેમ કહીએ છીએ કે, 'મારાથી પરીક્ષામાં પાસ થવાય, મારાથી સારી નોકરી નહિ મેળવાય કે મારાથી વધૂ કમાવા,

આનું એક મહત્વનું કારણ એ છે કે, આપણામાં કેટલી શક્તિ રહેલ એનું ખુદ આપણને જ જ્ઞાન નથી.

જિમી નામનો માણસ એક ઑફિસમાં કામ કરતો હતો. તે હોશિયાર, કાળજીવાળો અને મહેનતુ હતો, જાણે કેમ, એના પગારમાં વધારો થતોનહિ. બધા એમ જ માનતા હતા કે એ જ ખુરશી ને એ જ ટેબલે બેસીને એ ઘરડો થશે.

પણ એક દિવસ પોતાની સાથેના બીજા કામ કરનારાઓને તેણે કહ્યું 'હું ઑફિસ છોડીને બીજે જાઉં છું. કોઈએ એનું કહ્યું માન્યું નહિ.

પણ સાચે જ તેણે પોતાની નોકરી છોડી અને બીજે ઠેકાણે વધારે પગાર વાળી વધારે સારી નોકરી મેળવી. આ માણસમાં આટલું પરિવર્તન કેવી રીતે થયું તે જાણવાની જીજ્ઞાસાથી એક માણસ એની પાસે ગયો, અને તેણે પોતાના થયેલ એક અનુભવ વર્ણવ્યો 'મને તરતાં આવડે છે, અને કેટલીક વાર હોડીમાં સહેલ કરવા જાઉં છું. એક વાર આ પ્રમાણે હોડીમાં ગયો ત્યારે , કિનારો બે માઈલ દૂર હતો ત્યારે, એકાએમ પવનનું તોફાન થયું ને મારી હોડી ઉંધી વળી. હું કિનારાથી બે માઈલ દૂર હતો, અને વધારેમાં વધારે હું અડધો માઈલ તરી શકતો હતો. એટલે મને ખાતરી થઈ ગઈ કે મારૂં મોત આવ્યું છે. પહેલા તો હોડીનો આશરો લેવાનો મને વિચાર આવ્યો. પણ એટલામાં અંદરથી, મારા આત્મામાંથી અવાજ આવતો હોય એમ લાગ્યું : 'પ્રયત્ન કર, બે માઈલ તરી શકીશ.' આ અવાજ ઉપર મને વિશ્વાસ બેઠો. મેં હોડી પાસે જવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો, ને કિનારા તરફ તરવા માંડયું. અડધો એક માઈલ તર્યો એટલે થાકી ગયો. મને હાંફ ચડવા માંડી. પણ હવે હોડી પાસે જવાય એવું ન હતું અને કિનારા તરફ ગયા વિના છૂટકો પણ ન હતો. થોડા વખતમાં નવું બલ આવતું જણાયું. હું માત્ર અડધો માઈલ તરી શકતો હતો તે બે માઈલ તરી ગયો.

''આ અસાધારણ અનુભવ હતો. અને આ અનુભવે મારા જીવન પર એક નવીન પ્રકાશ પાડયો. મને ખાતરી થઈ કે આપણામાં પ્રચંડ ગૂઢ શક્તિ રહેલી છે, પણ આપણને તેનું ભાન નથી.

''પછી મને વિચાર આવ્યો, ' જેમ વધારે તરવાની મારામાં શક્તિ છે તેમ ઑફિસમાં વધારે સારી જગ્યા મેળવવાની શક્તિ કેમ ન હોય ? મેં બીજી ઓફિસમાં તપાસ કરવા માંડી. અને વધારે સારી જગ્યા મળી એટલે મારી નોકરી છોડી.'

આ ઉદાહરણ જીવનના દરેકેદરેક કાર્યમાં આપણે લાગુ પાડી શકીએ છીએ . ખરેખર, આપણા શરીરમાં કહો, આત્મામાં કહો કે મનમાં કહો, પણ કોઈક ઠેકાણે અગાધ ગૂઢ વણસાંપડેલી અને વણવપરાયેલી પ્રચંડ શક્તિ પડી રહી છે. આપણે એનો ઉપયોગ કરીએ તો કેટલાં મહાન કાર્યો સિદ્ધ કરી શકીએ ?

મનોવિજ્ઞાન પણ આ જ હકીકત સિદ્ધ કરે છે. અમેરિકાના પ્રખ્યાત મનોવિજ્ઞાનશાસ્ત્રી વિલિયમ જેમ્સ કહે છે : ''સાધારણ મનુષ્ય પોતાની શક્તિનો માત્ર દસમો ભાગ વાપરે છે.'' આ વાક્ય એટલું અગત્યનું છે કે એક પૂંઠા પર લખીને તે ભીંત પર લટકાવી રાખવા જેવું છે. જ્યારે પહેલી વાર મેં આ વાક્ય વાંચ્યું ત્યારે મારા મન પર નવો પ્રકાશ પડતો હોય એમ મને લાગ્યું.

જો માણસ પોતાની શક્તિનો દસમો ભાગ જ વાપરતો હોય તો બીજા નવ દશાંશ ભાગનું એ શું કરે છે? એ બધી શક્તિ એ વેડફી નાખે છે. ઉપયોગ નહિ કરવાથી એ શક્તિઓ નકામી થઈ જાય છે. આપણા પગથી દસ-પંદર માઈલ આપણે ચાલી શકીએ, પણ મોટરમાં બેસવાની બહુ ટેવ પડી હોય તો એક-બે માઈલ ચાલીએ તોય થાકી જઈએ. આપણામાં ચાલવાની શક્તિ તો છે, પણ તે નહિ વાપરવાને લીધે આપણે ખોઈએ છીએ. તે પ્રમાણે આપણી માનસશક્તિનો આપણે પૂરેપૂરો ઉપયોગ ન કરીએ તો એ નકામી થઈ જાય.

માણસમાં ખરેખર પુષ્કળ શક્તિ છે તે આપણે અનેક દષ્ટાંતો પરથી સમજી શકીએ છીએ. ગાંધીજીનો દાખલો લઈએ. આમ તો એ સાધારણ બેરિસ્ટર હતા, અને સામાન્ય બેરિસ્ટરો કરતાંય એમની વક્તૃત્વશક્તિ ઓછી હતી. એ આફ્રિકા ગયા ત્યાં સુધી એમણે ખાસ અસાધારણ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી ન હતી. પણ ત્યાં ગયા પછી એમણે વિચારો દૂર કરવા માંડ્યા અને વિચારોને આચરમાં મૂકવા માંડ્યા. અને તેમ કરવામાં સુષુપ્ત શક્તિઓને જગાડી અને વિકાસાવી, કેટલાં મહાન કાર્યો એમણે કર્યો. પોતાની સર્વ શક્તિઓનો માણસ ઉપયોગ કરે તો કેટલી બધી પ્રગતિ કરી શકે એ આ દષ્ટાંત પરથી સમજાય છે.

આ શક્તિઓનું બળ એટલું બધું હોય છે કે કપરા સંજોગો સામે પણ માણસ ઝઝૂમી શકે છે. ગ્રીસ દેશમાં ડેમોસ્થેનિસ નામનો માણસ હતો. એને વક્તા થવાનું બહુ મન હતું, પણ એની જીભ થોથવાતી હતી. આ ખોડ સુધારવા તે એકલો દરિયાકિનારે જતો અને મોમાં કાંકરા મૂકીને મોટેથી ભાષણ બોલી જતો.

આમ, પોતાની ખોડ કાઢી નાખી એટલું જ નહિ, વિખ્યાત વક્તા બન્યો. એનાથી પણ વધારે અસરકારક દષ્ટાંત હેલન કેલરનું છે. એ બાઈ જન્મથી આંધળી, બહેરી અને મૂંગી હોવા છતાં એણે ભાષાનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને પુસ્તકો લખ્યાં. ઘણાં વર્ષો પહેલાં એ હિંદ આવ્યાં હતાં અને મુંબઈની સુધરાઈએ એમને માનપત્ર આપ્યું હતું. આજે એમનું નામ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું છે. એમણે કેટલી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડ્યો હશે ? એની સરખામણીમાં આપણી મુશ્કેલીઓ શી વિસાતમાં છે ? છતાં કહીએ છીએ કે મારાથી આ નહિ થાય ને તે નહિ થાય !

વર્ષો પહેલાં 'છાપા' માં એક પ્રેરક દષ્ટાંત વાંચ્યું. રાજેન્દ્ર વ્યાસ નામના એક અંધ વિદ્યાર્થીએ એમ.એ.એલ.એલ.બી ડિગ્રીઓ લીધી. એને અભ્યાસ કરવામાં કેટલી બધી મુશ્કેલી નડી હશે ? અને છતાં તેણે આટલી બધી પરીક્ષાઓ પાસ કરી. આ દષ્ટાંત વાંચ્યા પછી જો કોઈ વિદ્યાર્થી એમ કહે કે, 'મારાથી એસ.એસ.સી.ની પરીક્ષામાં પાસ નહિ થવાય તો આપણે એને પૂછી શકીએ કે, 'શું તારી મુશ્કેલીઓ રાજેન્દ્ર વ્યાસની મુશ્કેલીઓ કરતાં પણ વધારે છે ? આટલી બધી પરીક્ષાઓમાં એ ઉત્તીર્ણ થયા, તો શું તારાથી આ એક પરીક્ષામાં પાસ નહિ થવાય ?

સંકલન - ભુમિકા હેતલ લીંબાચીયા
B.Com.IIIrd Year

मराठी विभाग

माझा मराठाची बोलु कौतुकें ।
परि अमृतातेंही पैजा जिंके ।
ऐसीं अक्षरे रसिकें मेळवीन ।।

मराठी विभाग

* अनुक्रमणिका *

आई/बाप	M1
बोलतांना जरा सांभाळून.../आई/सुविचार	M2
काळीज जळतांना/आई मला दे ना!	M3
संत ज्ञानेश्वर महाराज	M4
वैरी पावसानं दप्तर नेलं	M6
नि:शब्द/आई	M7
सुविचार	M8
सुविचार	M9
आई तुझी आठवण येते/आई	M10
गैरसमज	M11
जीवनाचे सार/आयुष्य/अश्रू	M12
सुविचार	M13
कविता/कोरोना	M14
बाजीप्रभू देशपांडे	M15
आठवणीतली शाळा	M16
संत चोखामेळा यांची अभंगवाणी	M17

आई

हातात हात घेऊनी
चालायला शिकवले जिनी
स्वत: उपाशी राहून,
प्रेमाचा घास चारला तिनी
सुखात तु, दुखात तु
माझ्या जिवनाच्या प्रत्येक सुखात
सर्व चुकांना माफ करणारी तु
खुप रागात असुनही सावरणारी तु
आई म्हणजे आत्मा आणि
ईश्वराचे संगम
आई म्हणजे प्रेमाचे उगम
तुझी माया म्हणजे
भर उन्हातील छाया
आईची हि अखंड माया
पडती मी तुझ्या पाया
तुझ्या पोटी जन्मो मी सदा
हि माझी जन्मोजन्मी आशा
तुझ्या कुशीत पुन्हा यावेसे वाटते
तुझ्या कडया बसुन,
अख्खं जग घुमावेसे वाटते
तुझ्या अंगाईगीतामध्ये,
रमुन जावेसे वाटते
मायेचा आणखी एक घास खावेसे वाटते
संपुर्ण जग सोडुनी, तुझ्यावर
कविता लिहावेसे वाटते,
असेल साथ ज्यावर तुझा
तो राज्य करील जगावर म्हणतात ना,
'स्वामी तिन्ही जगाचा आईविना भिकारी.

अभिषेक मुळे
११ वी

बाप

शेतामधी माझी खोप,
तिला बोराटीची झाप,
तिथ राबतो, कष्टतो,
माझा शेतकरी बाप.
लेतो अंगावर चिंदया,
खातो मिरची भाकर,
काठी ऊशाची पाचट
जगा मिळाया साखर.
काटा त्याच्याच का पाई.
त्यान काय केलं पाप.
तिथ राबतो कष्टतो.
माझा शेतकरी बाप.
माझा बाप शेतकरी
उभ्या जगाचा पोशिंदा,
त्याच्या भाळी लिहिलेला,
रात दिस काम धंदा.
कष्ट सारे त्याच्या हाती,
दुस-याच्या हाती माप,
तिथ राबतो कष्टतो,
माझा शेतकरी बाप.
बाप फोडतो लाकड
माय पेटवीते चुल्हा
पिढा मांगल्या घामाची
काय चव सांगू तूला
आम्ही कष्टाचच खातो
जग करी हापहाप
तिथ राबतो कष्टतो
माझा शेतकरी बाप.

पंकज उईके
१२ वी

बोलतांना जरा सांभाळून...

बोलतांना जरा सांभाळून....

शब्दाला तलवारीपेक्षा धार असते,

फरक फक्त एवढाच की,

तलवारीनं मान तर,

शब्दांनी मन कापलं जाते.

जरी तलवारीच्या जखमेतून रक्त

आणि शब्दांच्या जखमेतून अश्रु....

येत असले तरी,

दोघांपासून होणारी वेदना मात्र सारखी असते.

म्हणून सांगतो शब्द जरा सांभाळून....

शब्दाला तलवारीपेक्षा धार असते

शब्दच माणसाला जोडतात आणि

शब्दच माणसाला तोडतात.

हे शब्दच आहेत, ते कधी रामायण

तर कधी महाभारत रचतात.

तुझ्या एका शब्दावर माझ सर्वस्व अवलंबून आहे

तुझ्या एका शब्दावर माझ हसणे

तर, तुझ्या एका शब्दावर

माझे रडणे अवलंबून असते.

म्हणून म्हणतो शब्द जरा सांभाळून....

शब्दाला तलवारीपेक्षा धार असते....

वैष्णवी परिहर
बी.ए. प्रथम वर्ष

आई

आई साठी काय लिहु

आई साठी कसे लिहु

आई साठी पुरतील एवढे

शब्द नाहीत कोठे

आई वरती लिहिण्याइतपत

नाही माझे व्यक्तीमत्व मोठे

जीवन हे शेत आई म्हणजे विहीर

जीवन ही नौका तर आई म्हणजे तीर

जीवन ही शाळा तर आई म्हणजे पाटी

जीवन हे काम तर आई म्हणजे सुट्टी

आई तु उन्हामधली सावली

आई तु पावसातली छत्री

आई तु थंडीतली शाल

आता याचित दुःखे खुशाल

आई म्हणजे मंदीराचा उंच कळस

आई म्हणजे अंगणातील पवित्र तुळस

आई म्हणजे भजनाने गुणगुणावी अशी संतवाणी

आई म्हणजे वाळवंटात प्यावे असे थंडगार पाणी

सुविचार :-

जीवनात कधी कुणाला कमी समजु नका,
कारण पुर्ण जगाला बुडविण्याची ताकत ठेवणारा
समुद्र तेलाचा एक थेंब बुडवू शकत नाही.

गणेश कोमलकर
बी.ए. तृतीय वर्ष (मराठी)

काळीज जळतांना

उभा नांगर दाबीतो आत
होते काठीची पाठीशी बात
लाज वाटते मला माझी
आस बैलाला छेडताना
सांगा कुणाला दिसतया का
माझं काळीज जळतांना - २
बाप दिसभर गाळतो घाम
तरी सरना त्याच काम
माय कामात झुलकी देते
पिठ भाकरीच मळताना
सांगा कुणाला दिसतया का
माझं काळीज जळतांना - २
उभ्या पिकावर केली मी माया
तरी हातच जातया वाया - २
खुल्या बाजरी बघतोय मी - ३
सारं व्यापारी गिळताना
सांगा कुणाला दिसतया का
माझं काळीज जळतांना - २
दुर ओढून नेतोया वासरा
हा बाहूल्यांचा आवळून बांधतो कासरा - २
जर वेदनाच दाटता उरी - २
हक असं रिकामी पिळताना

अडेलु गोरे
१२ वी वाणिज्य

आई मला दे ना!

आई, मला छोटीशी बंदूक दे ना!
बंदूक घेईन। शिपाई होईन।
ऐटीत चालीन। एक दोन तीन।।१।।

आई, मला छोटीशी मोटार दे ना!
मोटारे घेईन। ड्रायवर होईन।
गावाला जाईन। पों पों पों ।।२।।

आई मला छोटेसे विमान दे ना।
विमान घेईन। पायलट होईन।
आकाशी जाईन। भर भर भर ।।३।।

आई मला छोटीसी बाहुली दे ना।
बाहुली घेईन। तिजली मी सजवेन।
ती संगे नाचेने। छुम छुम छुम ।।४।।

अंजली वर्मा
बी.ए. प्रथम वर्ष

संत ज्ञानेश्वर महाराज

संत ज्ञानेश्वर यांचे पुर्ण नाव ज्ञानेश्वर विठ्ठलपंत कुळकर्णी आहे. त्यांचा कालखंड (१२७५ ते १२९६) हा आहे. त्यांचा जन्म ११९७ मध्ये आपेगाव येथे झाला. त्यांच्या वडिलांचं नाव विठ्ठलपंत व त्यांच आईचे नाव रुक्मीणी होते. ते चार भावंड होते. निवृत्तीनाथ, ज्ञानेश्वर,सोपान व मुक्ताबाई.

ज्ञानेश्वर हे मराठीतील श्रेष्ठ प्रतिभावंत कवी-'अमृतातेही पैजा जिंके' ह्या प्रतिज्ञेने त्यांनी ज्ञानेश्वरी लिहीली. 'भावर्थ दीपिका' अर्थातच 'ज्ञानेश्वरी'. संतांनी लोकांना परमेश्वर भक्तीचा अत्यंत साधा सोपा मार्ग सांगितला. अगदी साध्या नामस्मरणाचाही भक्तिमार्ग त्यांनी सांगितला. संत चळवळीमध्ये मोठया प्रमाणावर मराठी भाषेतील साहित्य-निर्मीती झाली. ज्ञानेश्वरांनी गीतेचा अर्थ स्पष्ट करणारा 'भावार्थ दीपिका अर्थातच 'ज्ञानेश्वरी' हा ग्रंथ लिहिला. तसेच त्यांनी 'अमृतानुभाव' या ग्रंथाची रचना केला. त्यांनी वारकरी चळवळीचा पाया घातला.अंधश्रद्धा व कर्मकांड यांचा समाजावर जबरदस्त पगडा होता. लोक दैववादाच्या आहारी गेले होते. त्यांची प्रयत्नशीलता थंडावली होती. रयतेची स्थिती तर फारच हालाखीची होती. अशा परिस्थितीत समाजात चैतन्य निर्माण करण्याचे प्रयत्न महाराष्ट्रातील संतांनी केले. महाराष्ट्रात श्री चक्रधर स्वामी, संत नामदेव, संत ज्ञानेश्वर यांच्यापासून सुरु झाली.

संत ज्ञानेश्वर यांना संतकवी, आत्मानुभवी योगी व चिद्रविलासवादी तत्वज्ञ, महाराष्ट्रातील भागवतधर्माचे प्रवर्तक, भावार्थदीपीका, चांगदेव पासष्ठी व स्फुट अभंगांचा संग्रह असलेली 'अभंगाची गाथा' ही त्यांची ग्रंथसंपदा प्रसिद्ध आहे. ज्ञानेश्वरी लिहिली असे नाही तर त्यांनी अभंगरचनाही केली. पारमार्थिक भावकविता असे या अभंगगाथेचे स्वरुप आहे. 'अमृतानुभवात' तत्वचितक असणारे पारमार्थिक भावकवितेत रमतात. ज्ञानेश्वरांनी एक स्वतंत्र प्रतिभा ह्या ठिकाणी आपल्याला प्राधान्याने जाणवते. त्यांच्या व्यक्तिमत्वाचे भावविभोर रुप आपल्याला इथे पहायला मिळते. अभंग, पदे, गौळणी, विराण्या या निरानिराळया नावांनी ओळखले जाणारे ज्ञानदेवांचे अभंग आर्त, हळुवार, उत्कृष्ठ आणि अनावर अशा मनाचे रंगतरंग धारण करते. अनुभवाच्या वेगळ्या भावछटा त्यातुन व्यक्त होतात. विश्वचैतन्याशी एकरुप होण्याचा प्रयत्न यातुन पहायला मिळतो.

ज्ञानेश्वर महाराज हे विठ्ठलपंथी होते त्यांची विठ्ठनाप्रती भक्तीची ओढ कशी आहे ते पुढील प्रमाणे

'रुप पाहता लोचणी।सुख जाले वो साजणी'

विठ्ठल-श्रीकृष्ण याचे एक्य त्यांनी ग्रहीत धरले होते. 'विठ्ठल बरवा', 'माधव बरवा', हे शब्द अधोरेखित करण्यासारखे आहेत. पण हि विठ्ठलाची आवड पाहण्यासही आधीचे सकृत कारणीभुत आहे. आता सा-या सुखाचे आगर म्हणजे हा विठ्ठल होय, असे त्यांना वाटू लागले. या विठ्ठलाची ही अपुर्ण शोभा वर्णन करण्याच्या पलिकडची आहे. हा विठ्ठल कानडा आहे. कर्नाटकातील आहे. या कानडी विठ्ठलाने मला वेड लावले आहे. तो खोळबुंथी गुंडाळुन उभा आहे. तो झाकलेल्या-पांघरलेल्या कपडयातुनही मला खुणावत आहे. आळविले, त्याला भक्तिपुर्ण शब्दांनी आळविल्यानेही तो लाभलाच असे नाही. तुझ्याशी शब्दविण संवाद कसा साधावा! दुस-याचे अस्तीत्व जाणवल्याशिवाय अनुवाद कसा करता येईल, जे वाणीलाही जमले नाही, ज्या विठ्ठलाचे वर्णन करतांना परा वाणीही खुंटली तिथे वैखरी काय करणार! पाया पडायला गेलेतर मला पाऊलच दिसेना. पण वर पाहावे तर 'स्वयंभु' परमेश्वर उभे आहे. अशाप्रकारे संत ज्ञानेश्वरांनी विठ्ठलाप्रती आपली भक्ती व्यक्त केली आहे.

साक्षी गजभिये
बी.ए. भाग प्रथम वर्ष (मराठी)

वैरी पावसानं दप्तर नेलं

नुकताच उन्हाळा संपला होता. शाळेच्या सुट्टया संपल्या. शाळेचा पहीला दिवस कधी येतो. नविन पुस्तके, वह्या व नविन दप्तर, तुम्हाला ठाऊक आहे कां?पुस्तके, वह्या, जेवणाचा टिफीन शाळेत जातांना ज्या बॅगमध्ये असते त्यालाच म्हणतात दप्तर.

शाळेची सुट्टी झाली की ते दप्तर एका बाजूला टाकुन खाण्यासाठी मी नेहमी हट्ट करायची. संध्याकाळी दप्तर घेऊन बसली की अभ्यास सुरु करायची. कधी दप्तरात चिंचा, बोरे ठेवायचीतर कधी दप्तरात वाढदिवसांचे चॉकलेट आणायची...

पावसाळा सुरु झाला. नाल्याकाठीचं आमचं गावं. त्यातच अंगणातुनच वाहायची नाल्याच्या पुराची धार. धो-धो पाऊस इतका की थांबता थांबेना. पुराचे महापुरात रुपांतर कसे झाले कळलेच नाही. आम्ही पुर पाहण्यात मग्न असतांना अचानक माझा भाऊ आला. लगबगीत पाण्यात घसरला. पुराचा लोंढा त्याला
धारेत ओढत घेऊन गेला त्या वैरी पावसानं त्याचा घात केला.

पाहता पाहता पाणि घरात आलं पाण्याची धार वाढली. भांडी कुंडी वाहु लागली. माझे खेळ भांडे ही वाहुन गेले. अन् माझी ती लहानशी बाहूली पाण्यावर तरंगत तरंगत वाहुन गेली.

दुःख झालं, डोळ्यात आसवं आली रडू लागली. अन काय एका लोंढयात शाळेचं दप्तर ही वाहतांना पाहत होती. माझं पुस्तक, माझं दप्तर गेलं उदया शाळेत कशी जाणार? शिक्षण कस करणार? सगळेच चिंतेत होते. मला दप्तर दया, मला शाळेत जायचं आहे, मला शिकायचं आहे, मला कुणाचा पैसा नको, कुणाचा खाऊ नको, नवे कपडे ही नको.

मला माझे दप्तर दया हो, मला माझे दप्तर दया हो. शिकायची हिम्मत दया. मला शिकायची हिम्मत दया हो.

तृप्ती अवथरे
बी.एस.सी. प्रथम वर्ष

नि:शब्द

कारण प्रसंग घडतात जगी होण्या स्तब्ध

काही मजूर चालत चालत थकले

कोरोनाच्या लॉकडाउन मुळे हाल झाले

रोजगाराची चिंता ही कोरानाची भिती

सारखेच पोट न भरत जीव घेईल

पुढे भुतबळींच ठोस उपाय योजना असावी

जी वाचवेल मजुरांना पुढे

हजारो किलोमिटर पायी चालून

पळावे लागणार नाही कूठे

हातावर त्याचे पोट पैशापायी कमी होतात आधार

जेव्हा कोरोनासारखे रोग करती त्यांना बेजार

लॉकडाउन मुळे मजूरांची चालल्याने चप्पलही तुटली

रडवेला चेह-याने चप्पलीला म्हटलं तुम्ही साथ सोडली?

कोरोनाने घातली माणसांना माणसांचीच भीती

स्वत:ची काळजी ठरे कोरोना आजारांना उपाय पुढे

भाग्यश्री सांडीलकर
बी.ए. प्रथम वर्ष

आई

आई एक नाव असतं...
घरातला घरात गजवजलेलं गाव असतं...
सर्वात असते तेव्हा जाणवत नाही
आता नसली कुठच तरीही नाही म्हणवत नाही
जत्रा पांगते पालं उठतात
पोरक्या जमिनीत उमाळे दाटतात
आई मनामनात तशीच जाते ठेवून काही
जिवाचं जिवालाच कळांव असं
जाते देऊन काही
आई असतो एक धागा
वातीला उजेड दावणारी समईतील जागा
घर उजळंत तेव्हा तिचं नसतं भान
विझून गेली अंधारात की सैरावैरा
धावायलाही कमी पडत रानं
पिंक येतात जातात
माती मात्र व्याकुळच
तिची कधीच भागत नाही तहान
दिसत नसलं डोळ्यांनी तरी
खोदत गेली खोल खोल की सापडतेच
अंत करणातली खाण
याहून का निराळी असते आई?
ती घरात नाही मग कुणाशी बोलतात
गोठयात हंबरणा-या गायी

अंजली वर्मा
बी.ए. प्रथम वर्ष

सुविचार

१. आयुष्यात भावनेपेक्षा कर्तव्य मोठे असते.
२. विचार असे मांडा की तुमच्या विचारांवर कोणीतरी ''विचार केला पाहिजे.
३. गणिताच्या जंगलात जायचे असेल तर, सुत्राचा वापर करावा लागतो.
४. शरीराला श्रमाकडे बुध्दिला मनाकडे आणि ह्दयाला भावनेकडे वळविणे म्हणजे शिक्षण होय.
५. 'जो काळानुसार बदलतो तोच नेहमी प्रगती करतो.
६. आवड आणि आत्मविशवास असेल तर कुठलीही गोष्ट अवघड नाही.
७. जीवनात सर्वांत मोठा गुरु काळ असतो. कारण काळ जे शिकवतो ते कुणीच शिकवत नाही.
८. नेतृत्व आणि कर्तव्य कुणाकडुनच उसणे मिळत नाही. ते स्वत:लाच निर्माण करावे लागते.
९. प्रयत्न सोडू नका, सुरुवात नेहमी कठीनच असते.
१०. विचार करुनही फायदा होत नसेल तर खरंच विचार करायला हवा.
११. त्याग व परिश्रम केल्याशिवाय कोणतेही कार्य यशस्वी होत नाही.
१२. योग्य निर्णय घ्यायचे तर हवा अनुभव जो मिळतो चुकीचे निर्णय घेऊनच!
१३. मन पा-यासारखे असते. त्याला स्थिर ठेवणा-याचे प्रयत्न केले तरच यश मिळते.
१४. आयुष्यात यशस्वी होण्यासाठी तुमची यश मिळवण्याची इच्छा ही अपयशाच्या भीतीपेक्षा मोठी असली पाहिजे.
१५. योग्य ठिकाणी मिळालेली अयोग्य वागणुक माणसाला त्याच्या विचाराचे आणि जीवनाचे प्रवाह बदलण्यास भाग पाडते.
१६. शब्द बोलताना शब्दाला धार नको, तर आधार असला पाहिजे... कारण धार असलेले शब्द मन कापतात आणि आधार असलेले शब्द मन जिंकतात.
१७. आई वडिलांचे प्रेम जन्मापासुन मरणापर्यंत कधीच बदलत नाही बाकी सगळयांचे प्रेम मात्र वेळेनुसार बदलते.
१८. आयुष्य बदलण्यासाठी वेळ सर्वांना मिळते पण, वेळ बदलण्यासाठी आयुष्य पुन्हा मिळत नाही.
१९. लोकांच बोलणं कधी मनावर घेऊ नका. लोक पेरु विकत घेताना गोड आहे का विचारतात. आणि खाताना मीठ लावून खातात.
२०. ओझं आणि मन अशा ठिकाणी हलक करावं ज्या ठिकाणी ते सुरक्षित राहिल.

नेहा मोहुर्ले
बी.ए. प्रथम वर्ष (मराठी)

सुविचार

१. जीवनाच्या अनुभवातुनच सुविचाराचा जन्म होतो.

२. जो आपल्या आई वडीलांना कधीही विसरु शकत नाही. तो कधीही वाईट मार्गाला जाणार नाही.

३. ज्याची स्वत:वर सत्ता आहे तोच खरा राजा!

४. निश्चित ध्येय, दुर्दम्य इच्छाशक्ती, दृढनिर्धार व अविरत प्रयत्न असल्यावर यश हमखास मिळते.

५. गर्वामुळे स्वतः च्या, स्तुतीमुळे बुद्धीचा आणि स्वार्थामूळे प्रतिष्ठेचा नाश होतो!

६. दुस-याची चेष्ठा करणे हे अहंकाराचे लक्षण आहे! त्यापासून ज्यांना आनंद मिळतो ते निर्बुद्धच!

७. मनासारखे दिवस पाहण्यासाठी मनाविरुद्ध घडणारे दिवस सोसावे लागतात.

८. प्रयत्न ही आयुष्यातील अशी एक पायरी आहे, जिच्या पुढे नशिब सुद्धा हार मानते.

९. जागण्यातील वेदना कमी करायच्या असतील तर तीन गोष्टी शिकल्या पाहिजे.
'काहीही आपलं नाही...
काहीही आपलं नव्हतं... आणि
काहीही आपलं राहणार नाही...!

१०. वृत्ती स्वच्छ आणि उद्दिष्ट योग्य असेल तर कोणत्या ना कोणत्या रुपात देव मदत करतो.

११. स्वत:साठी मागितली जाते ती भिक,
परिवारासाठी मागितली जाते ती भिक्षा,
समाजासाठी मागितली जाते ते दान आणि
विश्रामासाठी मागितले जाते ते पसायदान.

अंजली वर्मा
बी.ए. प्रथम वर्ष (मराठी)

आई तुझी आठवण येते

आई तुझी आठवण येते
सुखद स्मृतींच्या कल्लोळांनी काळिज काजळते।।ध।।

वात्सल्याचा कुठे उमाळा, तव हातांनी नसे जिव्हाळा
हृदयाचे मम होऊन पाणी, नयनी दाटुन येते ।।१।।

तुजविण आई जगीं एकटा, पोरकाच मज म्हणति करंटा
व्यथा मनींची कुणास सांगु, काळिज तिळतिळ
तुटते।।२।।

हाक मारतो आई आई , चुके लेकरु सुन्या दिशाही
तव बाळाची हाक माऊली, का नच कानीं येते।।३।।

सुजल्या नयनी मुरले पाणी, सुकल्या कंठी उमटे वाणी
मुके पाखरू पाहा मनाचे, जागी तडफड करते ।।४

नको जीव हा नकोच जगणे, आईवाचुन जीवन मरणे
एकदाच मज घेई जवळी, पुसुनी लोचने माते।।५।।

मानसी मेठे
बी.ए. प्रथम वर्ष

आई

जगण्याच्या धडपडीला घर सुटलं पण, आठवणी कधी सुटत नाहीत।
आयुष्यातलं आई नावाचं पान, काहीही झालं तरी कधीच मिटत नाही।
तळहाताचा पाळणा करुनी सांभाळते ती आपल्याला, आपल्या आयुष्यात आनंदाचा नेहमीच खुलवते ती मळा।
आपण जरी विसरलो, तरी माया तीची कधी घटत नाही,
आयुष्यातंल 'आई नावाचं पान, काहीही झालं तरी कधीच मिटत नाही.
तीच्या अखेरच्या श्वासापर्यंत तीला आपलाच लळा असतो, आपलं भलं व्हाव यातचं, तिचा जगण्याचा सोहळा
असतो तीच्या पंखाखाली मन निवांत असते, चिंता कधी वाटत नाही,
आयुष्यातलं 'आई नावाचं पान, काहीही झालं तरी कधीच मिटत नाही, कधीच मिटत नाही.

मानसी मेठे
बी.ए. प्रथम वर्ष

गैरसमज .....

१. पुष्कळशी नाती या एकाच कारणाने तुटतात.
एक समजुन सांगु शकत नाही आणि दुसरा सांगीतलेलं समजून घेऊ शकत नाही.

२. एकदाच सफरचंद पडला तर गुरुत्वाकर्षणाचा शोध लागला,
इथे माणूस रोज पडतोय, अजुन माणुसकीचा शोध लागला नाही।

३. आयुष्यात कडु बोलणारे लोक असले तरी चालेल,
पण गोड बोलून धोका देणारे लोक नकोत।

४. जेवणात आणि जीवनात 'ठेचा' खाल्याशिवाय मज्जा येत नाही.

५. चुकीच्या दारात ''भिक्षा'' आणि चुकीच्या माणसांकडून ''अपेक्षा'' दोन्ही निरर्थकचं.

६. ''काही गोष्टी तिथल्या तिथे सोडुन दिल्या की आपोआप त्रास कमी होतो''.

७. पुर्वी पाण्यात नेट टाकलं की मासे अडकायचे, आता मोबाईल मधे नेट टाकलं की माणसं अडकतात.

८. पैसा तर सगळेच कमावतात, पण खरा नशीबवान तोच जो कुटुंब कमावतो.

९. आयुष्यात जर काही कमवायचं असेल तर, नाव कमवा कारण ते कधीच चोरीस जात नाही.

१०. झेप अशी घ्यायची की आपल्याला नाव ठेवणा-यांची झोप उडाली पाहीजे.

११. ''आयुष्यात कितीही कठीण प्रसंग आले तर तक्रार करु नका, कारण 'देव' असा ''डायरेक्टर'' आहे...
जो कठीण रोल नेहमी बेस्ट अॅक्टरलाच देतो''.

१२. नेहमी असे वाटते की, लोक आपलयाला दुखावतात,
पण ते तसं नसतं तर लोक नेहमी आपल्याला काहीतरी शिकवतात.

१३. देण्यासाठी दान, घेण्यासाठी ज्ञान आणि त्यागासाठी अभिमान सर्वात श्रेष्ठ आहे..!

१४. हि-यामुळे जशी दागिन्यांची किंमत वाढते, तशी कर्मामुळे मनुष्याची किंमत वाढते!

१५. पेनकिलर खाऊन शरीराचं दुःख कमी होतं मनाचं नाही.

वैष्णवी परिहर
बी.ए.प्रथम वर्ष

जीवनाचे सार

जन्माला आला आहेस थोडं जगून बघ,
जीवनात दु:ख खूप आहे थोडं सोसून बघ।
चिमुटभर दु:खाने कोसळू नकोस,
दु:खाचे पहाड चढून बघ
यशाची चव चाखुन बघ
अपयश येतं निरखून बघ
डाव मांडण सोपं असतं
थोडं खेळून बघ
घरटं बांधण सोपं असतं
थोडी मेहनत करुन बघ
जगणं कठीन मरणं सोपं असतं
दोन्हीतल्या वेदना झेलून बघ
जीणं मरनं एक कोडं असतं
जाता-जाता एवढं सोडवून बघ.

आयुष्य

खरचं आयुष्य किती छान आहे?
उसने थोडे जगलो थोडे गहाण आहे.
ह्दयातील प्रेमास अश्रुंची तहान आहे,
आंधळयांच्या घोळक्यात डोळसांना अनुदान आहे.
खरचं आयुष्य किती छान आहे?
अपू-या पगारात महागाई ताण आहे
कपाळावरील आटया चिंतेचा प्राण आहे
थोडया झिझल्या, थोडी घाण आहे
कवटीतील मेंदूला स्मशानाचे भान आहे
खरच आयुष्य किती छान आहे?
सुकलेल्या तळयाकाठी बगळयांची कमान आहे
पर्यटकांच्या कॅमे-यांच्या कलेची शान आहे
दोन थेंबाच्या शोधात मृगजळास अभिमान आहे
बेडकाचे आयुष्य कोरडया चिखलात महान आहे
खरचं आयुष्य किती छान आहे?

नेहा गौर
बी.ए. प्रथम वर्ष

अश्रु

एकदा-एका डोळयामधल्या अश्रुने
दुस-याला विचारले...
ऐ. का. रे. आपण असे?
ना रंग, ना रुप, नेहमीच मात्र चिडीचूप,
आनंद झाला तरी डोळयातून बाहेर
दु:खाच्या प्रसंगही, दुराव्याच्या अहेर,
कोणीच कसे थांबवत नाही आपल्याला,
किनारा ही साधा नाही, या पापण्याला...
दुस-यालाही जरा मग प्रश्न पडला,
खुप विचार करुण मग तो बोलला...
रंग रुप नसला तरीही, चिडीचूप असलो जरीही.
आधार ठेवतो भावनांचा, आदर राखतो वचनांचा
सांत्वनाचे बोल आपणच, अंतरीही खोल आपणचं,
सुखात आपले येणे, व्यक्तिपरत्व,
दु:खाच्या प्रसंगी आपलेच महत्व,
आपल्याला कोणी नाही थांबवू शकत.
बंधनात नाही कोणी बांधू शकत,
उद्रेक आपल्या मनातील वेदनांचा,
नाजुक धागा वचनातील बंधनांचा,
भावबंध हृदयातील स्पंदनाचा,
स्वरबद्ध झंकार तनातील स्पंदनाचा,
म्हणूनच, आपले बाहेर पडणे भाग आहे,
आपल्यामुळेच आज हे जग उभे आहे.
अशीच आपली ही कहाणी...ऐकून अश्रुंची ही वाणी,
अश्रुंच्या डोळयात हळूच आले पाणी.

अंजली वर्मा
बी.ए. प्रथम वर्ष

सुविचार

१. दगडं सुद्धा घडतात या देशात वेगवेगळ्या आकारात,
पण इथली माणसं काही घडायला तयार नाहीत.
गेल्या तीन हजार वर्षात इतके लोक सांगून गेले, माणूस व्हा म्हणून,
पण इथल्या लोकांना त्यांचेसुद्धा दगड करून ठेवले.

२. जीवन बदलण्यासाठी वेळ सगळ्यांनाच मिळतो..
पण वेळ बदलण्यासाठी दोन वेळा जीवन मिळत नाही.
हे जरूर लक्षात असु दया... अरसा आणि ह्रदय दोन्ही तसे नाजूक असतात
फरक 'एवढाच आरशात सगळे दिसतात, आणि ह्रदयात फक्त आपलेच दिसतात...

३. कुणीही चोरु शकत नाही, अशी संपत्ती कमावण्याचा प्रयत्न करा, ते म्हणजे नाव आणि इज्जत.

४. कृतज्ञता आणि कृतघ्नता हे दोन खूप छोटे शब्द तुमच्या विचारक्षमतेची, तुमच्या व्यक्तीमत्वाची,
तुमच्या जीवनशैलीची आणि पर्यायाने तुमच्या आयुष्याची दिशा ठरवितात.

५. जगातील सर्वात सुंदर रोपटे विश्वासाचे असते आणि ते कोठे जमिनिवर नाही तर आपल्या
मनात रूजवावे लागते. कोणाच्याही सावलीखाली उभा राहिल्यावर स्वतःची सावली निर्माण
करण्यासाठी स्वतः उन्हात उभे रहावे लागते.

६. चांगला गुरु यशाचे दरवाजे उघडून देऊ शकतो,
पण त्यातून यशाच्या दिशेने जाण्यासाठी स्वतःलाच चालावे लागते.
नेहमी ''सत्याचा मार्गाने चला, या मार्गाने अपघात कमी होतात. कारण...
या मार्गाने येणा-यांची संख्या फार कमी असते.
माणसाला दोनच गोष्टी हुशार बनवतात. एक म्हणजे वाचलेली पुस्तकं आणि दुसरे भेटलेली माणसं...

७. जिव्हाळा हा घरचा कळस आहे. माणुसकी ही घरातील तिजोरी आहे.
गोड शब्द हे घरातील लक्ष्मी आहे. पैसा हा घरचा पाहुणा आहे.
व्यवस्था ही घरची शोभा आहे. समाधान हेच घरचे सुख आहे.

पुष्पा निमजे
बी.ए. व्दितीय वर्ष (मराठी)

कविता

दुरुनच कुणी हे तुझ्या करी ही कविता
वाहते जिच्यातून त्याची जीवन सरिता
खळखळे अडखळे सुके कधी फेसाळे
परि अखंड शोधे वाट समुद्राकरिता
खळकाळ प्रांत तो ही जेथून निघाली
तीरावर तुरळक परि अंकुरनी वेली
नव पर्णांच्या ह्या विरळ मांडवाखाली
होईल सावली कुणा कुणास कहाली
कोपेल कुणी शापीत कुणी दुर्वास
ह्या जळोत समिधा भव्य हवी वृक्षछाया
समिधाच सख्या या त्यात कसा ओलावा
कोठून फुलांपरि वा मकरंद मिळावा ?
जात्माच रुक्ष या; एकच त्या आकांक्षा
तव अंतर अग्नी क्षणभर तरि फुलवावा!

पुष्पा निमजे
बी.ए. व्दितीय वर्ष

कोरोना

कोरोना आला पाहुना म्हणुन,
वाटले होते जाईल महिनाभर राहुन,
पण अंदाज सगळा चुकतच गेला,
मुक्काम त्याचा वाढतच गेला.
हे काही बरे नाही झाले.
बाजारपेठ बंद झाली,
वाहतूक मंद झाली,
इथपर्यंत ठीक होतं रे,
पण शाळाहि थंड झाली
हे काही बरे नाही झाले.
घरि बसून काम केले
तरि कुठे वेतन कापले,
तरि कुठे भत्ते कापले,
इथपर्यंत ठीक होत रे,
पण कुठे तर कामावरुनच काढून टाकले,
हे काही बरे नाही झाले.
तोंडावर मास्क आले,
हातावर सॅनिटायझर आले,
ऐकमेकांत अंतर वाढत गेले,
इथपर्यंत ठीक होत रे,
पण शेवटचे चार खांदेकरीही परके
हे काही बरे नाही झाले.....झाले.

पुष्पा निमजे
बी.ए. व्दितीय वर्ष

बाजीप्रभू देशपांडे

बाजीप्रभू देशपांडे यांच्या जन्म १६१५ मधे भोर तालुका, पुणे येथे झाला. हे मराठा साम्राज्याचे शुर योद्धे होते. ते पुणे जिल्ह्यातील भोर तालुक्यातील हिरडस मावळातले देशपांडे होते. बाजीप्रभू हिरडस मावळचे वजनदार असणा-या बादलांतो दिवाण होते. परंतु बाजीचे प्रशासकीय कौशल्य आणि शौर्य पाहुन श्रीमंत छत्रपती शिवाजी महाराजांनी हे अष्टपैलु व्यक्तिमत्व आपलेसे करुन घेतले. बाजींनीही स्वराज्यासाठी आपली निष्ठा श्रीमंत छत्रपती शिवाजी महाराजांना समर्पिली. बाजीप्रभू देशपांडे हे पराक्रमी लढवय्ये तर होतेच, तसेच ते त्यागी, स्वमिनिष्ठ, करारी कोणत्याही आमिषाला बळी न पडणारे होते.

घोडखिंडीचा लढा :-

सिद्दी जोहरने पन्हाळयाला घातलेल्या वेढयातून सुटण्यासाठी महाराजांना घेऊन बाजी विशालगडाकडे निघाले होते. बाजीप्रभू हे बांदल यांचे सरदार होते. रायाजी बांदल, फुलाजी प्रभु आणि सुमारे ६०० बांदल मावळे यावेळी महाराजांच्या समवेत होते. त्यावेळी आपली फसवणूक झाली हे लक्षात येऊन विजापुरी सैन्य त्यांचा पाठलाग करीत होते. पुढचा धोका लक्षात घेऊनच वडीलकीच्या अधिकाराने बाजींनी महाराजांना विशालगडाकडे पुढे जाण्यास सांगितले. बाजी व फुलाजी हे दोघे बंधु गजापुरच्या खिंडीत घोडखिंडीत सिद्दीच्या सैन्यासाठी महाकाळ म्हणुन उभे राहिले. हजारोंच्या सैन्याला ३०० मराठी मावळयांनी रोखले होते. सतत २१ तास चालून शरीर टाकलेल्या स्थितीत असतांनाही बाजी आणि त्यांच्या मावळयांनी मोठया हिंमतीने ६ ते ७ तास खिंड लढविली आणि पराकमाची शर्थ केली.

सिद्दी मसूदचे सैन्य अडवितांना कामी आलेले मराठी मावळे, धारातीर्थी पडलेले बंधु फलाजी, जखमी झालेले. स्वतःचे शरीर या कशाचेही भान बाजींना नव्हते. महाराज विशालगडावर सुखरुप पोहोचले याचा इशारा देणा-या तोफांच्या आवाजाकडे त्यांचे कान होते. तोफांचा आवाज ऐकेपर्यंत ते दोन्ही हातात तलवार घेऊन प्राणाची बाजी लाऊन लढत होते. खिंडीमधे महादेवाचा महारुद्र अवतार प्रकटलेला होता. तोफांचे आवाज ऐकल्यावर कर्तव्यपूर्तीच्या समाधानाने त्यांनी प्राण सोडले. ही घटना दिनांक १३ जुलै १६६० ची आहे.

मराठी सैनिकांच्या अभूतपूर्व अशा पराक्रमाने आणि बाजीसारख्या स्वराज्यनिष्ठांच्या पवित्र रक्ताने घोडखिंड पावन झाली म्हणूनच तिचे नाव पावनखिंड झाले. बाजीप्रभू फुलाजी देशपांडे बंधूंना विशालगडावर महाराजांच्या उपस्थितीत अंत्यसंस्कार करण्यात आले. बाजीप्रभू व फुलाजी यांची समाधी विशालगडावर आहे. तसेच पन्हाळगडावर बाजीप्रभूंचा पूर्णाकृती पुतळा उभारण्यात आला.

गणेश कोमलकर
बी.ए. तृतीय वर्ष (मराठी)

आठवणीतली शाळा

धावपळीच्या जीवनापेक्षा, बालपणीतील शाळा बरी होती,
प्रांगणात शाळेच्या मुलांची रांगोळी जणू घातली होती.

पत्र्याच्या शेडमध्ये आमची आठवी ते दहावी घडली होती,
काळ्याकुट्ट फळ्यावर पांढ-या खडूने आमची भविष्य लिहीली गेली होती.

मराठीच्या तासाची भीती खूप वाटायची, कारण गृहपाठाची वही अपूर्ण असायची,
काना, मात्रा ची कधीच भेट नसायची, अन सरांच्या हातात नेहमी छडी दिसायची.

हिंदीचा विषयचं आम्हाला काही कळेना, सरांचं काय चालायचं हे समजेना,
हिंदीचा व आमचा कधी बसला नाही मेळ, वर्गात नेहमी चाले शब्दांचा खेळ.

इंग्रजीच्या सरांना आमच्यात प्राणीच दिसायचे, वर्ग जणू त्यांना जंगलचं वाटायचे,
व्याकरणाची व आमची कधी झाली नाही भेट, सर म्हणे तू आता निघ घरला थेट.

गणितांच्या सरांचा दारारा मोठा, त्यांच्या वाळलेल्या हाडांवर समीकरणाचा साठा,
प्रार्थनेच्या प्रांगणाला नेहमी एकच धाक, 'अरे कळलं का हीच सरांची हाक.

भूगोलाच्या तासाला जेवणाची सुस्ती असायची, सर क्षणार्धात फळ्यावर पृथ्वी साकारायचे
आणि इतिहासातील दोन्ही महायुद्ध एकाच तासात घडवायचे.

प्रत्येक विषयांची त-हाच न्यारी, आजच्यापेक्षा आमची शाळाच भारी

शाळेसमोरुन जाताना आजही आठवते ती, रंगीत कपडयांची वेगळी रांग,

सौरभ मंडपे
बी.ए. तृतीय वर्ष (मराठी)

संत चोखामेळा यांची अभंगवाणी

चोखामेळा हे यादव काळातील नामदेवाच्या संतमेळयातील वारकरी संतकवी होते. ते जातीने महार होते. चोखोबांचा जन्म विदर्भातील बुलढाना जिल्हयात असलेले मेहुणा किंवा केहुणपुरी येथे झाला.संत नामदेव हे त्यांचे गुरु होत. तत्कालीन सामाजिक विषमतेमुळे चोखोबा होरपळून निघाले. ते शुद्र, अतिशुद्र गावगाडा-समाज जीवन, भौतिक व्यवहार, उच्चनीचता व वर्णव्यवस्था यांच्या विळख्यात अडकले. संत चोखामेळा हे प्रापंचिक गृहस्थ. ते उदरनिर्वाहासाठी मोलमजूरी करत, पण ते विठ्ठलाच्या नामात सतत दंग असत गावगाडयातील शिवाशिवीच्या वातावरणात त्यांचा श्वास कोंडला जात होता.दैन्य, दारिद्र्य, वैफल्य यांमुळे ते लौकीक जीवनात अस्वस्थ होते. परंतू प्रत्यक्ष परमेश्वराने त्यांना जवळ केले. त्यांना संतसंग लाभला.त्यांना मंदिरात प्रवेश नव्हता. श्री विठ्ठलाला त्यांना इतरांप्रमाणे उरावरी भेटावे असे वाटत होते. परंतु ते सावळे, गोजिरे रूप महाद्वारातूनच पाहावे लागे, ही खंत त्यांच्या मनात होती.

चंद्रभागा नदीच्या वाळवंटात आध्यात्मिक लोकशाही संत ज्ञानदेवामुळे १३ व्या शतकात उदयाला आली म्हणून संत चोखोबा म्हणतात, 'खटनट यावे, शुद्ध होऊनी जावे। दवंडी पिटीभावे ढोला।' अशा पुकारा करुनी त्यांनी वारकरी संप्रदायातील अध्यात्मनिष्ठ, अभेद भक्तीचे लोक आपल्या उंबरान बांधवापर्यंत पोहोचवले.आत्मविकासाची संधी तत्कालीन समाजरचनेतील अगदी तळातील लोकानाही मिळावी असे ज्ञानेश्वरादी सर्वच संतांना प्रांजळपणे वाटत होते. संस्कारसंपन्न, संवेदनक्षम, भक्तिप्रवण, आत्मनिष्ठ व्यक्तिमत्वाच्या चोखोबांचे भावविश्व रचनांतून, त्याच्या आंतरिक वेदनांचे भावविश्व रचनांतून, त्यांच्या आंतरिक वेदनांचे सूर छेडलेले जाणवतात. 'हीन मज म्हणती देवा किसी घडो तुमची सेवा।' असा उपरोधिक प्रश्न ते देवालाच विचारतात. 'का म्हणून आम्ही या यातना सहन करायच्या, भगवंताच्या लेखी सर्व त्याचीच लेकरे आहेतना, मग असा दुजाभाव का?, असे प्रश्न त्यांच्या मनात निर्माण होऊण ते व्यथित होताना दिसतात. त्यांच्या अभंगरचना ह्रदयाला भिडणा-या आहेत. त्यांना भोगावे लागलेले दुःख, त्यांची झालेली अक्षम्य उपेक्षा, मानसिक छळ याचे पडसाद भावविभोरतेसह त्यांच्या काव्यरचनेत अभिव्यक्त झालेले दिसून येतात.

'धाव घाली विठु आता। चालू नको मंद।
बडवे मज मारिती। ऐसा काही तरी अपराध।'

'जोहर मायबाप जोहार। तुमच्या महाराचा मी महार।
बहु भुकेला जाहलो। तुमच्या उष्ट्यासाठी आलो।'
'आमुची केली हीन याती। तुज कां न कळे श्रीपती।
जन्म गेला उष्टे खाता। लाज न ये तुमचे चित्ता।'
'ऊस डोंगा परि। रस नोहे डोंगा। काय भुललासी वरलीया रंगा।
चोखा डोंगा परि। भाव नोहे डोंगा।'
'विठ्ठल विठ्ठल गजरी। अवघी दुमदुमली पंढरी।,

हे त्यांचे अभंग जनमानसामध्ये आजही लोकप्रिय आहेत. त्याच्या कुटुंबातील सर्वच जण हरिभक्तिपरायण होते. त्या सर्वांच विठ्ठलावर अनन्यसाधारण प्रेम होते. त्यांची पत्नी सोयराबाई हिचे बाळंतपण स्वतः विठाई माऊलीने नंणदेचे रुप घेऊन केले. अशी कथा प्रचलित आहे. संत चोखोबांचा मुलगा कर्ममेळा, हा पण संत होता. संत चोखोबांचे मेव्हणे बंका महार व बहीन निर्मला यांच्याही काही उत्तम रचना आहेत.

गावगाड्यातील गावकुसाचे काम चालू असतांना एका दूर्देवी अपघातात त्यांचा अंत झाला, असे उल्लेख त्याच्या विषयीच्या लेखनात आढळतात. संत नामदेवांनी त्याच्या सर्व अस्थी गोळा केल्या.त्यातून 'विठ्ठन विठ्ठल' असा नाद त्यांनी ऐकला. संत नामदेवांची महाद्वारात जिथे पायरी आहे, त्याच्या बाजूला संत चोखोबांची समाधी पंढरपूरमध्ये आहे.

'शुद्ध चोखामेळा करे नामाचा सोहळा' अशी आपल्या नावामागे ते शुद्धत्वाची ग्वाही देऊन देहभाव नष्ट झाल्याचे सांगतो. चोखाबानी 'वाणी नाही शुद्ध। धड नये वचन' असे आपल्या अभंगात म्हटले. उत्कटता, सामाजिक आशय, बांधीव रचना या गुणांमुळे त्यांच्या अभंगाला मराठी सारस्वतात मानाचे स्थान प्राप्त झाले आहे.

उमेश दडमल
बी.ए. तृतीय वर्ष (मराठी)

हिंदी विभाग

लघुता से प्रभुता मिले, प्रभुता से प्रभु दूरि
चींटी ने शक्कर चली, हाथी के सिर धूरि।

- संत कबिर

शब्दांगण

2020-21

हिंदी विभाग

* अनुक्रमणिका *

कोविड - १९/दोस्ती	H1
''पापा''/बेरोजगारी	H2
धरती के चमकते हीरें/गुरु का महत्व	H3
नन्ही कली/कोरोना योद्धाओ को नमन	H4
यह क्यों/।। माँ ।।/सुविचार	H5
कन्या भ्रूण हत्या/पेड की कविता	H6
गर्व	H7
कोरोना ने छीना गरीब बच्चों से शिक्षा का अधिकार	H8
सपनें में कोरोना	H9
बोधकथा -: मन का बल प्रबल हो, तो कठिन परिस्थिती को भी मात दी जा सकती है।	H10
सच्चा मित्र	H11
कोरोना काल	H12

कोविड - १९

इसका न कोई रुप है,
इसका न कुछ आकार है,
यह है विकारों से भरा
यह विषों का आगार है।
हर ओर सन्नाटा यहाँ
हर रोज हर रोज बढते फासलें
हर रोज़ मौत बढ रही,
हर ओर दुःख के काफिले
वे वक्त के मजदूर है
पर वक्त से मजबूर है
ताले लगे, रास्ते रुके
जाए, कहाँ वे दूर है।
खामोशियाँ हर ओर है।
बीमारियो का शोर है।
चेहरे यहाँ दिखते नहीं
क्यों मास्कमय यह भोर है।
कैसा खौफनाक मंजर है
गलियाँ सूनी, सडकें सूनी,
रमे हुए है अपने ही घर
खुद ही खुद सब लगाके धूनी
दुकानों पर माल नदारद
कैसी तो यही लाचारी है,
चारों ओर महामारी है।

शिवानी श्रीवास्तव
१२ वी वाणिज्य

दोस्ती

दोस्ती सजा नहीं होती,
दोस्ती में होती है इमानदारी,
दोस्ती में दुनियादारी नहीं होती,
दोस्त से जान प्यारी नहीं होती।
तुम याद नहीं करते,
हम भुला नहीं सकते।
तुम हसा नहीं सकते,
हम रुला नहीं सकते।
दोस्ती इतनी खुबसुरत है हमारी
तुम जान नहीं सकते
और हम बता नहीं सकते।
किमत पानी की नहीं,
प्यास की होती है।
किमत मौत की नहीं,
साँस की होती है।
दोस्त तो बहुत होते है दुनिया में
मगर किमत दोस्ती की नहीं,
ऐतबार की होती है
दोस्ती में दुरीया तो आती रहती है,
फिर भी दोस्ती दिलो को मिला देती है।
वो दोस्त ही क्या जो नाराज ना हो,
पर सच्ची दोस्ती
दोस्तो को मना लेती है।

अश्विनी कळमळकर
बी.एस.सी. प्रथम वर्ष

''पापा''

पकड ऊँगली आपने,
चलना सिखाया है,
जिंदगी में हमें आगें बढाने,
दौडना सिखाया है।

पकड ऊँगली आपने,
हँसना सिखाया है,
मुश्किलों में भीं हो तो,
लडना सिखाया है।

पकड ऊँगली सें ऊँगली आपनें,
खाने सिखाया है,
अगर छाँलें आ जाँए हाथों मे तो,
सहना सिखाया है।

पकड ऊँगली आपने,
प्यार निभाना सिखाया है,
अपनों से अपनें रुठे
तो मनाने भी सिखाया है।

आपने मेरी जरुर ऊँगली पकडी,
लेकिन हर खामोशियों को बेटी ने समझीं।
इसलिए तो जिंदगी ने,
आपको पापा कहना सिखाया है।

हर्षल सांभारे
बी.एस.सी.प्रथम वर्ष

बेरोजगारी

खाली कंधो पर थोडा सा भार चाहिए।
बेराजगार हूँ साहब रोजगार चाहिए।
जेब मे पैसे नहीं हैं डिग्री लिए फिरता हूँ
दिनों दिन अपनी नजरो मे गिरता हूँ
कामयाबी के घर मे खुले किवाड चाहिए
बेराजगार हूँ साहब मुझे रोजगार चाहिए।
टैलेंट की कमी नहीं है भारत की सडको पर
दुनिया बदल देंगे भरोसा करो इन लडकों पर
लिखते-लिखते मेरी कलम तक घिस गई
नौकरी कैसे मिले जब नौकरी ही बिक गई
नौकरी की प्रक्रिया मे अब सुधार चाहिए
बेरोजगार हूँ साहब मुझे रोजगार चाहिए।।
दिन-रात करके मेहनत बहुत करता हूँ
सूखी रोटी खाकर ही चैन से पेट भरता हूँ
भ्रष्टाचार से लोग खुब नौकरी पा रहे है
रिश्वत की कमाई खूब मजे से खा रहें हैं
नौकरी पाने के लिए यहाँ जुगाड चाहिए
बेरोजगार हूँ साहब मुझे रोजगार चाहिए।।

प्रिती माटघरे
बी.सी.ए. प्रथम वर्ष

धरती के चमकते हीरें

हाथो की ये लकीरें,
तू बदल दे धीरे-धिरें,
मेहनत से ही है, निकले
धरती से चमकते हीरें।
बहुत हो गया अब तो
कोई राह बनानी होगी
इस जग को तुझे भी अपनी
आवाज सुनानी होगी।
बस तोड दे अब तु सारी
मजबूरी की जंजीरे
मेहनत से ही है निकले
धरती से चमकते हीरें।
जो तंज कसे ये दुनिया
तो बहरे तुम बन जाओ
बस लक्ष्य के ही अपने
अब गीत सुरीले तुम गाओं
बदल दो अमन में तुम
लोगो के बोल जहरीले
मेहनत से ही है निकले
धरती से चमकते हीरें।
थोडी सी थकावट होगी,
थोडी होगी परेशानी
तब ही तो जाकर बनेगी,
तेरी भी एक कहानी,
मत, छोड हौसला तु रे,
बदलेगी ये तस्वीरें,
मेहनत से ही है निकले
धरती ये चमकते हीरे।
हाथो की यें लकीरें
तू बदल दे धीरें-धीरें
मेहनत से ही, है निकले
धरतीं से चमकते हीरे।

काजल महतो
१२ वी वाणिज्य

गुरु का महत्व

गुरु का महत्व कभी
होगा ना कम,
भले कर ले कीतनी भी
उन्नती हम।।१।।
कोरोना महामारी में आपका स्थान
और ऊपर हो गया
कल तक पेज और पेन तक सिमित थे
आज online से नाता हो गया ।।२।।
ईश्वर के बाद अगर कोइ है
तो वो गुरु है,
दुनिया से वाकिफ, जो कराता है
वो गुरु है।।३।।
जाती धर्म को समान बताते,
करना सबसे प्रेम सिखाते,
शिक्षा रुपी मंदिर मे,
हमें अच्छा इंसान बनाते।।४।।
बताए जीत जाना, सब कुछ नही
हारकर जीत जाने का हुनर सीखा दें
मुश्किलो से लडकर आगे बढ जाओ तुम
तुम्हे, वो इतना समझदार बना दे।।५।।

आसमाँ हुसैन
१२ वी वाणिज्य

कन्या भ्रूण हत्या

कलियों को खिल जाने दो
मीठी खुशबू फैलाने दो
बंद करो उनकी हत्या अब
जीवन ज्योत जलाने दो।

कलिया जो तोडी तुमने, तो
फुल कहाँ से लाओगे
बेटी की हत्या करके तुम
बहु कहाँ से लाओगे।

माँ दुर्गा की पूजा करके
भक्त बडे कहलाते हो
कहाँ गई वह भक्ति जब
बेटी को मार गिराते हो।

लक्ष्मी को जीवन पाने दो
घर आँगन दमकाने दो
बंद करो उनकी हत्या अब
जीवन ज्योत जलाने दो।

बेटी धरती पर आने दो
उनको भी लहराने दो
बंद करो उनकी हत्या अब
जीवन ज्योत जलाने दो।

प्रतिक्षा यादव
बी.ए. प्रथम वर्ष

पेड की कविता

धरती की बस यही पुकार,
पेड लगाओ बारम्बार

आओ मिलकर कसम खाएं
अपनी धरती हरित बनाए।

धरती पर हरियाली हो,
जीवन में खुशहाली हो।

पेड धरती की शान है,
जीवन की मुस्कान है।

पेड पौधो को पानी दे,
जीवन की यही निशानी दे।

आओ पोड लगाए हम,
पेड लगाकर जग महकाएं हम।

जीवन सुखी बनाए हम,
आओ पेड जगाएं हम।

श्रेया पाठक
बी.ए. प्रथम वर्ष

गर्व

एक समय की बात है, जब दो अच्छे दोस्त राजस्थान के रेगिस्तान से गुजर रहे थे। यात्रा के दौरान

दोनोरोजगार के नाम पर उसके पास क्या था? रोज रोज का बस वही काम, सिर पर टोकरी रखकर

सुबह-सुबह रवाना हो जाना, और दोपहर तक कॉलोनी के घर-घर जाकर दरवाजे पर पुकार लगाकर

सब्जी बेच कर आना, रोज यही करके वह अपने घर लौट आती।

एक दोपहर की बात है, वो बेचैन होकर घर लौट रही थी, नियती को बुरा ाह रही थी और जैसे ही वह घर आई तो रसोई की फिक्र मे बौखला सी गई थी कि बडी बिटीया ने खुशी से कहा ''माँ आज स्कुल मे 'हाफ डे' था, इसलिए मैने आपके लिए स्वाविष्ट खिचडी बनाई है।''

अच्छा, क्या सच? वो निहाल हो गई खिचडी परोसते हुए बिटीया पे बताया, माँ वो कचरा जमा करने वाली आई थी, मैने उसे कचरा दे दिया, वो आपको याद कर रही थी। ''याद कर रही थी, पर क्यो?''

वो कह रही थी कि आपकी माँ कितनी भाग्यशाली है, बढा अच्छा रोजगार है, बस चार घंटे की मेहनत और हर दिन ५००रु कमाई, माँ मुस्कुराई और अचानक उन्हे अपने आप पर गर्व होने लगा।

''धन्यवाद''

संकलनकर्ता
फैज खान
बी.एस.सी. प्रथम वर्ष

बोधकथा -:मन का बल प्रबल हो, तो कठिन परिस्थिती को भी मात दी जा सकती है।

गौतम बुद्ध अपने भिक्षुओं के साथ विहार करते हुए शालयवन में एक वट वृक्ष के नीचे बैठ गए। धर्म चर्चा शुरु हुई और उसी क्रम में एक भिक्षु ने उनसे प्रश्न किया,'भगवान! कई लोग दुर्बल और साधनरहीत होते हुए भी कठिन से कठिन परिस्थिती को भी मात देते हुए बडे-बडे कार्य कर जाते हैं जबकिअच्छी स्थिति वाले साधन सम्पन्न लोग भी उन कार्यों को करने में असफल रहते है। इसका क्या कारण है?

बुद्ध उन्हें समझाने के लिए एक प्रेरक कथा सुनाने लगे। विराट नगर के राजा सुकीर्ती के पास लौहशांग नामक एक हाथी था। राजा ने कई युद्धो में इस पर आरुढ होकर विजय प्राप्त की थी। शैशव से ही लोहशांग को इस तरह प्रशिक्षित किया गया था कि वह युद्ध कला मे बडा प्रविण हो गया। सेना के आगे चलते हुए पर्वताकार लौहाशांग जब प्रचंड हुकार भरता हुआ शत्रु सेनाओं में प्रवेश करता, तो विपक्षियों के पांव उखड जाते थे। धीरे-धीरे समय के साथ जिस तरह जन्म के बाद सभी प्राणियों को युवा
और जरावस्था से गुजरना पडता है। उसी प्रकार से लौहशांग भी वृद्ध होने लगा, उसकी चमडी झूल गई और युवावस्था वाला पराक्रम जाता रहा। अब वह हाथीशाला की शोभा मात्र बनकर रह गया। एक बार लौहशांग हाथीशाला से निकलकर पुराने तालाब की ओर चल पडा, जहां उसे पहले कभी प्रायः ले जाया करता था। उसने भरपेट पानी पीकर प्यास बुझाई और गहरे जल में स्नान के लिए चल पडा। उस तालाब में किचड बहोत था। दुर्भाग्यसे वृद्ध हाथी उसमें फंस गया। यह समाचार राजा सुकीर्ती तक पहुंचा, तो वे बडे दुखी हुए।

हाथी को निकलवाने के बहुत-से प्रयास किए गए पर वे सफल नहीं हुए। उसे इस दयनीय दशा के साथ मत्यु के मुख में जाते देखकर सभी दुखी हो गए। जब सारे प्रयास विफल हो गए, तब एक चतुर मंत्री ने युक्ती सुझाई। इसके अनुसार, हाथी को निकलवाने का प्रयत्न करने वाले सभी लोगों को वापस बुलाया गया और उन्हें युद्ध मे जाने वाले सैनिकों कि वेशभुषा पहनाई गई। युद्ध में बजने वाली रणभेरियां मंगवाई गई। हाथी के सामने युद्ध के नगाडे बजने लगे और सैनिक इस प्रकार कूच करने लगे जैसे वे शत्रुपत्र की ओर से लौहशांग की ओर बढ रहे है। यह दृश्य देखकर लौहशांग ने पूरी ताकत से चिंघाड लगाई और शत्रु सैनिकों पर आक्रमण करने के लिए पूरी शक्ति लगाकर बाहर निकल आया।

मन के हारे हार है, मन के जीते जीत। लौहशांग हाथी की यह कथा बताती है कि मनोबल हो, तो हर हालत में जीत सम्भव है।

संकलनकर्ता
साहिल चौधरी
११ वी वाणिज्य

सच्चा मित्र

एक समय की बात है, जब दो अच्छे दोस्त राजस्थान के रेगिस्तान से गुजर रहे थे। यात्रा के दौरान दोनो मित्र के बिच बहस हो गई और बातो-बातो में एक दोस्त ने दुसरे के चेहरे पर थप्पड मारा।

जिसे थप्पड मारा गया, उसे चोट लगी लेकिन बिना कुछ कहे, उसने रेत मे लिखाः

''आज मेरे सबसे अच्छे दोस्त ने मुझे थप्पड मारा।''

इसके बाद वापस से वे यात्रा पूरी करने लगे। कुछ आगे जाने पर उन्हे, एक जलाशय मिला, उन्होंने वहा स्नान करने का फैसला कि। जिसे थप्पड मारा गया था, वह एक दलदल मे जाकर फंस गया और डुबने लगा। लेकिन दुसरे दोस्त ने उसे बचा लिया। इस घटना के बाद, उसने एक बडे पत्थर पर लिखा, ''आज मेरे सबसे अच्छे दोस्त ने मेरी जान बचाई।''

जिस दोस्त ने थप्पड मारा और अपने दोस्त को बचाया, उसने उससे पुछा;

''मैंने तुम्हे चोट पहुचाई तो तुमने यह रेत पर लिखा, और अब पत्थर पर लिखा, ऐसा क्यों?''

दुसो दोस्त ने कहाँ, ''जब तुम्हें कोई ठेस पहुँचाए तो उसे रेत पर लिख देना चाहिए, ताकी क्षमा की हवा इसे मिटा सके। लेकिन, जब कोई हमारे लिए अच्छा करे, तो उसे पत्थर पर उकेरना चाहिए, जहाँ कोई हवा उसे मिटा ना सके।''

शिक्षा :- अपने जीवन में उन चीजों को महत्व न दें, लेकिन मूल्य दें जो आपके जीवन में है।

''धन्यवाद''

खुशी झाडे
बी.एस.सी. प्रथम वर्ष

कोरोना काल

मदारी

जमुरे

पुलिस

आम जनता

कोराना

सुनो-सुनो भाई सुनो-सुनो,
सुनो-सुनो भाई सुनो-सुनो

'आया व्ही-एम-व्ही कॉलेज आया'

अपना नुक्कड नाटक लाया,
अपना नुक्कड नाटक लाया।

जनताः- सुनो, सुनो, सुनो एक शब्द हे लेटिन भाषा का जिसका मतलब होता है। मुकुट क्योकि इसकी सतह पर काटे होते है।

सभी :- अरे भाई कहना क्या चाहते हो?

मदारी :- अरे ये भाई साहब का कहने का मतलब और हमारे नाटक का शिर्षक है।

'कोरोना'

सभी :- कोरोना.... कोरोना.... कोरोना

मदारी :- हा भाई हा कोरोना

सभी :- देख रे भैया सोच ये अपनी कैसी बदली जाए मार कोरोना तरकीब हर कोई अपनी ही बतलाए तु भी कुछ कह दे मुहँ से काहे तु शर्माए तेरे बाप का क्या जाता है कुछ भी पोस्ट कर जाए पर मेडिकल का बाण चलाकर पल मे निर्वाण पाए।

अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना
अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना

कोरोना :- हा-हा-हा तुम सबका काल बनकर आया हूॅ मैं हूॅ कोरोना। आज यहाँ भी वहाँ भी व्यापक हूॅ मैं अच्छामुझे भगाओगे रोकोगे वो भी मास्क लगाकर।अरे इंसानो इस साल मास्क लगा लागे। गारंटी लेता हुं अगले साल ऑक्सीजन सिलेंडर लगा के घुमोगे।

हा-हा-हा मे हुं कोरोना।

जनता १) :- अरे मैं तो बोहत सेहतमंद हुं। आज तक कभी बुखार नही आया, मेरा क्या बिगाड लेगा कोरोना।

जनता २) :- मैं तो गावं मे रहता हुं। ताजी हवा मे सांस लेता हुं। मेरा क्या बिगाड लेगा कोरोना।

जनता ३) :- मुझे तो बहोत मजा आ रहा है। ना कमाने की चिंता, ना गवाने की चिंता। कही भी लंगर मे जाओ और खाना खा कर आ जाओ, आराम से सो जाओ। मै।तो कहता हुं कोरोना यही रहे।

जनता ४) : हे माता रानी आज तक ऐसी बीमारी का नाम भी नही सुना। तु इसे मेरे देश से भगा दे। तेरा जागरण कराऊँगी ।।जय माता दी।।

सभी :- जय माता दी, जय माता दी, जय माता दी।

जनता ५) :- अभी आ जाएगा गर्मी का सीजन तु भाग जाएगा Without any reason

कोरोना :- हा... ये मेरा घमंड है। और ये सभी लोग मेरा गुरुर है। एक दिन मर जाएंगे ये सारे लोग धरती से और रह जाऊँगा मै अकेला।
हा-हा-हा मैं हुं कोरोना।

सभी :- हम सभी को इसे रोकना होगा पर कैसे?

मदारी :- अरे रुको मैं बताता हुं इसे कैसे रोके
जमुरे अरे जमुरे

जमुरे :- हा सरकार, हा सरकार

मदारी :- इन सभी को कोरोना को कैसे रोकना है बताओगे?

जमुरे :- जी सरकार, जी सरकार
जिन-जिन चिजो से ये होता है हमे वो नही करना है।
हाथ नही मिलना है। नमस्ते करता है।
गले नही मिलना है। दुर रहना है।
नाक, आँख, मुहँ को हाथ नही लगाना है। बाहर कि किसी चिजो को हाथ नही लगाना है। हाथ लगाते ही हाथो को साफ धोना है।

सभी :- हम तो हाथो को बार-बार साफ ही धोते है। इसमें नई बात क्या है?

मदारी :- जमुरे सभी को हाथ धोने का सही तरीका बताओ।

जमुरे :- हा सरकार, हा सरकार

मदारी :- मेहरबान, कदरदान,साहेबान आपके सामने पेश करते है, एक अनोखा कार्यक्रम जमुरे सिखाएंगे आपके हाथ धोने का सही तरीका।

जमुरे :- पहली Step - हाथो मे साबुन लगाकर ५ सेकंड तक आपस मे रगडना है। १,२,३,४,५

दुसरी Step - एक हाथ को दूसरे हाथ के ऊपर रखके ५ सेकंड तक मसले १,२,३,४,५

ऐसा ही दूसरे हाथ के साथ भी करे।

तीसरी Step - दोनो हाथो की ऊँगलीयों को आपस मे फसाके ५ सेकंड तक रगडे।

१,२,३,४,५

चौथी Step - दोनो हाथो के अंगुठो से ऊँगलीयो कि कोरो को ५ सेकंड तक मसले।

१,२,३,४,५

पाँचवी Step - एक हाथ के अंगुठे को दुसरे हाथ की मुट्ठी मे लेकर ५ सेकंड तक घुमाए।

ऐसा ही दुसरे हाथ के अंगुठे के साथ करे। १,२,३,४,५

छठवी Step - दोनो हाथ के नाखुनो को अच्छी तरह मसले पुरे १० सेकंड।

सातवी Step - दोनो हाथो की कलाईयो को एक-दुसरे हाथ से पकड कर घुमाए और अब साफ पाणी से हाथ धोए।

मदारी :- अरे वाह! जमुरे क्या सही तरीका बताया है। तुमने सभी को हाथ धोने का। मै आशा करता हुं आपको समझ आया होगा और अब आप भी इसका उपयोग करोगे।

सेनिटायझर को लगाकर बाहर को ही जाए इधर-उधर की बाते कर के अपनी धुन मे गाए

अरे तु भाग कोरोना अरे तु भाग कोरोना अरे तु भाग कोरोना अरे तु भाग कोरोना

जनता :- अरे हम सब इतना कुछ कर रहे हमारी सरकार क्या कर रही है?

सभी :- LOCKDOWN LOCKDOWN

जनता :- हमारे प्रधानमंत्री श्री नरेंद्र मोदी जी ने २३ मार्च से १ मई तक संपुर्ण LOCKDOWN की घोषणा की है।

सभी :- अब से LOCKDOWN क्या होता है? यहाँ तो सब बंद है। हम कहा जाऐंगे, क्या करेगे क्या, खाऐंगे?

जनता३ :- अरे भैया इसमे इतना घबराने कि क्या बात है हमारी सरकार ने सभी जरुरी सामान

निकटतम दुकान मे उपलब्ध करा दिया है।

अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना,
अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना।

कोरोनाः- ये इस नाटक का अंत नही शुरुवात है। इस नाटक का अंत सिर्फ आप लोग कर सकते है। अब आप लोगो को सोचना है इस नाटक का HAPPY END हो या आप लोगो का END हो।

जनता १ :- वो भाग हम क्या करे? नाचे, गाये, चिखे चिल्लाये अब ये किस किस को समझाए।

जनता २ :- तुम्हारी जान बहुत किमती है। अपनी जान को बचा लो यही तुमको बताऊ। इंसान हो इंसानियत दिखाना होगा, अपने लिए नही अपनो के लिए जिना होगा।

२६ जनवरी और १५ अगस्त को बहुत दिखा दी देश भक्ती अब हमे असली देश भक्ती दिखाना होगा हमारे देश से कोरोना भगाना होगा।

जनता ३ :- हम भारत वासीयो ने ये ठाना है इस देश से कोरोना भगाना है। कुछ भी हो जाए बाहर नही जाएंगे। LOCKDOWN को अपनाऐंगे।

LOCKDOWN का पालन कर के घर मे जो तु रह जाए कोरोना तो देश से भैया झट से फुर हो जाए अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना, अरे तु भाग कोरोना

(तीन लोग एक ही गाडी में तुम रहे है।)

पुलीस :- रुको...रुको कहाँ जा रहे हो? वो भी बिना मास्क के! एक गाडी में ३-३ लोग निचे उतरो।

१ लडका :- हम आपने घर जा रहे है। सर जी एक ही कमरा है एक ही रजाई है। ऊपर से इसने अपनी नौकरी गमाई है।

पुलीस :- तुमने सोशल डिस्टंसींग के बारे मे नही सुना?

लडका :- नही... सुना सर जी यह क्या होता है।

पुलीस :- बीना काम के घर के बाहर ना निकलना और जाना पडे तो बीना मास्क के ना जाना और दुसरो से दो जग की दुरी बनाए रखना।

लडका :- जी सर जी अब हम इसका पालन करेंगे और गांव मे भी सभी को बताऐंगे।

कोरोना भगाऐंगे।

(रुह कांप देने वाला दृश्य)

कितने मजदुर बेराजगार हो गए। रोटी कि तलाश मे निकले मजदुरो को क्या पता था कि ये वापस अपने गांव अपने घर नही जा पाऐंगे। उन्हे क्या पता था उनकी मंजील उनका घर नही मौत है। इसके कारण कितने बच्चे अनाथ हो गए।

डॉक्टर, पुलीस, सफाईकर्मचारी सिर्फ ह्मारी जान के लिए अपनी जान की परवाह ना करते हुए अपनी ड्यूटी कर रहे थे। कई डॉक्टर, पुलीसकर्मीयोंने अपनी जान गवाई।

एक बार जो हॉस्पीटल गया वो कुछ स्वस्थ होर घर वापीस आए। पर उनके बारे मे सोचो जो एक बार गए और दोबारा नहीं आए। उनके घर वालो को आखरी बार उनका चेहरा देखना भी नसीब ना हुआ।

सफाई कर्मचारी, पुलीस, डॉक्टर व कोरोना मे हुई मौतो इन सभी के सम्मान के लिए अपनो के लिए। मास्क पह्ने, सेनेटायझर का उपयो करे, दुरी बनाए रखे, सरकार के बनाए नियमो का पालन करे। अपने और अपने आस पास सफाई का ध्यान रखे।

धन्यवाद!

मेघा विंजवे
कला प्रथम वर्ष

English Section

English Section

* Contents *

1) My Country India E1

2) Walk a little slower / No matter what you do E3

3) Knowledge is power E4

4) The struggles of our lifes E5

5) Baba Saheb Ambedkar E7

6) Tree : Solution to Environmental issue E8

My Country India

***Introduction**

India is my country and I am proud to be an Indian. It is a Vast country and it ranks as the seventh-largest country in the world. It is the second most populated country in the world. India is also called Bharat, Hindustan and Aryavart.

*** Identity of India**

It is a peninsula island which means it is such as the Bay of Bengal in the east, the Arabian sea in the west and the Indian ocean in the South. The national animal of India is a tiger, The national bird is a peacock, national flower is a lotus, national fruit is Mango. The national flag of India has tricolor saffron, white and green the Ashoka chakra in the middle strap. The national anthem of India is 'Jana Gana Mana', the national song is "Vande mataram", the national sport is hockey.

***Culture and languages**

India is a land of lord Shiva and lord Krishna, the dream of Buddha and Mahatma Gandhi, it is a nursery of temples and mosques. India is a first and foremost in my thoughts. I love my motherland India. India is a country where the people are of different castes, creed, religions and cultures live together and they speak different languages. It is the main reason why India is said to be a country of "Unity in Diversity" India is well known for its spirituality, philosophy, science and technology. People in In dia are various religions like Hindu, Muslim, Jain, Sikh, Buddha, Christianity lives here together in every part of the country. It is also famous for farming and agriculture which is the backbone of the country, it uses the produced food grains and other items of their own country. India is also famous for it's tourist places because the beauty of India attracts the people's minds from all over the world.

***Tourist places**

It is rich in monuments, tombs, churches, historical places of architecture, etc. are the source of income to it. India is a place where Taj Mahal, Fatehpur Sikri, The golden

temple, Qutub Minar, Red fort, Ooty, Nilgiris Kashmir, Khajuraho, Ajanta and Ellora caves, etc. are wonders exits in the country. It is the country of great rivers, mountains, valleys, lakes and oceans, hindi is the national language of india. In India there are 29 states and 7 unions territories, in 29 states there are many small villages and cities. The agricultural land mostly produces sugarcane, cotton, jute, rice, wheat, cereals and many other crops.

***Famous personality**

India is a country of great leaders and freedom fighters. Indian soldiers are on borders to protect our India from terrourists. The great leaders like chhatrapati Shivaji, Mahatma Gandhi, Jawaharlal Nehru, Dr. Babasaheb Ambedkar etc. The great scientists like Dr. Jagadeesh Chandra Bose, Dr. Homi Bhabha, Dr. C.V.Raman, Dr. Naralikar etc. The great reformers like Mother Teresa, Pandurangshastri Alphavile, J.N.Sheshan there are great people took birth in India ours is a secular state in her lap breath. The happy floowers of the various religions of the world. We have a unique culture that has developed over the centuries.

***Conclustion**

There is much diversity among the people of India. We speak different, languages, worship many goods and yet we all have the same spirit of India, we are running throught all parts of our country binding us together. We have great unity in diversity, it is the country where diversity exist's with strong unity and peace.

Ankush Meshram
11th (E)

Walk a little Slower

'Walk a little slower, Daddy',
said a little child so small.
'I'm following in your footsteps
and i don't want to fall.

'Sometimes your steps care very fast'
Sometime they are hard to sees
so, walk a little slower, Daddy.
for you are leading me.'

'Some day when I'm all grown up,
you're what I want to be:
Then I will have a little child
who'll want to follow me.

'And I would want to lead just right,
and know that I was true'.
so walk a little slower, Daddy,
for I must follow you'.

Mansi Khandale
IIth (E)

NO matter what you do,

Someone will have some things negative to say.
Try not to take it personally.
People judge when they're not happy
with there own. Follow you heart.
Do what's right for you.
It's great to consider how your choice will affect
the people around you.
Just know you don't need everyone's approval to be happy....

Khushi Zade
B.Sc. (PCM)1st year

Knowledge is power

Knowledge is power

knowledge is power which we can say that is almost everything because it has ability to make a physically weak person a most strong person of the world. It gives everything in the live like money, power, name, fame, success and position Knowledge gives a person ability to understand, analyze, make better decisions and evolve most intelligent thought. It gives us feeling of well being and helps to improve the lives of us people in our surroundings. Knowledge provides power to speak through our mind which really helps people to understand who you truly are.

Epistemology :-

Knowledge can refer to a theoretical or practical understanding of a subject, in philosophy, the study of knowledge is called epistemology; the philosopher Plato famously defined knowledge as "justified true belief".

Why do we say knowledge is Power?

When we are in possession of knowledge that others do not possess, we make more knowledgeable decisions, This can give us an advantage in life, business or politics. In short, we're smarter than the average bear."Knowledge is power" is a an analogy that makes sense relative to a standard dualist philosophy, and states a relationship between ideas and matter. And it wants to say something profound, knowledges is a way to get things done in the world of ideas. Power is a way to get things done in the world of matter. Thus knowledge is to ideas, as power is ti matter-the idea is that efficacy in the world of ideas to efficacy in the world of matter.

Money, on the other hand, is a medium of fair exchange - a way to exchange one bit of matter for another of equal value.

Rinky Yadav
B.A.III

The struggles of our Lifes

Once upon a time a daughter complained to her father that her life was miserable and that she didn't know how she was going make it.

She was tired of fighting and struggling all the time. It seemed just as one problem was solved, another one soon followed.

Her father, a chef, took her to the kitchen. He filled three pots with water and placed each on high flame.

Once the three pots bean to boil, he placed potatoes in one pot, eggs in the second pot and ground coffee beans in the third pot. He then let them sit and boil, without saying a word to his daughter.

The daughter, moaned and impatiently waited, wondering what he was doing. After 20 minutes he turned off the burness.

He took the potatoes out of the pot and placed them in a bowl. He pulled the eggs out and placed them in a bowl. He then ladled the coffee out and placed it in a cup.

Turning to her, he asked,"Daughter, What do you see?"

"Potatoes, eggs and coffee". she hastily replied.

"Look closer" he said,"and touch the potatoes". She did and noted that they were soft.

He then asked her to take an egg and break it. After pulling off the shell, She observe the hard-boiled egg.

Finally, he asked her to sip the coffee. Its rich aroma bought a smile to her face.

"Father, what does that mean?" She asked.

He then explained that the potatoes the eggs and coffee beans had each faced the same adversity - the boiling water. However, each one reacted differently. The potato were strong, hard and unrelenting, but in boiling water it became soft and weak.

The eggs were fragile, with a thin outer shell protecting its liquid interior until it was put in the boiling water then the inside of the egg become hard.

However, the ground coffee beans were unique. After they were exposed to the boiling water, they changed the water and created something new.

"Which one are you?" he asked his daughter.

"WHEN ADVERSITY KNOCKS ON
YOUR DOOR, HOW DO YOU
RESPOND?
ARE YOU A POTATO, AN EGG,
OR A COFFEE BEAN?"

Moral - In life, things happen around us, things happen to us, but the only thing that truly matters is how you choose to react to it and what you make out of it. Life is all about learning, adopting and converting all the struggles that we experience into something positive.

Riya Mishra
B.B.A. Final Year

BABA SAHEB AMBEDKAR

Name :- Bhimrao Ramji Ambedkar

14 April 1891 - 6 December 1956

Born :- Bhiva Ramji Sakpal 14 April 1891 (Mhow) Central provinces, British India (Present day) Bhim Janmabhoomi, Dr. Ambedkar Nagpur. Indore district Madhya Pradesh, India.

Died :- 6 December 1956 (aged 65) Dr. Ambedkar National Memorial

Alma mater :- *University of Mumbai (B.A.,M.A.)

*Columbia University (M.A.,Ph.D.)

*Landon School of Economics (M.Sc.,D.Sc.)

*Gray's Inn (Barrister-at-law)

Awards :- Bharat Ratna (Phsthumously in 1990)

Also known as Babasaheb Ambedkar was an Indian jurist, economist, politican and social reformer, who inspired the dalit Buddhist movement and compaigned against social discrimination towards the unfouchables (Dalits). He was a independent India's first Minister of Law and Justice, and considered the chief architect of the constitution of India.

Sanjana Raut
B.Sc. (PCM)1st year

Tree :- Solution to Environmental issue

The movement to vertical garden on the sides of urban building and to rooftop gardens is a very good. That brings the plants|trees close to the breathers. I envision a time when every building will be required to devote one or two stories to a garden or a forest or self mode balcony garden. Plant a trees that give you more fresh reduce Co2 in environment of our house and area. Such as snake plant, money plant, peace lily etc. these are example of plant that we can plant in our homes or inside our house that clean our surrounding air and purify it. Plant a tree like banayan, Piple plant, Neem plant etc. outside to our house. Take a pledge that to grow or plant a tree every year at least one.

"SAVE TREE, SAVE WORLD"

Payal Nakhate
B.Sc. (PCM)IInd year

If you decide, you can, you don't get opportunities unless you scrounge for it, you can achieve anything that's impossible you have the spirit to do so. Just think our it and lead your way toward it I'm sure you will definetuly achieve success. Be confident on your self!! Yes, you have the climber, strength & talent to do so!! So jump on it!!

The requirement is just on inner urge to accomplish something in our lives. So, think over it and do everything necessary. I'm sure you'll be a great person tomorrow. You're the best and you'll be the best!! Just leave corlectly ptessures and think for a while, what are your hoobies and the thingsyou like the most. It may be anything other them books. Just never cheat anybody in your eye.... Be honest to everyone!!! Be an ideal person and an example for other.... Creat your own story....

Priyanka Topiwala
B.Sc.1st year

It's possible to write short
story a week,
It's not possible to write 52
bad short stories in a row.

12 Short stories in 12 months;
Some flowed with a river,
some were like squeezing blood from a stone,
But I have to complete th
goal that & set for myself.

Faizal Khan
B.Sc. (PCM)1st year

It's does not
matter how many
languages you know.
To know the
languages of the
heart makes you worthy.

Bhavesh Zalke
B.Sc. (Chem.)1st year

विद्यार्थियों के लिए आयोजित महाविद्यालयीन गतिविधियाँ

Department of Hisory

Activity	Date
1. Shahid Divas	23.03.2021
2. " Subhashchandra Bose Jayanti "	25.01.2021

Department of Political Science

Activity	Date
1. Constitution Day	26.11.2020
2. " Subhashchandra Bose Jayanti "	25.01.2021

Department of Home Economics

Activity	Date
1. Awareness Program in COVID -19 period	

Department of English

Activity	Date
1. Power point Online Presentation	18.05.2020 to 25.05.2020

Department of Economics

Activity	Date
1. Online Quiz Competition	03.03.2021
2. Masks Distribution and Covid Awareness Programme	10.03.2021

मराठी विभाग

कार्यक्रम	दिनांक
1. निबंध स्पर्धा	20.02.2021
2. मराठी भाषा दिवस	26.02.2021

Counselling Cell

Activity	Date
1. Virtual Guest Lecture by Dr. Suruchi Dabir (Counsellor)	04.09.2020

Women Cell

Activity	Date
1. Awarness program in COVID-19 situation	28.05. 2020
2. Womens Day	11.03.2021

Srujan & Book Exhibition Committee

Activity	Date
1. 'वाचन प्रेरणा दिन'	15.10.2020

राष्ट्रीय सेवा योजना समिती (सत्र २०२०-२१)

नियमीत कार्यक्रमाचा अहवाल

कार्यक्रम	दिनांक
१. आंतरराष्ट्रीय योग दिवस	२१.०६.२०२०
२ जागतिक अवयव दान दिन	१३.०८.२०२०
३. स्वातंत्र्य दिन	१५.०८.२०२०
४. राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिवस	२४.०९.२०२०
५. महात्मा गांधी जयंती	०२.१०.२०२०
६. मास्क वितरण कार्यक्रम	१५.१०.२०२०
७. सतर्क भारत – समृद्ध भारत' आणि 'राष्ट्रीय एकता दिन'	३१.१०.२०२०
८. सांप्रदायिक सद्भाव अभियान	१९.११.२०२० ते २५.११.२०२०
९. संविधान दिवस	२६.११.२०२०
१०. रक्तदान शिबीर	०४.०३.२०२०
११. युवा पंधरवडा	२७.०१.२०२१
१२. रस्ता सुरक्षा अभियान	१२.०२.२०२१

सृजन भित्ति पत्रिका

सृजन समिती द्वारा भारत रत्न डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम जी की जयंती के अवसर पर दि. १५ अक्टूबर २०२० को 'वाचन प्रेरणा दिन' के रूप में मनाया गया। इस अवसर पर समिती समन्वयक डॉ. आभा सिंह ने भूतपूर्व राष्ट्रपती डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम जी के जीवन के अनेक प्रसंगो के माध्यम से विद्यार्थियों को अवगत कराया। डॉ. सिंह ने जीवन में पुस्तकों के महत्व पर प्रकाश डालते हुए इन्हें ज्ञान का भंडार बताया। कार्यक्रम के अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. के.पी. कारिया ने विद्यार्थियों को अधिक से अधिक पुस्तकें पढ़ने के लिए प्रेरित किया। डॉ. सरिता करंगुटकर ने आभार प्रदर्शन किया। ऑनलाइन माध्यम से हो रहे इस कार्यक्रम को विद्यार्थियों का अच्छा प्रतिसाद मिला।

Cultural Committee Report

In order to identify the hidden talents among the students the College cultural committee organized programs for overall development of its students. In the beginning of every year the students are encouraged to participate in various events and competitions, both intra and inter college. The institution can proudly claim to provide its support to the long standing commitment towards education and extracurricular activities.

Independence Day celebrated on Thursday the 15th August 2020. The function was graced by Mr. Sanjaybhai Thakar, the secretary of Nagpur Gujarati Mandal, Principal Dr. K.P. Kariya, Dr. Nagarnaik and Dr. Abhay Mudgal were present.Principal K. P. Kariya in his introductory remarks asked the students to follow the path of great freedom fighters by reading their deeds. He also advised the students to find the authenticity of the information circulated through Social media.

College celebratedRepublic Day Flag Hoisting programme. Adv. Narendra bhai Jha was the chief guest of the function. Adv. Chandrakant bhai Thakar also marked his gracious presence on the occasion. Shri Satishbhai Patel adorned chair of the president. Among the dignitaries on the dais, Principal Dr K. P. Kariya and Jr. College vice-principal Dr. Nagarnaik were present.

Adv. Narendrabhai Jha, in his address was reminiscent of Bollywood song, "Jindagi har kadam, ek Nai jung hai" and asked the students to have faith and conviction as Life is a challenge. He also added that positivity in adversity makes us keep going.In the presidential address, Shri Satishbhai Patel informed the audience about the latest new venture Gujarati Mandal is about to launch keeping in view the welfare of the society.

On the auspicious occasion of "Vasant Panchami" Inter-Collegiate Debate Competition in the memory of Late Shri J.M. Thakar Memorial Inter-collegiate Debate Competition on 'Government Health Service has regained its trust during COVID-19' to mark the auspicious occasion of Basant Panchami. The Debate Competition was inaugurated at the hands of Dr. Shyam Dhond, Program Officer, Department of Lifelong Learning RTMNU. Since last 40 years this is a regular annual event the college organizes.

The inaugural session of the competition was marked by the lighting the traditional lamp and welcoming the guest. , the chief guest Dr. Shyam Dhond, Adv. Shri Narendrabhai Jha, Vice-President Shri Nagpur Gujarati Mandal, Nagpur was the President of the function along with Principal Dr. K. P. Kariya, Vice-Principal of Junior college, Dr. Manoj Nagarnaik, Convener of cultural committee Dr. M. J. Kolhatkar, Co-Convener of cultural committee Dr. Rakhi Jadhao marked their august presence during the inaugural session.

Sixteen groups from various colleges participated in the competition. The competition was adjudged by Dr. Pranjali Kane (ShriBinzani College), Dr. Pise and Shri Pashine(Dharampeth Jr. College)

the running trophy was lifted by C.P. &Berar College. Vishal Kharachwal, Shivaji Sci. College and Toshik Raut, Hislop college received first and second consolation prizes respectively. Aniruddha Talegaonkar (Institute of Science),VishakhaGanorkar (C.P. and Berar) and Sonu Sharma (K.D.M.Girls College) were the recipients of First, Second and Third prize respectively.

Keeping alive the traditions of excellence and awarding the cultural activity achievers (including academic as well as non-academic) cultural committee organized annual day prize distribution programme at end of March. This programme also witnessed by the publication of Multidisciplinary Peer-Reviewed Journal "RAINBOW", the student magazine "SHABDANGAN" and "VMV BULLETIN".

Women Cell

महाविद्यालयात स्त्री प्रकोष्ट समिती आणि राष्ट्रीय सेवा योजना यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. ११ मार्च २०२० ला महिला दिन साजरा करण्यात आला. कार्यक्रमासाठी प्रमुख वक्ता म्हणून डॉ. सुरुची डबीर आमंत्रित होत्या. वर्तमान स्थितीतील महिलांचे प्रश्न व ते सोडवण्यासाठी चे उपाय सांगत त्यांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. के. पी. कारिया यांनी अध्यक्षीय मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन स्त्री प्रकोष्ट समितीच्या समन्वयक डॉ. सीमा पांडे यांनी केले तर आभार प्रदर्शन राष्ट्रीय सेवा योजनेचे समन्वयक प्रा. अविनाश अवचट यांनी केले. कार्यक्रमासाठी विद्यार्थिनी मोठ्या संख्येने उपस्थित होत्या. कार्यक्रमाच्या यशस्वितेसाठी स्त्री प्रकोष्ट समिती व राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सदस्यांनी प्रयत्न केले.

राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर अहवाल

महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना समितीतर्फे विभिन्न कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. या विविध कार्यक्रमांत राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक आणि महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला.

आंतरराष्ट्रीय योग दिन : दिनांक २१ जून २०२० रोजी रासेयोच्या विद्यार्थ्यांनी आपापल्या घरी योगासने करून त्याची पोस्ट ऑनलाईन पद्धतीने रासेयोच्या ग्रुपवर शेअर केली.

जागतिक अवयव दान दिन : १३ ऑगस्ट २०२० रोजी जागतिक अवयव दान दिनानिमित्त ऑनलाईन पद्धतीने कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. यावेळी डॉ. सीमा पांडे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

स्वातंत्र्य दिन : १५ ऑगस्ट २०२० रोजी स्वातंत्र्य दिनानिमित्त ऑनलाईन निबंध स्पर्धेचे आयोजन रासेयोच्या वतीने करण्यात आले. सा स्पर्धेत विद्यार्थ्यांनी सक्रीय सहभाग नोंदवला.

राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिन : २४ सप्टेंबर २०२० रोजी ऑनलाईन पद्धतीने रासेयोच्या स्थापना दिनानिमित्त कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. प्राचार्य डॉ. के. पी. कारिया आणि रासेयो कार्यक्रम अधिकारी प्रा. अविनाश अवचट यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. रासेयो सहकार्यक्रम अधिकारी प्रा. विलास कांबळे यांनी कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन केले.

राष्ट्रपिता महात्मा गांधी जयंती : २ ऑक्टोबर २०२० रोजी रासेयो समितीद्वारे राष्ट्रपिता महात्मा गांधी जयंती साजरी करण्यात आली. कार्यक्रमप्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ. कल्पना पांडे यांनी मार्गदर्शन केले तर डॉ. के. पी. कारिया अध्यक्ष स्थानी होते. याप्रसंगी रासेयोच्या विद्यार्थ्यांसाठी 'आत्मनिर्भर भारत' संकल्पनेवर ऑनलाईन निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

मास्क वितरण कार्यक्रम : १५ ऑक्टोबर २०२० रोजी महाविद्यालयातील विद्यार्थी आणि कर्मचाऱ्यांमध्ये कोव्हीड–१९ संदर्भात जनजागृती करण्याच्या उद्देशाने मास्क वितरण करण्यात आले. 'जब तक दवाई नही, तब तक ढिलाई नही' हा संदेश या कार्यक्रमाच्या माध्यमातून जनसामान्यांपर्यंत पोहोचविण्यात आला.

'सतर्क भारत – समृद्ध भारत' आणि 'राष्ट्रीय एकता दिन' : दिनांक ३१ ऑक्टोबर २०२० रोजी 'सतर्क भारत – समृद्ध भारत' अभियानांतर्गत तसेच लोहपुरुष सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या जयंतीनिमित्त 'राष्ट्रीय एकता दिनी' प्राचार्य डॉ. के. पी. कारिया यांनी विद्यार्थी आणि शिक्षक तसेच शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांना शपथ दिली

सांप्रदायिक सद्भाव अभियान : भारत सरकारच्या गृहमंत्रालयांतर्गत राष्ट्रीय सद्भावना प्रतिष्ठानतर्फे दिनांक १९ ते २५ नोव्हेंबर २०२० दरम्यान जनजागृती अभियान चालविण्यात आले. या अभियानाच्या माध्यमातून हिंसाचारामुळे निराधार झालेल्या मुलांना मदत करण्याच्या उद्देशातून ६०००/– (अक्षरी सहा हजार रुपये) चा मदतनिधी गोळा करून सरकारच्या बँक खात्यात जमा करण्यात आला.

संविधान दिन : २६ नोव्हेंबर २०२० ला राष्ट्रीय सेवा योजना आणि राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने संविधान दिन ऑनलाईन साजरा करण्यात आला. मुख्य अतिथी डॉ. संदीप तुंडूरवार, राज्यशास्त्र विभागप्रमुख, श्री बिंझाणी नगर महाविद्यालय, नागपूर यांनी उद्देशपत्रिकेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी, उद्देश आणि महत्त्व प्रतिपादीत करून आजच्या परिस्थितीत त्यावर विश्वास ठेवण्याची आवश्यकता आहे यावर भर दिला.

<u>रक्तदान शिबिर</u> : दिनांक २२ डिसेंबर २०२० रोजी महाविद्यालयात संजीवनी ब्लड डोनर सेल, राष्ट्रीय सेवा योजना समिती, एनसीसी आणि क्रीडा विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने 'रक्तदान शिबिराचे' आयोजन करण्यात आले. यावेळी १७ विद्यार्थ्यांनी रक्तदान केले. तसेच महाविद्यालयातील महिला कर्मचारी व विद्यार्थिनींनी हिमोग्लोबीन तपासणी करून घेतली.

<u>युवा पंधरवडा</u> : युवा पंधरवडा अंतर्गत दिनांक २७ जानेवारी २०२१ रोजी 'युवकांचे प्रेरणा स्त्रोत : स्वामी विवेकानंद' या विषयावर ऑनलाईन निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

<u>रस्ता सुरक्षा अभियान</u> : केंद्र सरकारच्या रस्ते परिवहन व महामार्ग मंत्रालय, नवी दिल्लीच्या वतीने आयोजित रस्ता सुरक्षा अभियानांतर्गत ऑनलाईन व्याख्यानाचे आयोजन दिनांक १२ फेब्रुवारी २०२१ रोजी करण्यात आले. श्री अजयकुमार मालविय, वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक, वाहतुक विभाग, नागपूर यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. तसेच दिनांक १४ फेब्रुवारी २०२१ रोजी कवीवर्य सुरेश भट सभागृह, रेशिमबाग, नागपूर येथे आयोजित रस्ता सुरक्षा अभियानाच्या समारोपीय कार्यक्रमाला महाविद्यालयाच्या रासेयोचे कार्यक्रम अधिकारी प्रा. अविनाश अवचट नऊ विद्यार्थ्यांसह सहभागी झाले.

महाविद्यालयात 'ब्लड डोनेशन कॅम्प आणि हिमोग्लोबिन टेस्ट' चे आयोजन

महाविद्यालयातील संजीवनी ब्लड डोनेशन सेलच्या वतीने २२ डिसेंबर, २०२० रोजी 'ब्लड डोनेशन आणि हिमोग्लोबिन टेस्ट'चे आयोजन करण्यात आले होते. प्रस्तुत कार्यक्रम NCC, NSS, आणि स्टोअर्स डिपार्टमेंट यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित करण्यात आला. प्रस्तुत कार्यक्रमाचे संयोजक प्रा. डॉ. अरविंद युगंधर आणि सह-संयोजक प्रा. अविनाशं अवचटे यांच्या मार्गदर्शनाखाली १७ विद्यार्थ्यांनी रक्तदान केले आणि अनेक विद्यार्थीनींनी हिमोग्लोबिनची तपासनी करुन घेतली. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी वरिष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयातील शिक्षक तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे आणि डॉ. हेमडेवार रक्तपेठीच्या चमूचे सहकार्य लाभले.

मराठी विभाग

मराठी भाषादिन संपन्न

दि. २७ फेब्रुवारी २०२१ ला मराठी विभागाच्यावतीने कविवर्य कुसुमाग्रज यांचा जन्मदिवस 'मराठी भाषा दिवस म्हणून कोव्हिड साथरोगाची परिस्थिती लक्षात घेता ऑनलाईन पद्धतीने संपन्न झाला. यावेळी नुतन भारत महाविद्यालय, उमरेडचे प्रा. प्रशांत राऊत वक्ता म्हणून तर अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. के . पी. कारीया उपस्थित होते.

मराठी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. अरविंद युगंधर आणि प्रा. डॉ. राखी जाधव यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रस्तुत कार्यक्रम संपन्न झाला.

महाविद्यालयात वादविवाद स्पर्धा संपन्न

महाविद्यालयात नुकतेच वसंत पंचमी निमित्त वादविवाद स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. कार्यक्रमाच्या उद्‌घाटनप्रसंगी मुख्य अतिथी मा. डॉ. श्याम धोंड व विशेष अतिथी मा. सतिशभाई पटेल व अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. के. पी. कारिया, सांस्कृतिक समितिचे समन्वयक डॉ. मल्हार कोल्हटकर तसेच परीक्षक म्हणून डॉ. सोपानदेव पिसे, डॉ. राजेश पशीने तसेच डॉ. प्रांजली काणे यांना आमंत्रित करण्यात आले होते.

'कोरोना काळात सरकारी स्वास्थ्य सेवेची विश्वसनीयता वाढली आहे' हा स्पर्धेचा विषय होता. मुख्य अतिथी डॉ. श्याम धोंड यांनी आपल्या वक्तव्यातून सांगीतले की, कोरोना काळात आपण अ ते आ पर्यंतचा पर्यंतचा म्हणजे अहंकारापासून आकारापर्यंतचा प्रवास केला आहे त्यात सरकारी स्वास्थ्य सेवेचे महत्त्व विशद केले. त्यानंतर कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. के. पी. कारिया यांनी आपल्या उद्‌बोधनातून कोरोना काळ व परिस्थिती यावर आपले विचार व्यक्त केले. त्यानंतर स्पर्धेला सुरुवात झाली. स्पर्धेत एकूण १७ गट सहभागी झाले होते. विषयाच्या बाजुने व विरोधात बोलणारे प्रत्येकी १७ स्पर्धक होते.

स्पर्धेअंती बक्षीस समारंभाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. समारंभाचे अध्यक्ष संस्थेचे उपाध्यक्ष ॲड. नरेंद्रभाई झा होते. त्यांनी आपल्या वक्तव्यातून विद्यार्थ्यांना उद्‌बोधीत केले की, कोरोना काळात घ्यावयाची काळजी व स्पर्धकांना पुढील आयुष्यासाठी प्रोत्साहन व शुभेच्छा दिल्या. वादविवाद स्पर्धेत प्रोत्साहनपर पुरस्कार मिळविणारे स्पर्धक विशाल खरचवाल–शिवाजी सायन्स महाविद्यालय, तोशिक राऊत–हिस्लॉप महाविद्यालय हे होते तर स्पर्धेचे तृतीय पारितोषिक सोनू शर्माने तर द्वितीय पारितोषिक सी. पी. ॲन्ड बेरार महाविद्यालयाच्या विशाखा गणोरकर हिने पटकावले. प्रथम क्रमांक अनिरुद्ध तळेगांवकरने प्राप्त केला. फिरती ढाल सी. पी. ॲन्ड बेरार महाविद्यालयाला मिळाली.

कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ. राखी जाधव यांनी तर प्रतियोगितेचे संचालन डॉ. अमर बोंदरे यांनी केले.प्रथम सत्राचे सूत्र संचालन व आभार प्रदर्शन डॉ. सोनू जेसवानी यांनी तर दुसऱ्या सत्राचे सूत्र संचालन प्रा. राधा मोहरे यांनी केले तसेच आभार प्रदर्शन प्रा. निखिल जोशी यांनी केले.

महाविद्यालय स्नातकोत्तर हिंदी विभाग, विभागीय गतिविधियां

- महाविद्यालय स्नातकोत्तर हिंदी (एम.ए. हिंदी) विभाग द्वारा दिनांक ३० मई से १५ जून २०२० तक वरिष्ठ महाविद्यालय के सभी विद्यार्थियों हेतु "हिंदी भाषा एवं साहित्य" विषय पर आधारित ऑनलाइन विश्वविद्यालयीन प्रतियोगिता का आयोजन किया गया। जिसमें लगभग १,३४५ बच्चों ने सक्रिय सहभागित की। इस प्रश्नोत्तरी प्रतियोगिता की समन्वयक डॉ. सुधा जांगिड़ तथा सहसमन्वयक प्रा. कविता बाहेती तथा प्रा. कृष्णप्रिया पटेल थीं। स्नातकोत्तर हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ. सोनू जेसवानी के मार्गदर्शन में प्रश्नोत्तरी प्रतियोगिता का आयोजन सफलतापूर्वक संपन्न हुआ।
- महाविद्यालय स्नातकोत्तर हिंदी (एम.ए. हिंदी) विभाग द्वारा दिनांक २७ मई से १५ जून २०२० तक विशेष रूप से स्नातकोत्तर हिंदी (एम.ए. हिंदी) के विद्यार्थियों हेतु "भाषाविज्ञान" विषय पर आधारित ऑनलाइन राष्ट्रीय प्रतियोगिता का आयोजन किया गया। जिसमें लगभग १,६२८ बच्चों ने सक्रिय सहभागित की। इस प्रश्नोत्तरी प्रतियोगिता की समन्वयक स्नातकोत्तर हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ. सोनू जेसवानी तथा सह समन्वयक डॉ. सुधा जांगिड़ थीं। प्रश्नोत्तरी प्रतियोगिता का आयोजन प्राचार्य डॉ. किरण कारिया के मार्गदर्शन में सफलतापूर्वक संपन्न हुआ।

कोरोना काळात महाविद्यालयातील प्राध्यापकां द्वारे करण्यात आलेले सेवा कार्य 'गो कोरोना गो' या नाटिकेद्वारे समाज प्रबोधन

कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवा १७ एप्रिल २०२० ला 'गो कोरोना गो' या संवाद नाट्यातून प्रा. डॉ. सीमा पांडे यांनी समाज प्रबोधन केले. लॉकडाऊन मधील या उपक्रमात पूर्ण कुटुंबीय सहभागी झाले होते. या संवाद नाट्याचे लेखन अश्विनी निवर्गी (उदगीर) यांनी केले तर या संवाद नाट्यात डॉ. सीमा पांडे, (नागपूर) आदिती निवर्गी (उदगीर) प्रेम कुलकर्णी व सागर कुलकर्णी (अंबाजोगाई) या सर्वांनी आपला आवाज दिला आहे. या संवाद नाट्याची दखल बीड व लातूर प्रशासनाने घेतली. अंबाजोगाई, उदगीर येथील घंटागाडी सोबत हे संवाद नाट्य ऐकवले गेले. गाव माझा या लोकल न्यूज चॅनल वर बातमी सांगून या संवाद नाट्याचे प्रक्षेपण केले गेले. या संवाद नाट्याची दखल लोकमत, तरूण भारत, साप्ताहिक लोकाक्षर, पार्श्वभूमी, परळी प्रहार, लोकप्रश्न, विवेक सिंधु, वार्ता, प्रजापत्र, साम्राज्य, पुढारी अशा अनेक वृत्तपत्रांनी घेऊन वृत्तपत्रात बातमी छापली आहे.

ग्रंथालय समिती अहवाल

ग्रंथालय ज्ञान आणि संस्कृतीचे प्रवेशद्वार म्हणून समाजात मूलभूत भूमिका बजावतात. ग्रंथालयीन सेवा सुविधा शिक्षणाच्या विविध संधी निर्माण करतात आणि शिक्षणास प्रोत्साहन देतात. ग्रंथालये विद्यार्थ्यांच्या विचारांना आकार देण्याचे कार्य देखील करतात.

व्ही.एम.व्ही. महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयात जवळपास ६६,१०० पुस्तके, विविध भाषेतील २२ वृत्तपत्रे, मासिके आणि जर्नल्स विद्यार्थ्यांकरिता उपलब्ध आहेत. संशोधक विद्यार्थ्यांकरिता ग्रंथालयामार्फत Online Journal तसेच Plagiarism बद्दल योग्य मार्गदर्शन केले जाते. महाविद्यालयात विविध विषयाशी संबंधित e-book उपलब्ध असून २०२०-२०२१ मध्ये विद्यार्थ्यांपर्यंत ते whatsapp द्वारे उपलब्ध केले तसेच कनिष्ठ महाविद्यालयाचे नवीन अभ्यासक्रमाची सर्व म.इववो शिक्षक व विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून देण्यात आले.

विशेष सेवा अंतर्गत "प्रगती प्रकाशन" द्वारे B.Com, B.B.A. आणि B.Sc. ची online पुस्तके वाचण्याची नि:शुल्क सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात आली. विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणात अडचण येऊ नये म्हणून "Book-Bank" सेवे अंतर्गत मोठ्या प्रमाणात विद्यार्थ्यांना वर्षभरासाठी पुस्तके देण्यात आली. २०२०-२०२१ ह्या शैक्षणिक वर्षात अपंग विद्यार्थ्यांना देखील वर्षभरासाठी पुस्तकांचा पूर्ण संच देण्यात आला.

२०२०-२०२१ ह्या शैक्षणिक वर्षात ११ फेब्रुवारी २०२१ रोजी ग्रंथालयामार्फत हिस्लॉप महाविद्यालय, नागपूर आणि सेठ केसरीमल पोरवाल कॉलेज, कामठी ह्यांच्या सहभागाने "Intellectual Property Right with special reference to copyright issues and concerns" ह्या विषयावर webinar आयोजित करण्यात आला होता. ह्या कार्यक्रमाद्वारे प्राध्यापकांमध्ये copyright संबंधी जागरुकता निर्माण करण्यात आली.

२०२०-२०२१ ह्या काळात ग्रंथालयाच्या "घरपोच पुस्तकालय सेवा", "book service to Old Age Home" आणि "ए. पी. जे. अब्दुल कलाम वाचन कट्टा" ह्या सेवांद्वारे माजी विद्यार्थी व समाजास ग्रंथालयाने अखंड सेवा पुरविल्या.

Academic Development : Support Activities

The growth of a disciple, now, no more rests exclusively on the designed curriculum meant for related streams, by the apex bodies, rather it has gone beyond the trodden path, that envisages result-oriented support activities for the complete academic development, Hence, keeping with the pace of changes in the field of employment, our institution has shouldered the responsibility of moulding the disciple's personality in view of their employability.

We have created the following capability enabiling facilities.

Computer Aided language lab (CALL) :

A unique venture to upgrade the ability of students in listening, understanding and speaking English Language following the Received Pronunciation (RP) through training for voice modulation.

Electronics Lab:-

A Fully equipped and operative electronic lab caters to the subject requirements of students offering electronics as an elective subject.

Career Counseling and Placement cell:-

A UGC sponsored scheme, looks after the preparatory part of a students' prospective career and invites corporate houses for there requirements based placements.

Remedial Coaching :

To arrest the overall drop-out rate among the academically weak student, UGC sponsored Remedial Coaching is being provided to enable them to get through the examinations.

NET/SET Coaching:-

Students with Master's degree aspiring to take up teaching career in colleges are being trained to face the National and State Level Eligibility Tests.

Entry into Services:-

A special coaching centre sponsored by the UGC, holds lectures, workshops, training programmes, mock interviews etc. required for the candidates aspiring to join the Civil Services (Central & State), Banking and other exams.

Staff Training Centre :

The college is equipped with the staff training centre which trains teachers about advanced mode of teaching using the ICT

Continuing Adult Education & Extention :

The College runs certificate course in collaboration to RTM Nagpur University Under Jeevan Shikshan Abhiyan.

Yogasan Certificate Course :

The course aims of developing Physical, Emotional and Spiritual aspect of student Personality

Crash Course :

The college runs regular crash courses to benefit student with communication skills & other academic skills.

UGC Network Resource Centre :

An obligatory facility for all institutions of higher education, is available with us that caters to the needs of both staff & students seeking information required for academic and research purpose.

Colleges related with higher proportion of SC/ST/ST/OBC (Non-Creamy) Students:-

Sponsored by the UGC, the financially weak students are motivated towards their academic development by providing them with books and study material free of cost.

Soft Skills Development Programme :

Under these scheme, training is imparted to enhance the students ability to communicate fluently in English in different situations keeping in view the total personality development of the student.

Women Cell -

The cell functions towards redressal of grivences, if any, of all the women (teachers and students) of the college.

Students development committee -

It provides health care facilities to the girls students through rubella vaccination camp.To inculcate moral values amongst the students committee organizes visit to old age home With the objective of providing a pollution free environment ,college organized Nirmalay visarjan drive every year on the eve of ganesh visarjan

Gymnasium :

The College has a well equipped gymnasium for students and teachers.

Movie Club:-

The movies with the purpose of educating students are screened. Improvement of students in English accent, vocabulary and overall awareness is the sole aim of this venture.

Counselling Cell (Saarthi) :-

The cell has been established to counsel students facing problems in their social, psychological, domestic or academic realm.

Sanjivani Blood Donor's Cell :

To inculcate social consciousness among its students, the college has established the 'Sanjivani Blood Donor's cell

Centre for Enhancement of Employability Skill

Various short term professional courses, like Hardware, Networking, Tally, Soft Skills & Spoken English have been started.

Science Laboratories :

Well Equipped Science Laboratories for Post Graduate Students

AVAILABLE COURSES

JUNIOR COLLEGE

FYJC Arts (Med. - Hindi , Marathi, English) **Commerce** (Med. - Hindi , Marathi, English) & **Science** (General & Bifocal)

SYJC Arts (Med. - Hindi , Marathi, English) **Commerce** (Med. - Hindi , Marathi, English) & **Science** (General & Bifocal)

SENIOR COLLEGE (CONVENTIONAL)

B.Com. (Medium : English, Hindi, Marathi)
B.A. (Medium : Hindi, Marathi & English)
B.Sc. (PCM Group and Physics, Maths and Computer)
B.Sc. (Chemistry, Botany, Zoology)
M.Com. (Master of Commerce)
M.A. (English Lit.)
M.A. (Hindi)
M.A. (Economics)
M.Sc. (Maths, Chemistry, Physics)

PROFESSIONAL COURSES

B.B.A. (Bachelor of Business Administration)
B.C.A. (Bachelor of Computer Application)
B.C.C.A. (B.Com. Computer Application)
M.C.A. (Master in Computer Application)
M.C.M. (Master of Computer Management)
P.G.D.C.C.A. (P.G. Diploma in Computer & Commercial Application)
B.Voc. (Acting, Theatre & Stage Craft)

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nasik

Master in Business Administration (M.B.A.)
Bachelor of Commerce (B.Com.) in English, Marathi
Bachelor of Arts (B.A.) Marathi
Preparatory Course in Marathi, English

Shri Nagpur Gujarati Mandal, Nagpur
====* TRUSTEE MANDAL *=====

* Adv. Shri Chandrakantbhai J. Thakar	Chairman
* Shri Yogeshbhai H. Patel	President
* Adv. Shri Sanjaybhai C. Thakar	General Secretary
* Shri Rajivbhai R. Patel	Trustee
* Shri Rameshbhai M. Shah	Trustee
* Shri Prakashbhai N. Suchak	Trustee
* Shri Rajeshbhai S. Thakkar	Trustee
* Shri Rakeshbhai N. Joshi	Trustee
* Shri Rajeshbhai P. Patel	Trustee
* Shri Devendrabhai M. Dave	Trustee

Shri Nagpur Gujarati Mandal, Nagpur
=====* EXECUTIVE BODY *======

01. Shri Yogeshbhai H. Patel	President
02. Adv. Shri Narendrabhai K. Jha	1st Vice President
03. Shri Mahendrabhai C. Patel	2nd Vice President
04. Adv. Shri Sanjaybhai C. Thakar	General Secretary
05. Shri Chandreshbhai S. Badani	Joint Secretary
06. Shri Sundarbhai K. Patel	Joint Secretary
07. Shri Satishbhai R. Patel	Treasurer
08. Adv. Shri Chandrakantbhai J. Thakar	Life Member
09. Shri Vrijlalbhai V. Patel	Life Member
10. Shri Bhanubhai M. Patel	Member
11. Shri Dhirajlal P. Patel	Member
12. Shri Khetabhai S. Patel	Member
13. Adv. Shri Vinodbhai D. Patel	Member
14. Shri Shashikantbhai B. Ajmera	Member
15. Shri Harishbhai S. Patel	Member
16. Shri Nileshbhai P. Patel	Member
17. Dr. Shri Piyushbhai C. Thakkar	Member
18. Shri Bhagwanbhai P. Patel	Member
19. Shri Yogeshbhai K. Joshi	Member
20. Shri Ramdasbhai C. Vajani	Member
21. Shri Gopalbhai J. Patel	Member
22. Shri Rohitbhai V. Patel	Member

Sr. College Committee for the Academic Session 2020-21

Sr. No.	Name of Committee	Convener
1	Academic and administrative Audit Bench Committee	Dr. R. B. Patil / Dr. A. K. Bondre
2	Academic Monitoring - Arts	Dr. Ms. S. K. Karhade
3	Academic Monitoring - Commerce	Dr. P. M. Chauhan
4	Academic Monitoring - Science	Dr. R. B. Patil
5	Academic Monitoring Committee	Prin. Dr. K. P. Kariya
6	Academic Monitoring Committee - Professional Courses	Ms. M. M. Ghotkar
7	Academic Planning & Development Committee	Dr. Sarita Karangutkar
8	Admission Committee	Prin. Dr. K. P. Kariya / Dr. A. I. Mudgal
9	Admission Committee - Arts	Dr. A. K. Bondre
10	Admission Committee - B.Voc.	Mis. Shweta Deshpande
11	Admission Committee - Commerce	Dr. P. M. Chauhan
12	Admission Committee - Evening Courses	Dr. M. B. Vyas
13	Admission Committee - M.Sc. Courses	Mr. K. M. Purohit / Dr. R. B. Patil / Dr. Vandile
14	Admission Committee - PG-Computer	Dr. U. A. Lanjewar
15	Admission Committee - Professional Courses	Ms. M. M. Rajdev
16	Admission Committee - Science	Dr. G. R. Mehta
17	Alumni Committee	Dr. A. R. Gore
18	Annual Budget Committee	Dr. Bhavesh Bhuptani/Mr.Pratik Sadrani
19	Annual Report Committee	Mr. N. H. Gaikwad
20	Anti Ragging Committee	Dr. Ms. K. P. Pande
21	Anti Sexual Harrasement & Girls Security Committee	Dr. Ms. S. R. Karangutkar
22	AQAR Draft Committee	Dr. Savita Deogirkar/Mr.Nitin Gaikwad
23	Campus Beautification Committee	Mrs Volga Thakar
24	College Magazine Committee	Dr. Ms. R. M. Jadhao
25	Community Development Cell	Dr. Bhavesh Bhuptani/Dr. A.C.Yugandhar
26	Continuing Adult Education	Dr. Anil Gore
27	Counseling Cell	Dr. Ms. P. G. Pandya
28	Cultural Activity Committee	Dr. M. J. Kolhatkar
29	Disaster management Cell	Mr. Avinash Awachat
30	Discipline Committee	Dr. Ms. S. S. Gawande
31	Emergency Help Committee	Dr. P. M. Chauhan
32	Employability, Enhancement & Skill development Cell	Dr. S. S. Khedikar
33	Employee's Felicitation Committee	Dr. R. B.Patil / Dr. A. R. Gore
34	Environment & Green Audit Committee	DR. Kundan Lal
35	Examination & Evalution Committee	Dr. D. N. Padole
36	Examination, Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (Arts)	Dr. Ms. S. V. Deogirkar
37	Examination, Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (B.Voc.)	Mr. Roshan Nandvanshi
38	Examination, Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (Comm.)	Dr. D. N. Padole
39	Exam., Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (Even. Courses)	Dr. M. B. Vyas
40	Exam., Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (M.Sc. Courses)	DR. Jay A. Tanna
41	Exam., Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (Profe.Courses)	Ms. M. M. Rajdev / Shri S. A. Lahiri
42	Exam., Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (Science)	Dr. S. R. Choube
43	Exam., Evaluation, Internal Marks & Feedback Committee (PG-Computer)	Dr. U. A. Lanjewar

Sr. College Committee for the Academic Session 2020-21

Sr. No.	Name of Committee	Convener
44	Faculty Development & Placement Cell	Dr. Savita Devgirkar / Dr. Ms. S. K. Karhade
45	General Administration Support Cell	Dr. G. R. Mehta/Dr. R. N. Patil
46	GOI Scholarships and Backward Student's Cell	Dr. A. C. Yugandhar
47	Grievance & Redressel Cell	Dr. Bhavesh Bhuptani
48	ICT & Infracture Committee	Dr. Vaibhav Bhedi
49	Innovation & Incubation Cell	Dr. S. R. Choube
50	Internal Compliance Cell	Dr. A. I. Mudgal
51	Library Committee	Dr. Ms. J. N. Wakude
52	Media exposure Committee	Dr. Arvind Yugandhar / Ms. Sachi Jivane
53	Minority Cell	Dr. Bhavesh Bhuptani
54	NCC Unit	Dr. A. I. Mudgal
55	Network Resource Center	Dr. Meena Deshmukh
56	NSS Unit	Mr. Avinash Awachat
57	OBC Cell	Dr. Mrs. M. A. Deshmukh
58	Parents Teachers Committee	Dr. Mrs. M. A. Deshmukh
59	Perspective Plan Committee	Dr. Manish Vyas
60	Prospectus and I Card Committee	Dr. A. K. Bondre
61	Public Relation Cell	Dr. K. P. Pande
62	Purchasing and Storage Committee	Prin. Dr. K. P. Kariya / Adv.S.C.Thakar/ Shri Sundarbhai Patel
63	Research Promotion and Journal Committee	Dr. M. J. Kolhatkar
64	Sanjeevani Blood Donor Cell	Dr. A. C. Yugandhar
65	Sports Committee	Dr. Neerav Pandya / Dr. S. S. Khan
66	Srujan Wall Paper & Book Exhibition Committee	Dr. Ms. S. R. Mishra / Dr. Ms. S. R. Karangutkar
67	Student Feedback & Analysis committee	Dr. Bhavesh Bhuptani
68	Students Development Committee	Ms. M. M. Rajdev
69	Students Election Committee	Dr. P. M. Chauhan
70	Students Welfare Committee	Dr. B. C. Bhuptani / Shri R. S. Bagdi/Shri Sundarbhai patel
71	Swayam Coordinator & NPTEEL Mentor Committee	Dr. S. R. Karangutkar / Dr.Manish Vyas
72	Time Table Committee (Arts)	Dr. Ms. S. S. Khedikar
73	Time Table Committee (B.Voc.)	Mrs. Manik Joshi
74	Time Table Committee (Com.)	Dr. P. M. Chauhan
75	Time Table Committee (Evening Courses)	Shri N. H. Gaikwad
76	Time Table Committee (M.Sc. Courses)	Dr. K. P. Pande/Dr. Jay Tanna/Mr. Ganesh Vandile
77	Time Table Committee (PG-Computer)	Dr. U. A. Lanjewar
78	Time Table Committee (Professional Courses)	Shri K. M. Purohit
79	Time Table Committee (Sci.)	Dr. R. B. Patil
80	Time,Workload assessment & Distribution Committee	Dr. D. N. Padole / Dr. R. B. Patil
81	Training & Placement Cell	Dr. Bhavesh Bhuptani/Dr.P.M.Chauhan
82	UGC Planning Board	Dr. A. I. Mudgal
83	VMV Bulletin Committee	Dr. S.R.Mishra
84	Website & Software : Updation & Maintenance Committee	Dr. K. M. Purohit /Dr. Pradnya Ghotkar /Mr.Paras Wadher
85	Women's Cell	Dr. Ms. S. A. Pande
86	Yoga & Moral Science Committee	Dr. Ms. S. A. Jeswani / Dr. Ms. S. K. Karhade

Jr. College Committee for the Academic Session 2020-21

Sr. No.	Name of Committee	Convener
1	Advisory Committee	Dr. K. P. KARIYA
2	Admission Committee	DR. M. M. NAGARNAIK
3	Result Analysis & Annual Plan Committee	MR. H. S. RATHOD
4	Parents - Teachers Committee	MRS. S. D. BABHARE
5	Library Committee	MR. N. V. JOSHI
6	Cultural Activities Committee	MRS. R. R. MOHARE
7	Sports Committee	MRS. A. M. CHINTAMANE
8	Junior College Teachers Council Committee	MR. U. S. TEKADE
9	Time Table Committee	MRS. K. P. SARKAR
10	Examination and Evaluation Committee	MR. D. M. GHUTKE
11	Soft Skill Development Committee	MR. S. D. KARIYA
12	NCC Unit	MR. P. P. RAUT
13	Community Service Centre Committee	MRS. S. D. BABHARE
14	Retired Employees Feliciation Committee	MRS. P. W. BHOKRE
15	Career Guidance and Counseling Committee	MR. U. S. TEKADE
16	Discipline and Anti-Ragging Committee	DR. G. N. DHANDE
17	Annual Magazine Committee	DR. S. S. DABIR
18	VMV Bulletin Committee	DR. M. M. NAGARNAIK
19	Website Updating Committee	MR. G. G. NALHE
20	Campus Beautification Committee	MRS. R. R. MOHARE
21	Grievance and Redressel Cell Committee	MRS. S. J. BHOYAR
22	Prospectus and I-Card printing Committee	MRS. A. M. KARANKAR
23	Academic Planning Committee	MR. U. S. TEKADE
24	Network Resource Centre Committee	MRS. B. J. NATHWANI
25	Earn and Learn Scheme Committee	MRS. J. P. KIMMATKAR (BARAI)
26	Students Welfare Committee	MR. B. V. BAGDE
27	Srujan Wall paper Committee	MRS. M. P. PAHADE (DEOGADE)
28	Transport Committee	MR. A. S. TIWARI
29	Science Club	MRS. M. R. MOHANE
30	Commerce Club	MS. N. S. SOOD
31	Humanities Club	MRS. K.N. BOCHAR

TEACHING STAFF (Degree College) 2020-2021

S.No.	Name of the Emplyee	Designation	Subject
01.	Dr. M. G. Chandekar	Principal	
02.	Dr. R. B. Patil	Asso.Prof.	Chemistry
03.	Dr. (Ms.) S. K. Karhade	Asso.Prof.	Home. Eco.
04.	Dr. D. N. Padole	Asso.Prof.	Commerce
05.	Prof. N. H. Gaikwad	Asst. Prof.	English
06.	Dr. (Mrs.) A. S. Singh	Asst. Prof.	Hindi
07.	Dr. A. C. Yugandhar	Asst. Prof.	Marathi
08.	Dr. (Mrs.) S. S. Khedikar	Asst. Prof.	Pol.Sci.
09.	Dr. (Ms.) S. A. Jeswani	Asst. Prof.	Hindi
10.	Dr. P. M. Chauhan	Asst. Prof.	Commerce
11.	Dr. A. R. Gore	Asst.Prof.	Commerce
12.	Dr. (Mrs.) S. S. Gawande	Asst. Pro.	Economics
13.	Dr. (Mrs.) M. A. Deshmukh	Asst.Prof.	Commerce
14.	Dr. A. K. Bondre	Asst. Prof.	Pol.Sci.
15.	Dr. (Mrs.) R. M. Jadhao	Asst. Prof.	Marathi
16.	Dr. (Mrs.) S. R. Mishra	Asst Prof.	History
17.	Prof. V. B. Kamble	Asst. Pro.	Economics
18.	Dr. (Mrs.) S. R. Karangutkar	Asst.Prof.	Commerce
19.	Dr. M. B. Vyas	Asst.Prof.	Commerce
20.	Dr. A. I. Mudgal	Asst. Prof.	English
21.	Ms. J. N. Wakude	Librarian	
22.	Dr. M. J. Kolhatkar	Asst.Prof.	Commerce
23.	Dr. (Mrs.) S. A. Pande	Asst. Prof.	Home Eco.
24.	Dr. (Mrs.) K. P. Pande	Asst. Prof.	Maths
25.	Prof. A. B. Awachat	Asst. Prof.	History
26.	Prof. Mrs. M. M. Ghotkar	Asst. Prof.	Comp.Sci.
27.	Dr. (Ms.) S. V. Deogirkar	Asst. Prof.	English
28.	Dr. B. C. Bhuptani	Asst. Prof.	Commerce
29.	Dr. (Mrs.) P. G. Pandya	Asst. Prof.	English
30.	Prof. Mrs. M. M. Rajdeo	Asst. Prof.	Commerce
31.	Dr. S. R. Choubey	Asst. Prof.	Physics
32.	Dr. N. A. Pandya	Asst. Prof.	P.T.D.

TEACHING STAFF(Junior College) 2020-2021

S.No.	Name of the Employee	Designation	Subject
01.	Dr. M. M. Nagamaik	Vice-Principal	Commerce
02.	Mr. S. D. Kariya	Supervisor	Commerce
03.	Mr. U. S. Tekade	JCT	Physics
04.	Mrs. S. R. Karade	JCT	Home Eco.
05.	Mrs. S. D. Babhare	JCT	Marathi
06.	Mr. D. M. Ghutke	JCT	Biology
07.	Dr. (Mrs.) S. S. Dabir	JCT	English
08.	Mr. H. S. Rathod	JCT	Economics
09.	Mrs. S. J. Bhoyar	JCT	History
10.	Mr. C. Z. Totala	JCT	English
11.	Mrs. K. N. Bochar	JCT	Pol.Sci.
12.	Mrs. M. P. Pahade(Deogade)	JCT	Hindi
13.	Dr. G. N. Dhande	JCT	Commerce
14.	Mr. P. W. Bhokre	JCT	EVS
15.	Mrs. N. P. Bagde	JCT	Hindi
16.	Mrs. J. P. Kimmatkar(Barai)	JCT	Marathi
17.	Mrs. R. R. Mohre	JCT	Sociology
18.	Mrs. K. P. Sarkar	JCT	Chemistry
19.	Mrs. S. M. Tambakhe	JCT	Biology
20.	Mr. G. G. Nalhe	JCT	Commerce
21.	Mr. B. V. Bagde	JCT	Economics
22.	Ms. N. S. Sood	JCT	Commerce
23.	Mrs. R. S. Bhatt	JCT	Commerce
24.	Mrs. A. D. Tiwari	JCT	Hindi
25.	Mr. P. P. Raut	JCT	Commerce
26.	Mrs. K.H. Adilkar	Sah.Shik.	Economics
27.	Mrs. M.R. Mohane	Sah.Shik.	Chemistry
28.	Mr. A. S. Tiwari	Sah.Shik.	Commerce
29.	Mrs. A. M. Chitamane	Sah.Shik.	Phy. Edu.
30.	Mrs. A. M. Karankar	Sah.Shik.	Physics
31.	Mrs. B. J. Nathwani	Sah.Shik.	English
32.	Mr. N. V. Joshi	Sah.Shik.	English
33.	Mr. S. R. Singh	Sah.Shik.	Maths

NON-TEACHING STAFF -2020-2021

S.No.	Name of the Employee	Designation
	ADMINISTARTIVE STAFF	
01.	Ku. A. A. Sainis	Jr. Stenographer
02.	Shri A. R. Madne	Jr. Clerk
03.	Shri Y. N. Kanadia	Jr. Clerk
04.	Shri J. C. Patel	Jr. Clerk
05.	Shri S. K. Somkuwar	Jr. Clerk
06.	Shri D. R. Badani	Jr. Clerk
	LIBRARY STAFF	
07.	Ms. M.B. Neware	Library Clerk
08.	Shri Y N. Patel	Library Clerk
09.	Shri S. S. Bhatta	Lib. Attendant
10	Shri B. C. Ade	Lib. Attendant
11.	Shri L.R. Paunikar	Lib. Attendant
12.	Shri V. S. Gajbhe	Lib. Attendant
13.	Ku. J. G. Bawankule (Sakore)	Lib. Attendant
14	Ku. P. S. Shrawane	Lib. Attendant
	SCIENCE LABORATORY STAFF	
15.	Shri K. S. Dongre	Lab. Assistant
16.	Shri M. P. Malkapure	Lab. Assistant
17.	Shri Y. P. Joshi	Lab. Assistant
18.	Dr. M. S. Hedau	Lab. Assistant
19.	Shri S. J. Vairagade	Lab. Assistant
20.	Shri A. G. Kangali	Lab. Assistant
21.	Shri M. H. Patel	Lab. Assistant
22.	Shri M. S. Takote	Lab. Assistant
23.	Shri U. W. Bode	Lab. Assistant.
24.	Shri S. D. Karare	Lab. Assistant
	GENERAL PURPOSE STAFF	
25.	Smt. C. G. Bawankule	Peon
26.	Shri A. Y. Sapate	Peon
27.	Shri N. S. Thakre	Peon
28.	Shri R. P. Pajai	Peon
29.	Shri V. V. ade	Peon
30.	Smt. N. R. Sonwane	Peon